

Minna Turunen

**MAAHANMUUTTAJALASTEN SOPEUTUMINEN
YLEISOPETUKSEEN – LUOKANOPETTAJIEN NÄKEMYKSIÄ**

**Kasvatustieteen
pro gradu -työ
Kevät 2012 –
Syksy 2012 –
Kevät 2013
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Turunen, Minna. MAAHANMUUTTAJALASTEN SOPEUTUMINEN YLEISOPETUKSEEN – LUOKANOPETTAJIEN NÄKEMYKSIÄ Kasvatustieteen pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos, 2013. 82 sivua. Julkaisematon.

Pro gradu –työssäni tutkin alakouluikäisten maahanmuuttajaoppilaiden luokanopettajien näkemyksiä maahanmuuttajalasten sopeutumisesta yleisopetukseen. Tutkimusongelmani olivat maahanmuuttajaoppilaan sosiaalinen asema luokassa, maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumista tukevat tekijät yleisopetukseen, maahanmuuttajaoppilaiden vaikeudet sopeutumisessa yleisopetukseen sekä sopeutumisvaikeuksien vaikutus maahanmuuttajaoppilaisiin, kaikki tutkimusongelmani käsittelivät siis maahanmuuttajalasten luokanopettajien näkemyksiä. Tutkimukseni aihe on sivuaineeni, erityispedagogiikan, proseminarityöni *Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kouluvaikeudet ja niiden tukeminen alakouluissa – haastattelututkimus valmistavien luokkien opettajien kokemuksista* jatkotutkimusaihe.

Pro gradu –tutkimukseni toteutin teemahaastattelun avulla. Valitsin teemahaastattelun menetelmäksi siksi, että se mahdollistaa vapaamman keskustelun haastattelijan ja haastateltavan välillä, mutta noudattaa kuitenkin tiettyä haastattelurunkoa. Haastattelin kymmentä luokanopettajaa, kahdeksan heistä oli keskisuomesta ja kaksi pääkaupunkiseudulta. Haastattelin seitsemää naisopettajaa ja kolmea miesopettajaa.

Maahanmuuttajaoppilaiden kaverisuhteita oli useanlaisia, joista tavallisin oli maahanmuuttajaoppilaan suhde niin oman kulttuurin kuin suomalaisenkin kulttuurin edustajaa. Suomalaisten oppilaiden suhtautuminen maahanmuuttajalapsiin jakautui positiiviseen, neutraaliin ja negatiiviseen suhtautumistapaan. Maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumista yleisopetukseen tukevat muun muassa erilaiset tukimuodot ja apuvälineet koulussa, koulun henkilökunta sekä vanhempien ja opettajan tuki ja kaverit. Maahanmuuttajalasten sopeutumisessa ilmeneviä ongelmia aiheuttivat yleisimmin kielivaikeudet ja erilaiset käsitteet ja niiden ymmärtämistä vaikeudet. Maahanmuuttajalapsia kiusataan kuten muitakin oppilaita, kiusaamisen syy tavallisesti ei ole oppilaan etninen kulttuuritausta, myös heidän syrjäytymistään tapahtuu, mutta melko vähän. Maahanmuuttajaoppilaiden minäkäsitys kuvailtiin useimmiten vahvaksi, selkeäksi ja ehjäksi. Oppilaiden joukossa on kuitenkin myös sellaisia, joiden minäkäsitys on pirstaleinen.

Pro gradu –työni synnytti jatkotutkimusaiheita, kuten maahanmuuttajalapsen vanhempien antaman tuen merkitystä sopeutumiselle, sekä luokanopettajan merkitys maahanmuuttajalapsen sopeutumiseen.

Avainsanat: maahanmuuttaja, sopeutuminen, akkulturaatio, kulttuuri, identiteetti.

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	MAAHANMUUTTAJA	7
3	MAAHANMUUTTAJAOPPILAS PERUSKOULUSSA	10
3.1	MAAHANMUUTTAJAOPPILAIEN OPETUSJÄRJESTELYT JA TUKITOIMET	10
3.1.1	Perusopetukseen valmistava opetus.....	10
3.1.2	Esi- ja perusopetus	12
3.1.3	Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetus ja oman äidinkielen opetus	12
3.2	MAAHANMUUTTAJAOPPILAIEN OPETUKSEN TAVOITTEITA	13
3.3	TYÖN HAASTEET OPETTAJALLE	14
4	KULTTUURIEN KOHTAAMINEN JA IDENTITEETTI	16
4.1	SOPEUTUMINEN	16
4.1.1	Berryn nelikenttäteoria	17
4.1.2	Suen & Suen akkulturaatioteoria	18
4.1.3	Maahanmuuttajalasten sopeutuminen aikaisempien tutkimuksien mukaan .	19
4.2	SYRJINTÄ JA SYRJÄYTYMINEN	20
4.3	ETNISYYS JA KULTTUURITAUSTA.....	21
4.4	IDENTITEETTI	24
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
5.1	TUTKIMUSONGELMAT	27
5.2	AINEISTON HANKINTA	27
5.3	TUTKIMUSMENETELMÄ	28
5.4	AINEISTON ANALYSOINTI	29
6	TULOKSET	31
6.1	MAAHANMUUTTAJAOPPILAIEN SOSIAALINEN ASEMA LUOKASSA LUOKANOPETTAJIEN MUKAAN	31
6.2	MAAHANMUUTTAJAOPPILAIEN YLEISOPETUKSEEN SOPEUTUMISTA TUKEVAT TEKIJÄT LUOKANOPETTAJIEN MUKAAN.....	35
6.3	MAAHANMUUTTAJAOPPILAIEN SOPEUTUMISESSA ILMENEVÄT VAIKEUDET LUOKANOPETTAJIEN MUKAAN	46
6.4	SOPEUTUMISVAIKEUKSIEN VAIKUTUS MAAHANMUUTTAJAOPPILAASEEN LUOKANOPETTAJAN MUKAAN.....	54
7	TULOSTEN TARKASTELU	59
7.1	MAAHANMUUTTAJAOPPILAIEN SOSIAALINEN ASEMA LUOKASSA	59
7.2	MAAHANMUUTTAJAOPPILAIEN YLEISOPETUKSEEN SOPEUTUMISTA TUKEVAT TEKIJÄT	61
7.3	MAAHANMUUTTAJAOPPILAIEN SOPEUTUMISESSA ILMENEVÄT VAIKEUDET.....	64
7.4	SOPEUTUMISVAIKEUKSIEN VAIKUTUS MAAHANMUUTTAJAOPPILAASEEN	67

8	POHDINTA	70
8.1	LUOTETTAVUUS	71
8.2	EETTISYYS.....	74
	LÄHTEET	76
	LIITTEET	81
	LIITE 1. HAASTATTELURUNKO	81

1 JOHDANTO

Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden määrä on lisääntynyt huomattavasti Suomessa viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Tämä aiheuttaa yhteiskunnassamme monenlaisia ajatuksia. Yhteiskuntamme ja koulutuksemme ovat nyt muutoksen kohteena monikulttuurisuuden lisääntymisen ansiosta. Maahanmuuttajaoppilaiden on Suomessa suoritettava sama oppivelvollisuus kuin suomalaisten oppilaidenkin, tämä aiheuttaa kouluille omat haasteensa. Maahanmuuttajataustaisille oppilaille on kehitetty erilaisia tukimuotoja koulunkäyntiin edistämään heidän sopeutumistaan uuteen kulttuuriin, ja näistä varmasti tärkeimpiä ovat perusopetukseen valmistava opetus sekä suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetus. (Opetushallitus 2011:3, 11–13.)

Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden määrän lisääntymisen myötä, on kiinnostus heitä kohtaan kasvanut. Tutkimustiedon määrä maahanmuuttajataustaisista henkilöistä on lisääntynyt. Keskeisiä maahanmuuttajuus – aiheen kansainvälisiä tutkijoita ovat Berry, Sue & Sue, sekä suomalaisista tunnetuimpia ovat Liebkind sekä Talib. Berry on kehittänyt nelikenttäteorian, jonka mukaan maahanmuuttajan sopeutuminen voidaan jakaa integraatioon, marginalisaatioon, assimilaatioon ja separaatioon (Berry 1980, 9). Sue & Sue puolestaan maahanmuuttajan sopeutumisessa ilmenee neljä vaihetta: konformisuusvaihe, ristiriitavaihe, uppoutumisen vaihe, itsetutkiskelun vaihe sekä bikulttuurinen vaihe (Sue & Sue 1990, 96). Liebkind on tutkinut maahanmuuttajien hyvinvointia ja mielenterveyttä (1994, 35–38), kun Talib keskittyi maahanmuuttajien identiteettiin ja koulumenestykseen (Talib 2002, 5 – 10). Edellä mainittujen tutkijoiden välillä on mielenkiintoisia ristiriitoja siitä, mitkä tekijät vaikuttavat positiivisesti maahanmuuttajalasten sopeutumiseen uuteen kulttuuriin.

Pro gradu –työssäni pyrin selvittämään alakouluikäisten maahanmuuttajalasten sopeutumista suomalaiseen yleisopetukseen. Aiheeni on erityispedagogiikan sivuaineeni proseminarityön Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kouluvaikeudet ja niiden tukeminen alakouluissa – haastattelututkimus valmistavien luokkien opettajien kokemuksista jatkotutkimusaihe. Tutkimukseni toteutuksessa tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua ja haastattelujen analysoinnissa sisällönanalyysiä. Maahanmuuttajien sopeutumista on tutkittu aiemminkin, mutta lähinnä maahanmuuttajien omasta näkökulmasta. Itse halusin tutkimuksellani keskittyä tutkimaan maahanmuuttajalapsia opettavien luokanopettajien näkemyksiin.

Pro gradu –työni aihe on mielestäni tärkeä, sillä maahanmuuttajalasten määrä on lisääntynyt Suomessa paljon viime aikoina, ja luokanopettajat joutuvat näin ollen uuden haasteen eteen, kuinka tukea kyseisten oppilaiden sopeutumista uuteen kulttuuriin ja kouluun. Rajasin tutkimukseni aiheen koskemaan alakouluikäisiä maahanmuuttajalapsia, sillä halusin keskittyä tutkimaan nimenomaan maahanmuuttajalasten luokanopettajien näkemyksiä sekä olin kiinnostunut alakouluikäisten maahanmuuttajalasten sopeutumisesta. Pyrin tutkimuksessani haastattelemaan luokanopettajia niin kouluista, joissa on vähän maahanmuuttajia, sekä kouluista, joissa maahanmuuttajia on paljon. Näin ollen uskoin saavani kattavan kuvan maahanmuuttajalasten sopeutumisesta suomalaiseen alakouluun.

2 MAAHANMUUTTAJA

Miettisen mukaan maahanmuuttaja määritellään seuraavasti: hän on syntyperältään ulkomaan kansalainen ja muuttaa pysyvästi toiseen maahan asumaan. Ulkomaalainen voi olla jonkin toisen maan kansalainen tai kansallisuutta vailla oleva. Maahanmuuttaja voi olla siirtolainen, pakolainen, turvapaikanhakija tai paluumuuttaja. Siirtolainen on henkilö, joka muuttaa maasta toiseen rakentaakseen siellä itselleen uuden elämän. Pakolainen on YK:n pakolaisen oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen mukaan henkilö, joka on kotimaansa rajojen ulkopuolella ja jolla on perusteltua aiheita pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansalaisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaisaseman saa henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai YK:n pääasiain valtuutettu toteaa henkilön olevan pakolainen. Kiintiöpakolainen on henkilö, jolle YK:n pääasiain valtuutettu on myöntänyt pakolaisaseman ja jolle on myönnetty maahantulolupa budjetissa vahvistetun pakolaiskiintiön puitteissa. Suomen pakolaiskiintiö on ollut vuodesta 2001 lähtien 750 henkeä vuodessa. (Suomen pakolaisapu 2012; Miettinen, Väestöliitto 2013.)

Turvapaikansaajaksi määritellään henkilö, joka tarvitsee suojaa ja oleskeluoikeuden vieraasta maasta. Turvapaikansaajan pakolaisuus todetaan vasta hakemuksesta annetulla päätöksellä, hän on siis pakolainen, vasta kun päätös on annettu. Päätöksen turvapaikan myöntämisestä Suomessa tekee Maahanmuuttovirasto (Suomen pakolaisapu 2012).

Paluumuuttaja on joko Suomeen palaava entinen tai nykyinen Suomen kansalainen tai suomalaista syntyperää oleva, hän ei ole pakolainen. Suomessa käsitettä sovelletaan entisiin ja nykyisiin Suomen kansalaisiin sekä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleviin henkilöihin kuten inkerinsuomalaisiin, joilla on suomalainen syntyperä. Paluumuuttajat ovat kansallisuudeltaan, mutta eivät kansalaisuudeltaan suomalaisia. (Liebkind 1994, 9-10; Talib 2000, 64; Maahanmuuttovirasto 2012.)

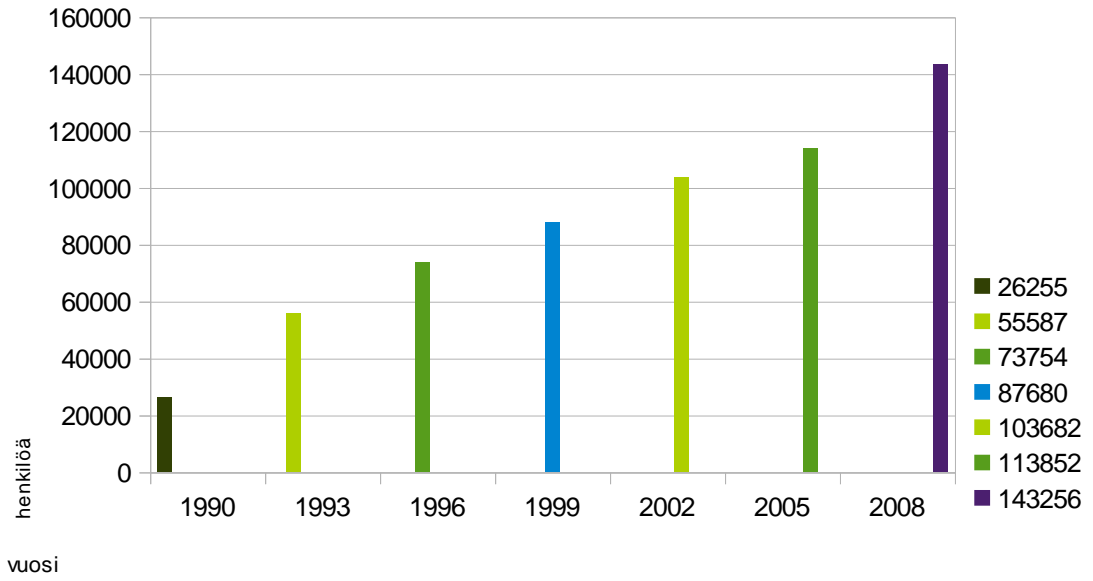
Ensimmäiset poliittiset pakolaiset saapuivat itsenäiseen Suomeen 1973 YK:n avustuksella, he olivat chileläisiä ja heitä saapui noin 200. Vuonna 1979 itsenäinen Suomi vastaanotti ensimmäiset Vietnamin pakolaiset, jotka muodostavat vieläkin suurimman pakolaisryhmämme, somalialaisia Suomeen on vastaanotettu 1991 vuodesta

lähtien. (Liebkind 1994, 11.) Tällä hetkellä ulkomaalaisten osuus koko väestöstä Suomessa on noin 3 prosenttia (Väestöliitto 2012).

Maahanmuuttajien määrä Suomessa on kasvanut voimakkaasti viime vuosikymmenien aikana, kuten kuviosta 1 voidaan nähdä. 1990-luvulla ulkomaankansalaisia määrä oli Suomessa 26255, heidän määrä Suomessa on kasvanut kahdeksan vuoden aikana 143256:teen. (Tilastokeskus; Opetushallitus 2011, 3.)

Maahanmuuttajien kasvaneesta määrästä huolimatta Suomessa on suhteellisen vähän maahanmuuttajia, kun tilannetta verrataan moniin Keski-Euroopan maihin tai muihin Pohjoismaihin. Suomessa muutos on kuitenkin ollut nopeaa, sillä maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt erityisesti 1990-luvulla ja sen jälkeen. Suurimmat ulkomaalaiset kansalaisryhmät Suomessa ovat venäläiset (28200), virolaiset (25400), ruotsalaiset (8600), somalialaiset (5500) sekä kiinalaiset (5100) (Miettinen, Väestöliitto 2013). Peruskouluikäisiä (7-15-vuotiaita) maahanmuuttajaoppilaita oli Suomessa 21382 vuonna 2009. Uusimaa (11427) on yleisin maakunta, jossa on maahanmuuttajalapsia, seuraavaksi yleisin maakunta on Varsinais-Suomi (2261) ja kolmanneksi yleisin on Pirkanmaa (1145) (Opetushallitus 2011, 3-5.).

Kaikista siirtolaisryhmistä haavoittuvimpia ovat pakolaisleireiltä tulleet pakolaiset. Heidän kokemat traumaattiset kokemukset voivat vaikuttaa elämän jatkuvuuden tunteeseen ja odotuksiin tulevista. Niin pakolaiset kuin muutkin maahanmuuttajaryhmät saattavat kokea muuton aiheuttamia fysiologisia ja psykosomaattisia oireita aina päänsärystä kohonneeseen verenpaineeseen ja masennukseen. Kielettömyys lisää maahanmuuttajien vierauden tunnetta, jonka uskotaan heikentävän maahanmuuttajan omaa identiteettiä. Tavallista on, että maahanmuuttajat oireilevat ja reagoivat elämäntilanteen muutoksiin useita vuosia. Päätös uuteen maahan jäämisestä kuitenkin edistää toipumista kulttuurisokista, fysiologisista ja psykosomaattisista oireista. Muutto uuteen maahan rasituksista huolimatta koetaan yleensä voimavaraksi ja yksilön sekä yhteisön parhaaksi. (Talib 2002, 20–22.)

KUVIO 1. Ulkomaalaisten lukumäärä Suomessa 1990–2008 (Tilastokeskus 2007; Opetushallitus 2011: muokattu 11.01.2013).

3 MAAHANMUUTTAJAOPPILAS PERUSKOULUSSA

3.1 Maahanmuuttajaoppilaiden opetusjärjestelyt ja tukitoimet

3.1.1 Perusopetukseen valmistava opetus

Oppivelvollisuus- ja esikouluikäisille maahanmuuttajalapsille ja -nuorille voidaan antaa perusopetukseen valmistavaa opetusta. Perusopetuksen valmistava opetus on tarkoitettu jokaiselle maahanmuuttajaoppilaille, jonka suomen tai ruotsin kielen taito ei ole vielä riittävän hyvä perusopetuksen ryhmässä opiskelemiseen. Valmistavan opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä antaa tarvittavat valmiudet perusopetukseen siirtymistä varten, opetuksessa huomioidaan oppilaiden erilaisuus. Valmistavassa opetuksessa oppilaalle annetaan opetusta perusopetuksen oppiaineissa oppilaan opinto-ohjelmassa tarkemmin määritetyllä tavalla. Valmistavan opetuksen aikana oppilaat sijoitetaan perusopetuksen ryhmiin, lähinnä ikätasoaan vastaaviin suomen- tai ruotsinkielisiin opintoihin oppilaan oman opinto-ohjelman mukaan. Perusopetuksen ryhmiin sijoittamisella edistetään kotoutumista, sosiaalisen kielitaidon kehittymistä ja oppiaineen sisällön omaksumista. Valmistavaa opetusta annetaan 6-10 -vuotiaille vähintään 900 ja tätä vanhemmille vähintään 1000 tuntia, nämä tuntimäärät vastaavat lukuvuoden oppimäärää. (Opetushallitus 2011, 11–12.)

Ennen perusopetusta tarjottava maahanmuuttajan perusopetukseen valmistava opetus on keskeinen muualta Suomeen muuttaneiden oppilaiden tukimuoto. Opetuksen pääpaino on suomen tai ruotsin kielen oppimisessa sekä niissä perusasioissa, jotka tukevat arkitilanteissa selviytymistä, kotoutumista ja opiskelijaidentiteetin kehitystä. Valmistavan opetuksen avulla pyritään tunnistamaan ja huomioimaan oppilaan mahdolliset oppimis- ja koulunkäyntivaikeudet, jotta tuen tarve ja sen aiheuttamat tukimuodot voidaan aloittaa mahdollisimman varhain ja ne olisivat tiedossa oppilaan siirryttäessä perusopetukseen. Yhteistyö oppilaan huoltajien kanssa on tärkeää, jotta hänen oppimishistoriastaan ja lähtömaan koulujärjestelmästä saadaan tarvittavaa tietoa. Oppilaalla on valmistavassa opetuksessa oikeus oppilashuollon tukeen sekä oppilaanohjaukseen. (Sarlin 2009, 26- 27.)

Maahanmuuttajaoppilaan sopeutumista tavalliselle luokalle vaikeuttaa se, että luokkatoverit ja opettajat kohtaavat maahanmuuttajaoppilaan ilman kokemusta maahanmuuttajaoppilaista. Tärkeää onkin, että maahanmuuttajaoppilaiden tuloa uuteen kouluun ehdittäisiin valmistella. Kouluyhteisön ja kodin yhteistyön avulla voidaan vaikuttaa positiivisesti maahanmuuttajaoppilaan tulovaiheen onnistumiseen. Oppilaan kannalta on tärkeää, että hän saa koulusta avukseen aikuisen, joka puhuu hänelle suomea tai ruotsia lapsen ehdoilla. Sopeutumista uuteen kouluun auttaa myös maahanmuuttajaoppilaasta saadut taustatiedot. Oppilaan vanhempien kanssa toimimisessa apuna voidaan käyttää tulkkia, yhteistyö oppilaan vanhempien ja opettajien välillä on tärkeää. (Mikkola & Heino 1997, 174–175.)

Maahanmuuttajaoppilaan on mahdollista tavalliselle koululuokalle sijoitettuna saada tukiopetusta. Tukiopetusta tulee perusopetuslain 16§:n mukaan antaa opinnoissaan tilapäisesti jälkeen jääneille tai muutoin tukea tarvitseville oppilaille (Perusopetuslaki 1998/628, 16§). Opinnoissa jälkeen jäämisen syynä voi olla sairastuminen, ja muutoin tukea tarvitsee esimerkiksi oppilas, jonka äidinkieli ei ole suomi tai ruotsi ja opetusta on siksi vaikea seurata. Oppilaalle, jolla on sopeutumis- tai oppimisvaikeuksia tulee tarjota muun opetuksen ohessa annettavaa erityisopetusta, eli osa-aikaista erityisopetusta. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan, kun opetuksen eriyttäminen, opetuksen tukipalvelut tai tukiopetus eivät ole riittäneet. Erityisopetuksena annettavaa opetusta saavat puolestaan ne oppilaat, jotka on otettu tai siirretty erityisopetukseen. Oppilas voidaan ottaa erityisopetukseen vammaisuuden, sairauden, kehityksen viivästyksen, tunne-elämän häiriön tai muun niihin verrattavan syyn vuoksi, erityisopetus on kokoaikaista. (Sarlin 2009, 27–28.)

Suomen perusopetuslain (1998/628, 15§) mukaan jokaisella oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta. Oppilaan saama tuki oppimisen taidoissa sekä ammattiin ja jatkokoulutukseen suuntautumisessa on todella tärkeää, kun oppimista ja koulunkäyntiä rajoittaa esimerkiksi huono kielitaito. Oppilashuolto kuuluu myös jokaisen oppilaan oikeuksiin. Oppilashuolto koostuu oppilaan hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisestä ja ylläpitämisestä. Niin maahanmuuttajaoppilaille – kuten kaikilla muillakin on oikeus apuvälineisiin ja tulkintemisen- ja avustajapalveluihin tarpeen vaatiessa. (Sarlin 2009, 28–29.)

3.1.2 Esi- ja perusopetus

Lapsella on oikeus esiopetukseen pääsääntöisesti vuotta ennen kuin hänen oppivelvollisuutensa alkaa eli sinä vuonna kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Esiopetusikäisten maahanmuuttajien opetus voidaan järjestää muun esiopetuksen yhteydessä, perusopetukseen valmistavana opetuksena tai näiden yhdistelmänä. (Opetushallitus 2011, 12.) Perusopetuksen oppimäärä on laajuudeltaan yleensä yhdeksänvuotinen. Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta 1 momentissa säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta (Perusopetuslaki, 1998/628, 25§).

Suomessa vakinaisesti asuvat lapset, myös ulkomaan kansalaiset, ovat oppivelvollisia. Oppivelvollisuudella tarkoitetaan perusopetuksen oppimäärän suorittamista. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta ja päättyy kun oppivelvollisuus on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut kymmenen vuotta. Tavallisesti maahanmuuttajaoppilaat sijoitetaan ikäänsä sekä tietojaan ja taitojaan vastaavalle vuosiluokalle. Heidän on mahdollista saada suomen tai ruotsin kielen opetusta erityisesti maahanmuuttajille tarkoitettun oppimäärän mukaisesti. Koulut järjestävät mahdollisuuksiensa mukaan maahanmuuttajaoppilaille tukiopetusta eri oppiaineissa. Tukiopetusta voidaan antaa eri oppiaineissa myös oppilaan äidinkielellä. Kunnat voivat järjestää maahanmuuttajalapsille myös oman äidinkielen opetusta. (Opetushallitus 2011, 13.)

3.1.3 Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetus ja oman äidinkielen opetus

Suomen Perusopetuslain 1998/628, 12§ mukaan äidinkielenä opetetaan oppilaan opetuskielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieltä. Äidinkielenä voidaan huoltajan valinnan mukaan opettaa myös romanikieltä, viittomakieltä tai muuta oppilaan äidinkieltä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaan oppilaille, joiden äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame tai joiden suomen tai ruotsin kielen taito ei ole tasoinen kaikilla kielitaidon osa-alueilla, opetetaan suomea tai ruotsia toisena kielenä. Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetusta järjestetään kunnissa vaihtelevasti. Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetusta järjestetään joko kokonaan tai osittain äidinkielen opetuksen sijaan, mikäli oppilaan osaaminen kielessä ei ole äidinkielen tasoista. Opetuksen pakollisuudesta ei ole säädetty perusopetuslaissa. Noin 12 prosenttia maahanmuuttajaoppilaista saa suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetusta

koko äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen määrän. Yleisin tilanne on, että maahanmuuttajaoppilaat ovat osan äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen tunneista äidinkielen tunneilla ja saavat yhdestä kahteen tuntia viikossa erillistä suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetusta. Arviolta 25 prosenttia kaikista maahanmuuttajaoppilaista ei saa erillistä suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetusta. (Opetushallitus 2011, 13–14.)

Oman äidinkielen opetuksen on todettu vahvistavan maahanmuuttajalasten identiteettiä, parantavan oppimistuloksia sekä vähentävän maahanmuuttajien häiriökäyttäytymistä. Maahanmuuttajille voidaan järjestää oman äidinkielen opetusta, joka ei ole tällä hetkellä perusopetuslain mukaista äidinkielen ja kirjallisuuden opetusta, vaan se katsotaan perusopetuksen ohella annettavaksi muuksi opetukseksi. Vaikka opetuksen järjestäminen ja siihen osallistuminen on vapaaehtoista, opetusta järjestetään runsaasti, maahanmuuttajien oman äidinkielen opetusta annetaan vuosittain yli 11 000 oppilaalle noin 50 eri kielessä. (Opetushallitus 2011, 15.)

3.2 Maahanmuuttajaoppilaiden opetuksen tavoitteita

Maahanmuuttajaoppilaiden opetuksella pyritään kehittämään heidän kyvykkyyttään kriittiseen pohdintaan, itsekritiikkiin, mielikuvitukseen, päättelykykyyn, väittelyyn ja itsenäiseen päätösten tekoon. Opetuksen tavoitteena on, että oppilaasta tulisi jonain päivänä yksilö, joka kykenisi päättämään omista asioistaan ja hän kykenisi elämään elämänsä ilman ennakkoluuloja, -oletuksia ja hän pystyisi myös valitsemaan vapaasti oman vakaumuksensa ja tapansa elää. Opetuksella on myös tarkoitus vaalia älyllisiä ja moraalisia arvoja, kuten rakkautta, avoimuutta, objektiivisuutta, uteliaisuutta sekä muiden kunnioittamista ja arvostamista. Opetuksella pyritään perehdyttämään oppilas niin hänen omaan kulttuuriinsa kuin myös valtaväestön kulttuuriin. (Parekh 1986, 19.) Suomen perusopetuslain (1998/628, 2§) mukaan opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana.

Opetuksen tulee auttaa oppilasta kehittämään ajattelutapoja, taitoja ja tietoja, joita vaaditaan kansalliskulttuuriin osallistumisessa. Opetuksen uskotaan edistävän yhteiskunnan muutosta kohti parempaa ja suvaitsevampaa yhteiskuntaa. Opetuksen tärkein tavoite on auttaa kaikkia oppilaita kehittämään demokraattisempia ajattelutapoja, arvoja ja käyttäytymistapoja. (Banks 1986, 225- 228.)

Maahanmuuttajalasten koulutuksen tavoitteena on antaa Suomeen muuttaville lapsille valmiuksia toimia tasavertaisina jäseninä suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomessa vakinaisesti asuvalla oppivelvollisuusikäisellä maahanmuuttajalla on oikeus samaan peruskoulutukseen kuin suomalaisillakin. Opetuksen tulee tasavertaisena toimimisen takaamisen myötä tukea oppilaan kasvamista sekä suomalaisen kieli- ja kulttuuriyhteisön että oppilaan oman kieli- ja kulttuuriyhteisön tasapainoiseksi jäseneksi. Opetuksen tärkein tavoite on tukea oppilaan tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. (Opetushallitus 2013.)

3.3 Työn haasteet opettajalle

Maahanmuuttajaoppilaat aiheuttavat opettajalle erilaisia haasteita. Opettajan tulee valmistella oppilaitaan elämään monikulttuurisessa ja sopuisassa yhteiskunnassa. Opettajan on tärkeää olla tietoinen rasismista ja ymmärtää sen merkitys, olla tietoinen monikulttuurisista suhteista, olla pätevä opettaja sekä tunnistaa vähemmistöryhmän oppilaan tarpeet. Opettajan tulee myös olla vuorovaikutuksessa kollegoihinsa, joilla on kokemusta maahanmuuttajaoppilaiden opetuksesta. (Lynch 1986, 151.)

Maahanmuuttajaoppilaan tullessa luokalle, tulee opettajan olla tietoinen kyseisen oppilaan taustaan ja elämänmuotoon liittyvistä tekijöistä, joilla on merkitystä oppilaan koulumenestykselle. On havaittu, että naapurimaistamme muuttavat oppilaat ovat useimmiten itse valinneet muuttonsa, mikä kannustaakin heitä uuteen kotimaahan sopeutumisessa. Pakolaisena maahan tulleilla oppilailta on puolestaan havaittu useanlaisia sopeutumisvaikeuksia. (Talib 2002, 52.)

Maahanmuuttajaoppilaiden kasvaneen määrän myötä opettajat joutuvat tilanteeseen, jossa heillä on rajalliset tiedot eri kulttuureista ja muista maahanmuuttajaoppilaita koskevista asioista, kuten heidän psyykkisistä ongelmistaan. Tällaisissa tilanteissa opettajat tavallisesti turvautuvat vanhoihin uskomuksiinsa ja hyväksi koettuihin opetustapoihin, vaikka nämä ei välttämättä toimisikaan uudessa tilanteessa. Vuorovaikutuksessa maahanmuuttajaoppilaan kanssa erityisen tärkeää on pyrkiä ymmärtämään oppilasta ja rakentaa oppilaalle kuva, että hänestä välitetään. Opettajan tulee myös huolehtia siitä, että hänen oma verbaalinen ja nonverbaalinen viestintänsä ei ole ristiriitaista, sillä maahanmuuttajaoppilas aistii opettajan piiloviestit herkästi turvattomaksi kokemassaan tilanteessa. Opettajan on tuettava oppilaiden positiivisen minäkäsityksen kehittymistä puuttamalla luokan ilmapiiriin, oppilaiden

sosiaalisiin suhteisiin, kiusaamiseen, syrjintään ja rasistiseen häirintään. (Talib 2002, 82- 85.)

James A. Banksin (1989, 204- 205) mukaan opettajan tulee valita harkiten opetusmateriaalit maahanmuuttajaoppilaalle. Hyvää opetusmateriaalia on esimerkiksi erilaiset elokuvat, ääninauhat ja kirjat. Tärkeää on tukea oppilaan koulumenestystä ja uskoa hänen kykyihinsä. Ryhmätöiden teon on havaittu edistävän etnisen ryhmän edustajien sopeutumista kouluun. Opettajan on myös varmistettava, että koulun erilaiset ryhmät ja kerhot ovat monikulttuurisia ja niissä ei syrjitä ketään.

Liebkindin, Jasinskaja-Lahden ja Haaramano (2000, 144–145) tutkimuksessa korostuu opettajan merkitys maahanmuuttajalasten opetuksessa. Opettajan antama tuki ja palaute näyttävät olevan keskeisiä tekijöitä oppilaiden koulumenestyksessä. Opettajan lisäksi myös vanhempien antama tuki edisti maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumista kouluun. Vanhemmilta saadun tuen havaittiin myös lieventävän syrjinnän kielteisiä vaikutuksia, parantavan lasten itsetuntoa ja vähentävän stressin määrää.

4 KULTTUURIEN KOHTAAMINEN JA IDENTITEETTI

4.1 Sopeutuminen

Suomeen tulevat maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä; maahanmuuttajat ovat keskenään erilaisia ihmisiä. Uuteen maahan tullessaan jokainen maahanmuuttaja kohtaa kuitenkin samat ongelmat: sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan, kielimuurin, kulttuurierot, erilaisen koulutusjärjestelmän ja työsaannin vaikeudet. (Mikkola & Heino 1997, 23.) Maahanmuuttajuus sisältää kulttuurillisia muutoksia, koska maahanmuuttajien täytyy selviytyä heidän uuden kulttuurinsa aiheuttamista yhteiskunnallisista säännöistä ja paineista. Heidän täytyy ottaa selvää heidän uudesta ympäristöllisestä kulttuuristaan sekä päättää itse, miten he aikovat sopeutua siihen. Se, miten he kehittävät jo käytössä olevia käyttäytymismalleja liittyy paljolti suurempaan sosiaalis-kulttuurilliseen kontekstiin. (Markus, Kitayama & Heiman 1996, 885–890 .)

Ihmiset valitsevat kognitiiviset toimintatapansa laajasta valikoimasta pohjautuen heidän tavoitteisiinsa, motiiveihinsa ja tarpeisiinsa päättäessään tilanteen merkittävyyden. Ihmiset päättävät motiiveidensa tyydyttävyyden tarkoituksen ja he eivät ponnistele yhtä paljoa jo saavutettujen tavoitteiden kuin tavoittamattomien tavoitteiden suhteen. Tämä on erityisesti totta maahanmuuttajien kesken, jotka yrittävät sopeutua uuteen kulttuuriinsa. (Fiske & Taylor 1991, 1.)

Akkulturaatiolla tarkoitetaan uuteen kulttuuriin sopeutumista ja sitä tapahtuu niin yksilö- kuin ryhmätasollakin. Jokainen henkilö kokee uuteen kulttuuriin sopeutumisen omalla tavallaan. Maahanmuutossa yksilön identiteetti, perinteet ja tavat tulkitaan uudelleen, maahanmuuttaja ja hänen kulttuurinen identiteettinsä muuttuvat kohtaamistilanteissa. Tämän seurauksena syntyy uusi kulttuurinen muoto, johon lähtömaan kulttuuri vaikuttaa vain osittain. Uuden kulttuurin vaikutukset välittyvät perheeseen vähitellen muuttaen huomaamattaan perheen sisäistä vuorovaikutusta ja sisäisiä suhteita. Valtakulttuuriin suhtautumiseen vaikuttaa se, voiko maahanmuuttaja itse valita tahdin sopeutumiselle vai määrääkö tahdin yhteiskunnan enemmistö. Jokaisen maahanmuuttajan on päätettävä itse, miten paljon hän haluaa säilyttää oman kulttuurinsa ja siihen liittyvän kulttuuri-identiteetin. (Mikkola & Heino 1997, 25.)

Akkulturaatio on tapa kuvata yksilön sopeutumisprosessia valtakulttuuriin (García-Vázquez 1995, 306).

4.1.1 Berryn nelikenttäteoria

Akkulturaatio voidaan jakaa neljään eri muotoon. Berryn ja muiden kehittämän nelikenttäteorian (1990) mukaan, nämä muodot ovat integraatio, marginalisaatio, assimilaatio ja separaatio. Akkulturaatio sisältää ilmiöt, jotka ovat tulosta eri kulttuuriryhmistä koostuvien yksilöiden ensimmäisistä yhteydenotoista valtaväestöön, joka aiheuttaa muutoksia kulttuurimalleissa (Berry 1980, 9; Padilla & Perez 2003, 35). Nelikenttä on suunniteltu arviointivälineeksi, jota voidaan käyttää sekä maahanmuuttajan että yhteiskunnan toiminnan arviointiin. Kyse on siis uuden kulttuurin omaksumisen ja oman kulttuurin ylläpidon välisestä tasapainosta. (Räty 2002, 125–126.)

Integraatiossa maahanmuuttaja haluaa säilyttää oman kulttuurinsa, mutta hän myös perehtyy valtakulttuuriin luomalla siihen pysyvät vuorovaikutussuhteet. Integraatio edellyttää niin kulttuurin yhtenäisyyttä kuin myös laajemman yhteiskunnallisen rakenteen muuntumista eheäksi kokonaisuudeksi (Berry 1980, 13). Integraatio on Suomessa suotuisin akkulturaation muoto. Suurimpana vaikeutena pakolaisten integraatioon on työttömyys, sillä se tuo mukanaan riippuvuutta ja eristäytymistä suomalaisista. Integraation vastakohtana on marginalisaatio. (Berry 2002, 353–357; Phinney, Horenczyk, Liebkind & Vedder 2001, 495.)

Marginalisaatiossa torjutaan oma kulttuuri, eikä omaksuta enemmistökulttuuriakaan. Tällainen maahanmuuttaja, joka on syrjäytynyt sekä alkuperäiskulttuuristaan että uuden maan valtakulttuurista, ei voi saada tukea kummassakaan ryhmässä, ja hänen tilanteensa on hyvin heikko. Marginalisoitumista tapahtuu erityisesti sellaisissa maissa ja kulttuureissa, joissa vastaanottajamaa suvaitsee huonosti erilaisuutta ja joissa maahanmuuttaja kohtaa syrjintää valtakulttuurin edustajilta. (Berry 2002, 353–357; Rudmin 2003, 17; Phinney, Horenczyk, Liebkind & Vedder 2001, 495.) Marginalisaatiota kutsutaan myös akkulturaatiiviseksi stressiksi. Marginalisaatio nähdään usein negatiivisena jättäen jälkensä maahanmuuttajaan, halusi hän sitä tai ei. (Rudmin 2003, 17).

Assimilaatiolla tarkoitetaan oman kulttuurin hylkäämistä ja valtakulttuurin omaksumista sen tilalle. Assimilaatiossa kulttuurilliset muutokset ovat pakonomaisia ja sen tuloksena käyttäytymiselliset ja kulttuurilliset piirteet samankaltaistuvat valtaväestön kanssa. Assimilaatiota tapahtuu esimerkiksi silloin, kun maahanmuuttaja ei

halua tai voi säilyttää omaa kulttuuriaan, ja hän hakeutuu jatkuvasti kontaktiin valtakulttuurin kanssa tai jos hänellä ei ole mahdollisuutta olla tekemisissä oman etnisen ryhmänsä kanssa. (Berry 1980, 12; Berry 2002, 353–357; Phinney, Horenczyk, Liebkind & Vedder 2001, 495.)

Separatio tarkoittaa puolestaan sitä, että maahanmuuttaja arvostaa omaa syntyperäistä kulttuuriaan niin, että haluaa säilyttää sen ja kehittää sitä, ja samalla hän haluaa kuitenkin välttää yhteyttä valtakulttuuriin. Separatiossa on tavallista pitää yhteyttä oman kulttuurin edustajien kanssa muodostaen saman kulttuurin edustajien yhteisöjä. Kun valtaväestö suuntaa maahanmuuttajaan samankaltaista politiikkaa, kyseessä on segregaatio. (Berry 1980, 12; Berry 2002, 353–357; Phinney, Horenczyk, Liebkind & Vedder 2001, 495.)

4.1.2 Suen & Suen akkulturaatioteoria

Akkulturaatio nähdään jatkuvana prosessina, jossa yksilön identiteetti muuttuu. Suen & Suen (1990) mallissa tarkastellaan tätä identiteetin muutosta. Tässä mallissa keskeisintä on yksilön suhtautumistapa itseän eli itsetuntoon, omaan etniseen vähemmistöryhmään, sekä muiden vähemmistöjen jäseniin ja enemmistöryhmän jäseniin. Mikäli yksilö suhtautuu näihin kaikkiin positiivisesti tai negatiivisesti, hän voi käydä läpi erilaisia vaiheita. Nämä vaiheet ovat konformisuusvaihe, ristiriitavaihe, uppoutumisen vaihe, itsetutkiskelun vaihe sekä bikulttuurinen vaihe. (Sue & Sue 1990, 96.)

Konformisuusvaiheessa maahanmuuttajalle välittyy tunne oman kulttuurin huonommuudesta ja hän alkaa nähdä itsensä valtaväestön silmin. Maahanmuuttaja alkaa hävetä taustaansa, osoittaa itsevihaa ja hän pyrkii sulautumaan suomalaisiin mahdollisimman hyvin. Seurauksena on heikko itsetunto ja oman etnisen yhteisön välttäminen. Berryn mallissa tätä voisi verrata sulautumisen vaihtoehtoon. Ristiriitavaiheessa maahanmuuttajan tunteet ovat hyvin ristiriitaisia, sillä hän ei tiedä miten omaan kulttuuriinsa tulisi suhtautua. Hän tiedostaa sen, että kaikista kulttuureista löytyy niin hyviä kuin huonojakin puolia, kuin myös sen, ettei hän voi paeta omaa kulttuuriperintöään. Tässä vaiheessa epäluuloisuus yksittäisiä suomalaisia kohtaan lisääntyy ja häpeän ja ylpeyden tunteet sekoittuvat. Uppoutumisen vaiheessa keskeistä on valtakulttuurin arvostelu ja vastustaminen sekä omaan kulttuuriin uppoutuminen. Maahanmuuttaja on hyväksynyt oman kulttuurinsa arvot, ja pitää niitä oikeina. Hän ymmärtää oman asemansa ja hänen itsetuntonsa on hyvä. Hän saattaa suhtautua vihamielisesti ja epäluuloisesti suomalaisiin. Berryn mallissa separatio vastaa tätä

vaihetta. Itsetutkiskelun vaiheessa tietty kriittisyys omaa etnistä ryhmää kohtaan alkaa jälleen herätä. Konformisuusvaiheesta tämä eroaa siten, että maahanmuuttaja ei tuomitse koko kulttuuria vaan suhtautuu kriittisesti osaan siitä. Samanaikaisesti hän huomaa suomalaisessa kulttuurissa toivottavia ja hyväksyttäviä piirteitä. Bikulturalismin vaiheessa maahanmuuttaja saavuttaa sisäisen rauhan, sillä hän osaa nyt arvostaa osia molemmista kulttuureista ja tietää myös että mikään kulttuuri ei ole täydellinen. Hänellä on vahva itsetunto ja hän vastustaa syrjintää. Hän kokee yhteenkuuluvuutta omaan ryhmäänsä, ja ymmärtää ryhmän jäsenten olevan yksilöitä. Hän on ylpeä juuristaan ja arvostaa suomalaisia valikoivasti, ja hän osaa erotella suomalaisen yhteiskunnan ja sen jäsenten positiivisia ja negatiivisia piirteitä, Berryn mallissa tätä vaihetta kuvaa integraatio. (Sue & Sue 1990, 96–107.)

4.1.3 Maahanmuuttajalasten sopeutuminen aikaisempien tutkimuksien mukaan

Liebkindin (1994, 35–38) mukaan Suomen 1990-luvun haja-asutuspolitiikka oli juurikin assimilaatiota, sillä kuntiin sijoitetut pakolaisryhmät olivat olleet liian pieniä pystyäkseen selvittämään oman kulttuurinsa. Onkin havaittu, että maahanmuuttaneen etnisen ryhmän keskuudessa esiintyy sitä vähemmän mielenterveyshäiriöitä, mitä tiheämmin ja enemmän saman ryhmän edustajia asuu samalla paikkakunnalla. Stressiä uuteen kulttuuriin sopeutuminen aiheuttaa erityisesti silloin, kun maahanmuuttajat ovat joutuneet elämään eristäytyneinä omasta kulttuuriryhmästään tai perheestään. Maahanmuuttajien henkinen hyvinvointi on havaittu paremmaksi sellaisissa vastaanottavissa maissa, joissa suvaitaan erilaisia kulttuureja ja harjoitetaan monikulttuurisuuspolitiikkaa, toisin kuin sellaisissa maissa, joissa vallitsee sulauttamispolitiikka ja kulttuurivähemmistöjä painostetaan mukautumaan valtakulttuuriin.

Maahanmuuttajalapsen, samoin kuin muidenkin oppilaiden, ryhmäidentiteetillä on havaittu olevan huomattava merkitys oppilaan koulumenestykseen. Positiivinen ryhmäidentiteetti ja tiettyyn ryhmään kuuluminen auttaa sopeutumista kouluun ja siellä menestymistä. Yksi koulumenestystä edistävä tekijä on, että oppilaalla on ainakin yhden koulua käyneen ja työssä käyvän aikuisen malli. Tärkeää maahanmuuttajalapsen koulumenestyksen kannalta on myös se, että hänen vanhempansa jaksavat ja kykenevät ylläpitämään omaa kulttuuriperinnettään viisaasti, sillä vahva yhteenkuuluvuuden tunne ja perheen arvomaailma suojaa oppilasta kodin ulkopuolisilta syrjintäkokemuksilta.

Vanhempien tuki auttaa lasta sopeutumaan uuteen kulttuuriin, vaikuttaen oppilaan itsetuntoon positiivisesti. (Talib 2002, 5 - 55.)

Liebkindin ja Jasinskaja-Lahden (2000, 115–121) tutkimuksen mukaan maahanmuuttajatytöt kokevat -poikia enemmän akkulturaatiostressin oireita, kuten ahdistusta ja psykosomaattisia oireita, pojilla puolestaan käytöshäiriöt ovat yleisempiä kuin tytöillä. Syrjintäkokemusten on todettu lisäävän maahanmuuttajalasten stressioireita, jotka heikentävät lasten itsetuntoa ja tyytyväisyyttä elämään. Tutkimuksessa havaittiin, että parhaat edellytykset akkulturaation onnistumiseen oli niillä lapsilla, jotka kokivat saavansa tukea vanhemmiltaan, mutta jotka myös vastustivat lasten itsemääräämisoikeuden rajoittamista tiettyyn pisteeseen asti.

Padillan ja Perez'n (2003, 47) mukaan tummaihoiset ja aasialaiset maahanmuuttajalapset epäonnistuvat useammin kokeissansa koulussa. Tummaihoisten oppilaiden mukaan kokeiden epäonnistuminen ja hylkääminen johtui aasialaisia useammin syrjinnästä. Tämä oppilaiden näkemys perustuu siihen, että joidenkin etnisten ryhmien on tapana yhdistää ennakkoluulot ja syrjintä toisiinsa. Yksi tekijä tässä ennakkoluulojen ja syrjintäkokemusten yhdistämisessä on heikko itsetunto ja itsensä leimaaminen.

Maahanmuuttajien akkulturaation laatuun vaikuttaa uudessa kotimaassa asuttu aika. Mitä pidempään maahanmuuttaja on asunut uudessa kotimaassaan, sitä paremmin hän on sopeutunut uuteen kulttuuriin, toisin kuin vähemmän aikaa uudessa kotimaassa asunut maahanmuuttaja. (Torres-Matrullo 1980, 121–122.)

4.2 Syrjintä ja syrjäytyminen

Syrjintä on yksi julmimmista tavoista osoittaa oppilaalle, ettei hän ole hyväksytty toisten joukkoon. Syrjintä vaikuttaa niin oppilaan turvallisuuden tunteeseen, itsensä tiedostamiseen kuin yhteenkuuluvuuteenkin. Useat tutkimukset ovat osoittaneet selkeästi, että melkein jokainen maahanmuuttajataustainen oppilas on kokenut jonkinasteista syrjintää. Syrjintää voi esiintyä eri muodoissa, kuten esimerkiksi nimittelynä, yhteistyöstä kieltäytymisenä, etnisiin ryhmiin jakautumisena, rasistisina iskulauseina ja vitseinä sekä aggressiivisena käytöksenä. (Talib 2002, 71- 72.) Beaucheminin, Hamelin, Lesné'n & Simonin (2010, 3-4) suorittaman ranskalaisen tutkimuksen mukaan suurin syy syrjintään on henkilön etninen tausta. Toiseksi suurin syy on ihonväri, jonka jälkeen syrjintää aiheuttaa sukupuoli ja ikä.

Syrjinnän, luokittelun ja rasmin kokemukset vaikuttavat oppilaan itsetuntoon, henkiseen hyvinvointiin sekä koulussa toimimiseen yleensä. Kielitaidottomuus lisää omalta osaltaan syrjäytymisriskiä, kuin myös sosiaalisten taitojen vajavuus ja ystävyysuhteiden niukkuuskin. Syrjäytymisvaaraan ovat yhteydessä myös oppilaan passiivisuus ja syrjäänvetäytyvä käyttäytyminen. Yhteys syrjinnän ja psyykkisten oireiden välillä on huomattava. (Talib 2002, 74- 77.)

Syrjäytymisellä tarkoitetaan yleensä yhteiskunnan valtavirrasta syrjään jäämistä, nykyisin termi viittaa kuitenkin erimuotoiseen huono-osaisuuteen ja sen kasautumiseen. Oppilaan syrjintä ei aina johda syrjäytymiseen. Mutta kasautuvat epäonnistumiset opiskelussa ja toveripiirissä vaikuttavat koulussa toimimiseen yleensä. (Paavola & Talib 2010, 69- 70.)

Mitä enemmän ihmiset ovat kokeneet syrjintää, sitä enemmän he kärsivät stressioireista. Hyvän suomenkielen taidon on havaittu parantavan maahanmuuttajataustaisen itsetuntoa ja hallinnan tunnetta, mutta se ei kuitenkaan lisää tyytyväisyyttä elämään eikä vähennä stressioireita tai käyttäytymisongelmia. (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000, 116- 117.)

4.3 Etnisyys ja kulttuuritausta

Etnisellä ryhmällä tarkoitetaan joukkoa ihmisiä, jotka kokevat itsensä samanlaisiksi yhteisen alkuperän vuoksi. Tarkemmin määriteltynä etnisestä ryhmästä voi puhua vasta, kun ainakin osa ryhmän jäsenistä samastuu ryhmään, omaa yhteiset sukujuuret, erityisiä kulttuuripiirteitä, kuten kieli ja uskonto, sekä ryhmälle on olemassa sosiaalinen organisaatio sekä ryhmän jäsenten keskinäisten että ulkopuolisten kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta varten. Eri yksilöt voivat pitää itseään etnisen ryhmän jäsenenä eri perustein, toinen vetoaa kielitaitoonsa ja toinen kansallisuuteensa. (Mikkola & Heino 1997, 20.)

Länsimaalainen kulttuuri pohjautuu vahvasti niin kristilliseen kuin juutalaiseenkin perinteeseen. Keskeistä sille on muun muassa tieteiden ja teknologian voimakas kehittyminen, palveluelinkeinojen lisääntyminen ja kaupungistuminen. Länsimaalaisessa kulttuurissa tavallista on yksilöllinen päätöksenteko, itseen luottaminen. Niin miesten kuin naistenkin rooli on tehdä töitä, joko kotona tai työpaikalla. Nykyaikana länsimaalaisessa kulttuurissa hoivaisuus ei ole enää kovin erikoinen näky (Kuronen & Hokkanen 2008, 34–35; Almond 2010, 135–137). Entisen Jugoslavian alueen kulttuurissa korostuu erityisesti perhesidonnaisuus ja oma suku,

kuten myös isän auktoriteettiasema perheessä. (Mikkola & Heino 1997, 45–47, 53–56, 59–61.) Entisen Jugoslavian alueella tavanomaista on, että jokaisella perheenjäsenellä on omat tehtävänsä. Nämä tehtävät määräytyvät iän ja sukupuolen mukaan. Mies on hierarkkisesti naista ylemmässä asemassa, ja korkeimmalla hierarkiassa on talon vanhin mies. Naisen tehtävä oli hoitaa koti. (Albanese 2006, 79–80.)

Mikkolan & Heinon (1997, 207–217, 224.) mukaan entisen Neuvostoliiton alueen maista tulleiden oppilaiden sopeutumista suomalaiseen peruskouluun vaikeutti eniten puutteellinen suomenkielen taito. Virolaiset maahanmuuttajaoppilaat sopeutuivat pääasiassa hyvin suomalaiseen peruskouluun. Virolaisten oppilaiden sopeutusongelmat olivat opiskeluun liittyviä. Entisen Jugoslavian maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumisvaikeutena oli kommunikointi, mutta heidän sopeutumisensa kuvattiin yleensä myönteiseksi.

Afrikkalainen ihmiskuva on kollektivistinen. Tällaisessa ihmiskuvassa korostuu universaalius ja kosmisuus, eli ihmisen kaikkeen olemassa olevaan liittyvä ulottuvuus. Afrikkalaisen kaikkeuden keskeinen tekijä on hierarkkisesti porrastunut elinvoima. Hierarkian huipulla on itse Jumala, seuraavana suurten esi-isien henget, joita seuraavat muut vainajahenget. Vainajahenkiä seuraava hierarkiaryhmä on elävien ihmisten yhteisö, jonka jälkeen tulevat eläimet, kasvit ja mineraalit. (Mikkola & Heino 1997, 61–62.) Afrikkalaisessa perhe-elämässä erottuu selvästi avioliitto, uskontojen moninaisuus sekä etnisten ryhmien paljous. Länsi-Afrikassa perhe-elämässä korostuu huomattavasti naisten sosio-ekonominen itsenäisyys. Kaakkois-Afrikassa korostuu puolestaan vahva isänmaallisuus. Keski-Afrikka on matriarkaalista aluetta, jossa korostuu äidinvalta, muslimien Savannivyöhykkeellä puolestaan korostuu isänmaallisuus. (Therborn 2006, 18.)

Islamilaiselle kulttuurille perinteistä on, että Islam on sekä uskonnollinen perinne, kulttuuri ja elämäntapa. Islam antaa uskonnollisen julistuksen ja rituaalien lisäksi ohjeet yhteiskunnan järjestyksestä niin perhe-elämän, siviili- ja rikoslain, liike-elämän, käytöstapojen, pukeutumisen kuin henkilökohtaisen hygieniankin osalta. Islam koetaan täydellisenä ja monitahoisena kulttuurina, jossa kaiken tulisi ilmentää Jumalan tahtoa. Islamin mukaan mies on naista arvokkaampi, mutta molemmat vanhemmat toimivat lapsille auktoriteetteina. Vanhemmilla on myös oikeus rangaista lasta, mikäli tarve niin vaatii. Lasten kasvatuksessa tärkeää on vanhempien kunnioittaminen, isän totteleminen ja hyvien tapojen ja joustavuuden oppiminen. Poikien tulisi olla

kunnianhimoisia, tyttöjen taas odotetaan olevan vaatimattomampia. (Mikkola & Heino 1997, 62–71; Charrad 2011, 417–421.)

Somaliyhteiskunnalle ominaista on monitasoinen klaanijärjestelmä ja suvun tärkein ryhmittymä on veriliitto. Somalialainen perhe on hierarkkinen ja autoritaarinen, jonka auktoriteettiasemasta vastaa perheen isä. (Mikkola & Heino 1997, 80–86.) Somaleille perhe voi olla myös konfliktien aiheuttaja, joka ilmenee suurena avioerojen määränä somaliyhteiskunnassa. Avioerojen myötä perheen lapset jäävät naisen hoidettavaksi, ja kun taas useille miehille avioerot aiheuttavat masennusta ja alakuloisuutta. (Svenberg, Mattsson & Skott 2009, 284.) Iranilaiset arvostavat paljon perhettä ja isänmaallisuutta. Naiset eivät saa osallistua liikemaailmaan. Nainen luokitellaan lainsäädännössä miestä alempiarvoiseksi, ja julkisesti liikkueensa heidän täytyy käyttää huivia. Kodin sisällä naisen rooli kuitenkin kasvaa todella merkittäväksi. (Mikkola & Heino 1997, 91–94.) Iranilaisista naisista ainoastaan 11 prosenttia on mukana työelämässä, 2,1 miljoonaa on työttömänä ja 14 miljoonaa on kotiäiteinä. Naisen rooli kotona on pitää huolta niin kodista kuin lapsistakin. (Saravi, Navidian, Rigi & Montazeri 2012, 1-2.) Niin ikään myös kurdeille perhe on tärkeä. Perheeseen kuuluu tavallisesti vähintään kolme sukupolvea, joista jokaisella on oma erityinen tehtävänsä arjessa. Kurdiperheissä lapsia hoidetaan kotona. Kurdit korostavat oman yhteisön ja ryhmän merkitystä. (Mikkola & Heino 1997, 95–100; Taloyan, Johansson, Saleh-Stattin, & Al-Windi 2011, 200–204.)

Mikkolan & Heinon tutkimuksen (1997, 225–236) mukaan somalitaustaisilla maahanmuuttajaoppilaille oli runsaasti käyttäytymiseen liittyviä ongelmia heidän sopeutuessaan suomalaiseen kouluun ja kulttuuriin. Tämän yleisimmiksi aiheuttajiksi mainittiin somalilasten voimakas itsetunto, itsepäisyys ja sitkeys. Somalilapsille oli yleistä lyöminen, tappeleminen, valehtelevä ja varastelu. Mikkolan ja Heinon (1997, 236) mukaan somalialaisten kulttuuritausta on selittävä tekijä näille käyttäytymiseen liittyville ongelmille. Heidän kulttuurissaan yhdistyvät voimakas hierarkkisuus ja yhteiskunnan hallinnon järjestäytymättömyys. Suomalaisella opettajalla ei somalioppilaan silmissä ole valmista arvoasemaa ja suomalainen lasta kunnioittava kasvatustyyli on altis väärinkäsityksille. Islam sallii vanhemmille oikeuden rangaista lasta fyysisesti, joten myöskään somalilapset eivät ymmärrä lyömistä ja tappelemista vääränlaisiksi käyttäytymiseksi. Saman tutkimuksen mukaan Iranilaisia maahanmuuttajaoppilaita kuvailtiin myönteisiksi ja aktiivisiksi. Näiden oppilaiden

suurimmat sopeutumisongelmat liittyivät käyttäytymishäiriöihin. Mielenkiintoista onkin se, että miksi somalilasten voimakasta itsetuntoa, itsepäisyyttä ja sitkeyttä pidetään käyttäytymiseen liittyvänä ongelmana, sillä Suomessa nämä luonteenpiirteet nähdään hyveinä. (Mikkola & Heino 1997, 243.)

Itäiselle kulttuurille on ominaista kiinalainen ajattelutapa, joka koostuu kolmesta valtavirtauksesta: kungfutselaisuus, taolaisuus ja buddhalaisuus. Kungfutselaisuus ohjaa ihmistä toimimaan oikein ja siinä keskeisellä sijalla ovat eettiset ja sosiaaliset kysymykset. Taolaisuus sisältää puolestaan runsaasti yliluonnollista ainesta ja vaatii palvontamenoja. Buddhalaisuus kysyy elämän ja pelastumisen perimmäistä tarkoitusta ja pyrkii tyydyttämään ihmisten metafysisiä tarpeita. Keskeistä itäiselle kulttuurille on rauhallisuus, rauhanomaisuus ja tyyneys. Isänmaallisuus ja kansallistunne ovat tärkeitä, samoin kuin hyvä käyttäytyminenkin. Oppineisuus ja virkavalta ovat arvostettuja. Kungfutselaisuus vaikuttaa merkittävästi käsitykseen perheestä, yhteiskunnasta ja yksilöstä ja elämän ehdoton keskipiste on perhe (Li & Lamb 2012, 18). Myös itämaiselle kulttuurille on ominaista, että mies huolehtii perheestään ja johtaa perhettä, nainen puolestaan on miehen palvelija. Vaimon tärkeimmäksi tehtäväksi on määritelty poikalasten synnyttäminen ja huolehtia niin lapsistaan kuin miehestäänkin. Poikien ja tyttöjen kasvatusta eroaa toisistaan. Pojista kasvatetaan hyväsydämiä, oikeamielisiä, kohteliaita ja rehellisiä. Tyttöissä puolestaan arvostetaan käsityötaitoa, siisteyttä, puhetaitoa siveyttä, tytöistä myös kasvatetaan poikia avuttomampia. Lasten keskinäinen asema perheessä ei ole tasa-arvoinen, sillä lapsilla on erilainen asema perheessä syntymäjärjestyksen mukaisesti. Itäiselle kulttuurille ominaista on opettajien ja oppineiden henkilöiden arvostus. (Mikkola & Heino 1997, 101–110.)

Vietnamlaisien maahanmuuttajaoppilaiden kerrottiin Mikkolan & Heinon (1997, 245–265) tutkimuksessa sopeutuvan hyvin suomalaiseen peruskouluun. Ongelmatilanteita aiheuttivat kielen oppiminen, käyttäytyminen ja kulttuuri.

4.4 Identiteetti

Identiteetti on minäkäsityksen jatkuvuuden ja johdonmukaisuuden tuotos ja se muovautuu erilaisissa sosiaalisissa prosesseissa. Identiteetin muodostuminen vaatii palautteen ja tulkinnan saamista. Tällaisessa vuorovaikutustilanteessa joko hyväksytään tai hylätään muiden ihmisten näkemykset itsestä. Identiteetti on kaksijakoinen käsite: yksilöllinen alue koostuu yksilön persoonallisuudesta ja kollektiivinen alue puolestaan

siitä sosiaalisesta järjestelmästä, jossa yksilö on kasvanut, esimerkiksi perhe, suku, heimo ja kansa. Yksilön käsitys itsestään ja ryhmään kuuluvuuden tunne syntyvät vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin, minäkäsitys itsestä luodaankin heijastamalla itseä muihin ihmisiin. Myös ympäristöllä on vaikutuksensa, siihen millainen yksilöstä tulee. (Talib 2002, 40- 43; Weedon 2004, 5-7.) Sosiaalinen identiteetti koostuu kaikista niistä ryhmistä, joihin yksilö tuntee kuuluvansa. Subjektiiivinen identiteetti tarkoittaa sitä, miten yksilö itse näkee itsensä, ja objektiivinen identiteetti puolestaan sitä, miten yhteisö näkee yksilön. Yhteisö voi esimerkiksi luokitella yksilön maahanmuuttajaksi, kun yksilö puolestaan pitää itseään suomalaisena. (Talib 2002, 46; Weedon 2004, 6.)

Minäkäsitys vaikuttaa keskeisesti ihmisen toimintaan. Minäkäsitys ilmenee esimerkiksi vastuunottamisena omasta toiminnastaan, kykynä ratkaista ongelmia sekä kykynä pitää itseään psyykkisesti tasapainossa ja eheänä. Yksilö tulkitsee maailmaansa minäkäsityksensä avulla samalla kun minäkäsitys määrittää hänen toiveitaan, tavoitteitaan ja tulevaisuuden odotuksia. Tietojen ja taitojen lisäksi minäkäsitykseen kuuluu myös tunteet ja arvioiva suhtautuminen itseensä. Heikko minäkäsitys aiheuttaa jäsentymättömän identiteetin. Henkilöt, joilla on jäsentymätön identiteetti saattavat kärsiä sosiaalisesta, tunnetason ja motivaation vajavuudesta, he ovat myös alttiita stressiperäisille sairauksille. Minuuden rakenne ja sisältö voivat vaihdella eri kulttuureissa. Länsimaisessa koulukulttuurissa korostuvat oppilaan omaehtoinen toiminta ja itseohjautuvuus, kun taas kollektiivikulttuureissa tietoisuuden tärkein ydin ei muodostu yksilön ominaisuuksista, vaan niissä uskotaan vahvasti yhteisöllisyyteen. Itsetunto jakautuu viiteen osa-alueeseen: turvallisuus, itsensä tiedostaminen, liittyminen, tavoitteellisuus ja pätevyys. Kokemuksiin vaikuttamalla näillä viidellä alueella voidaan vaikuttaa oppilaan minäkäsitykseen itsestään, jonka arviointia ja arvostelua itsetunto edustaa. Terve itsetunto mahdollistaa asettumisen toisen asemaan, mikä onkin tärkeää, jotta erilaisista elämänmuodoista tulevia ihmisiä voisi ymmärtää. (Talib 2002, 44- 46.)

Maahanmuuttajien identiteetti on kiinteästi sidoksissa maahanmuuttajuuteen. Tavallisesti uuteen kulttuuriin muutettaessa oma identiteetti alkaa ohentua ja muuttua aikaisempaa monimuotoisemmaksi ja itse luoduksi elämänmuodoksi. Muuton yhteydessä identiteetti on koottava uudelleen ja muunnettava sopivaksi uuteen kulttuuriin. Monikulttuurisuuden aiheuttaman muutoksen on havaittu olevan erityisen vaikea niille, jotka edustavat autoritaavista persoonallisuutta. Autoritaavinen persoonallisuus voi olla kasvatuksen tulos. Tällaisessa kasvatustyyliissä vanhemmat ovat

etäisiä tai he eivät kykene ilmaisemaan lapselleen rakkautta ja alistavat lasta tiukalla kurilla. Autoritaavisessa persoonallisuudessa läheiset ihmissuhteet muotoutuvat vallan ohjaamina, joka merkitsee sitä, että muut ihmiset määrittelevät yksilön. (Talib 2002, 41-43.)

Kulttuurisissa kohtaamisissa omia arvoja ja identiteettiä verrataan vieraaseen, jolloin oma epävarmuus ja minuuden pysyvyyden suojaaminen saattavat edistää erojen korostumista. Keskeiseksi kulttuurisissa kohtaamisissa nousee kulttuuri-identiteetti. Ihmisillä on tarve sekä määrittää omaa kuuluvuuttaan johonkin ryhmään, että myös tarkentaa niitä rajoja, joita meihin kuulumattomat eivät voi ylittää. Identiteettiä määritellen monikulttuurisuudella viitataan oppilaiden mahdollisuuteen omaksua kaksi tai useampi identiteetti, johtuen siitä kuinka useaa kieltä he osaavat ja mitä kulttuureja he ovat omaksuneet kielten myötä. (Talib 2002, 46–48.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusongelmat

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää miten maahanmuuttajalapsen ovat sopeutuneet yleisopetukseen. Aluksi pyrin tarkastelemaan maahanmuuttajaoppilaiden sosiaalista asemaa luokassa. Tämän jälkeen keskityn maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumisen tukemiseen ja sopeutumisessa ilmeneviin vaikeuksiin. Lopuksi käsittelem vielä sopeutumisvaikeuksien vaikutusta maahanmuuttajaoppilaaseen. Pro gradu – tutkimukseni tutkimusongelmat ovat seuraavat:

1. Millainen on maahanmuuttajaoppilaan sosiaalinen asema luokassa luokanopettajien mukaan?
2. Mitkä tekijät tukevat maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumista yleisopetukseen luokanopettajien mukaan?
3. Millaisia vaikeuksia maahanmuuttajaoppilaille ilmenee sopeutumisessa yleisopetukseen luokanopettajien mukaan?
4. Miten sopeutumisvaikeudet luokanopettajien mukaan vaikuttavat maahanmuuttajaoppilaaseen?

5.2 Aineiston hankinta

Tutkimuksessa haastattelin yhteensä kymmentä alakoulun luokanopettajaa. Tutkittavat valittiin satunnaisotannalla. Aluksi etsin keskisuomalaisen alakoulujen opettajien sähköpostiosoitteita internetistä alakoulujen internet-sivuilta ja otin yhteyttä useiden alakoulujen luokanopettajiin sähköpostitse. Keskisuomalaisista alakoulujen luokanopettajista sain kuitenkin vain kahdeksan haastateltavaa, joten seuraavaksi etsin internetistä pääkaupunkilaisten alakoulujen internet-sivuilta alakoulujen luokanopettajien sähköpostiosoitteita ja lähestyin myös heitä sähköpostitse. Lopulta heistä valikoitui haastateltavia edustava otos. Haastattelut suoritin niin Keski-Suomessa kuin pääkaupunkiseudullakin. Haastatteluista kahdeksan tehtiin Keski-Suomessa ja loput kaksi pääkaupunkiseudulla. Haastateltavista seitsemän oli naisia ja miehiä oli kolme.

Haastattelut tein syksyllä 2012, viikkojen 43–45 aikana. Luokanopettajien haastatteluista yhdeksän tehtiin kyseisten opettajien kouluilla ja yksi haastattelu Jyväskylän yliopiston kirjaston kahvilassa, nauhoitin ja litteroin haastattelut myöhemmin. Haastattelujen kesto vaihteli 30 minuutista tuntiin, kolme haastatteluista kesti noin 30 minuuttia, viisi kesti 45 minuuttia ja kaksi kesti noin tunnin. Ilmoitin haastateltaville haastattelujen teemat, joiden mukaan haastattelut etenivät, jo ennakkoon, mutta haastattelukysymykset muotoutuivat vasta itse haastattelutilanteissa. Nimesin haastateltavat H1, H2, H3 ja niin edelleen, jotta heidän anonyymiytensä säilyy, ja itse kuitenkin tiedän kenestä haastateltavasta on kyse.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on kvalitatiivinen. Valitsin tutkimusmenetelmäksi haastattelun. Haastattelussa halutaan korostaa, että haastateltava nähdään subjektina, haastateltava on tutkimuksessa merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli. Haastattelu tutkimusmenetelmänä mahdollistaa haastattelussa saatujen tietojen syventämisen perustelujen myötä. Haastatteluilla pyrin tavoittamaan vastaajan ajatusmaailman, joka olisi ollut ehkä hankalampaa toteuttaa muilla tutkimusmenetelmillä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35–36; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 191–193.) Mielestäni haastattelu oli paras vaihtoehto saada luokanopettajien näkemyksiä maahanmuuttajalasten sopeutumisesta.

Hirsjärven yms. (1997, 193) mukaan haastattelun huonoja puolia ovat sen aikaavievuus; haastattelun teon huolellinen suunnittelu ja haastattelijan rooliin asennoituminen. Haastattelumenetelmän on todettu sisältävän myös erilaisia virhelähteitä, jotka aiheutuvat niin haastattelutilanteesta, haastattelijasta itsestään kuin haastateltavastakin. Haastattelun luotettavuus heikentää haastateltavien tapa antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia haastattelukysymyksiin. Haastattelu tutkimusmenetelmänä vaatii täsmällisyyttä ja taitoa. Haastattelumenetelmän avulla kerättyjen tietojen analysointi ja tietojen järjestäminen voi olla hankalaa, sillä haastatteluista saadut tiedot on kerätty eri ihmisiltä, erilaisten kysymysten muodossa. Tärkeät ja keskeiset aiheet voivat vahingossa jäädä huomioimatta. Haastattelijan joustavuus voi aiheuttaa erilaisia vastauksia eri näkökulmista ja vaikeuttaa vastausten vertailua. Standardisoidut kysymykset voivat rajoittaa vastausten luonnollisuutta. Vastaajien täytyy sovittaa heidän kokemuksensa ja tunteensa tutkijan kategorioihin,

tämä on havaittavissa persoonattomuutena, epäolennaisuuksina sekä mekanistisina vastauksina. (Patton 2002, 349.)

Teemahaastattelun valitsin tutkimusmenetelmäksi sen joustavuuden takia. Teemahaastattelussa edetään ennalta suunniteltujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten mukaisesti. Haastattelijan tehtävänä teemahaastattelussa on varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teemat käydään haastattelussa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastattelusta toiseen. Teemahaastattelussa haastattelijalla on valmiiden kysymysten sijaan käytössään tukilista (liite 1). Teemahaastattelu on haastattelumuotona hyvin avoin, jolloin vastaaja pääsee puhumaan varsin vapaamuotoisesti ja näin ollen kerätyn materiaalin voi katsoa edustavan haastateltavien omaa puhetta. Teemahaastattelun teemat muodostavat jo itsessään konkreettisen kehikon, joka auttaa haastatteluaineiston jäsentelyä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74; Eskola & Suoranta 1998, 65–67; Hirsjärvi ym. 1997, 191–196.)

5.4 Aineiston analysointi

Analysoin aineistoa käyttämällä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä, ja sillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysin avulla aineisto saadaan kuitenkin järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. Sisällönanalyysi etenee seuraavien vaiheiden mukaisesti: päätä, mikä tässä aineistossa kiinnostaa ja tee vahva päätös ja perustele sen käytettävyyttä, käy läpi aineisto, erota ja merkitse ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseesi, kaikki muu jää pois tutkimuksesta, kerää merkityt asiat yhteen ja erilleen muusta aineistosta, luokittele, teemoittele tai tyypittele aineisto perustellen sekä lopuksi analysoi aineisto ja kirjoita yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–92, 103.)

Heti haastattelut litteroituani aloin lukea niitä yhä uudelleen ja uudelleen. Nopeasti haastatteluista nousi esiin tutkimukseni kannalta keskeisiä asioita ja samat asiat myös toistuivat monissa haastatteluissa. Haastatteluja luettuani aloin miettiä teemoja. Teemat syntyivätkin nopeasti tutkimusongelmien pohjalta. Pohdin tekemiäni haastatteluja juuri tutkimusongelmieni kannalta, ja aloinkin miettiä tutkimukseni haastattelurunkoa (liite 1) ja mitkä sen teemoista ja kysymyksistä sopisivat kunkin tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Näin sain muodostettua teemat, joiden mukaan keräämäni aineisto teemoiteltiin uudelleen. Nämä syntyneet teemat ovat siis

kutakuinkin samat kuin tutkimusongelmani (luku 5.1. Tutkimusongelmat): maahanmuuttajaoppilaan sosiaalinen asema luokassa luokanopettajan mukaan, maahanmuuttajaoppilaiden yleisopetukseen sopeutumista tukevat tekijät luokanopettajan mukaan, maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumisessa ilmenevät vaikeudet luokanopettajan mukaan sekä sopeutumisvaikeuksien vaikutus maahanmuuttajaoppilaaseen luokanopettajan mukaan. Rajasin tässä vaiheessa pro graduni kannalta vain olennaisimmat teemat haastatteluista analysoitaviksi ja jätin kaiken muun huomioimatta. Olennaisimmiksi teemoiksi muodostui ne, jotka liittyivät läheisesti tutkimusongelmiini.

Tulokset – luvussa olen aluksi kirjoittanut haastatteluistani muodostuvia yhteenvetoja, joita olen havainnollistanut haastattelukatkelmin. Käyttämäni haastattelukatkelmat valitsin siten, että ne kokoaisivat mahdollisimman hyvin kaikkien haastattelemieni henkilöiden näkemykset tiiviisti. Tulokset – luvussa olen myös muodostanut taulukoita tuloksista. Taulukoita tehdessäni muodostin pää-, ylä- ja alateemoja, jokaisessa taulukossa on vielä näitä edellä mainittuja teemoja yhdistävä tekijä kokoamassa taulukkoa helpommin ymmärrettäväksi. Taulukoiden alateemat muodostuivat haastatteluiden perusteella, haastattelemieni luokanopettajien sanomisista. Yläteemat ovat puolestaan alateemoja yhdistäviä kategorioita, joita puolestaan yhdistää pääteemat, myös ylä- ja pääteemat tulivat tekemissäni haastatteluissa ilmi. Tekemieni taulukoiden avulla pyrin esittämään saamani tulokset mahdollisimman yksinkertaisella tavalla ja kokoavan tulokset selkeiksi kokonaisuuksiksi.

6 TULOKSET

6.1 Maahanmuuttajaoppilaiden sosiaalinen asema luokassa luokanopettajien mukaan

Ensimmäinen tutkimusongelmani keskittyi maahanmuuttajaoppilaan sosiaaliseen asemaan luokassa luokanopettajien kertomusten perusteella. Keskitynkin tässä 7.1 – luvussa kuvailemaan niin maahanmuuttajalasten suhdetta luokanopettajaan kuin suhdetta myös muihin luokan oppilaisiin luokanopettajien mukaan.

Kaikkien haastateltujen luokanopettajien mukaan maahanmuuttajaoppilaiden ja luokanopettajan välinen suhde oli hyvä. Neljä opettajista mainitsi maahanmuuttajaoppilaan ja opettajan välisen suhteen olevan aivan samanlainen kuin opettajan suhde muihinkin oppilaisiin, eli suhde maahanmuuttajaoppilaan kanssa ei poikkea millään tavalla.

Ammun suhde opettajaan ei mun mielestä poikkee millään tavalla niinku muista. Ehkä tulee mieleen niinku somalipojat, joistaki siis, en puhu nyt niinku näistä jotka mulla on nyt, tällä hetkellä nää mun on hyvi tottelevaisia. Mut nii saattaa olla semmosia tapauksia, et naisopettaja ei oo niinku auktoriteetti. Mullaki on semmosia et oon opettanu niinku tän somalipojan isoveljeä ja tunnen perheen hyvi, nii nii et se aika paljo helpottaa sitä. On niinku tavallaa sellane suhde jo siihe perheeseen ja oppilaaseen. (H10)

Maahanmuuttajaoppilaiden kulttuurisidonaisuus nousi esiin kahden opettajan puheissa. Näiden opettajien mukaan maahanmuuttajaoppilaat olivat hieman muita oppilaita pidättyväisempiä, jonka ajateltiin liittyvän juuri omaan kulttuuriin. Kolme opettajista toi esille myös koulun ja kodin välisen yhteistyön, sekä kodin antaman tuen merkityksen. Heidän mielestään, mitä parempi kodin ja koulun välinen yhteistyö on, on yhteistyö sitä helpompaa. Eräs opettajista kertoi että hänen luokkansa oppilaat eivät kiinnitä huomiota maahanmuuttajaoppilaiden taustoihin, vaan suhde muihin oppilaisiin liittyy ennemminkin oppilaiden samankaltaisuuteen kuin heidän taustoihinsa. Yksi opettajista toi esiin naisopettajan auktoriteettiaseman heikkouden joidenkin oppilaiden suhteen, mutta hänen oman luokkansa oppilaiden kanssa ei kuitenkaan tätä ongelmaa ole.

No se on taas sama juttu. Se mikä täällä kyllä on, nii tota kyllä täällä aika värisokeiks suurin osa ittensä mieltää. Ja oppilaistaha ainaki. Lapsetha on suuria rasisteja, koska se on hyvä tapa kiusata. Mä näkisi niinku näin, et emmää usko et täällä on yhtää ihmistä, jotka ajattelis niinku mite aikuiset sen, et jos

sulla on niinku jonkun verran rotuopillisia käsityksiä, et eihä lapset kyl nii ajattele. Lapset ajattelee et ku löytyy kohta, millä saa satutettua, nii sitä käytetään. Mut totaaa, siinä on mun mielestä se puoli että, että kyl ne sit kavereita on keskenään iha riippumatta siitä et mistä on kukaki, jos vaa tyypit on toisilleen sopivia. Ja ja, mulla on nyt tässä yks kutosluokalla, nii burundilaine jätkä, nii tota noi nii se kutsu mua neekeriks. Tota noi nii se oikei what's up nigger (naurua). Mää luulen et se oli jonkun verran sokee ja mää vastaan sille samalla lailla. Jooh, haluaisin nähä ku joskus tuolla keskustan kadulla törmätään et jos se kovaan ääneen (naurua). (H3)

TAULUKKO 1. Luokanopettajien suhde maahanmuuttajalapseen

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
POSITIIVINEN SUHDE MAAHANMUUTTAJAOPPILAAAN JA LUOKANOPETTAJAN VÄLILLÄ	Luottamus opettajaan	Lämpimät välit opettajalla ja maahanmuuttajalapsella	Uskaltaa kertoa huolista
	Kodin tuki	Kodin ja koulun välinen yhteistyö	Turvautuu opettajaan
			Positiivinen asenne
			Perheen tunteminen helpottaa opettajan ja maahanmuuttajalapsen välistä suhdetta
NEUTRAALI SUHDE MAAHANMUUTTAJAOPPILAAAN JA LUOKANOPETTAJAN VÄLILLÄ	Oppilaat kaikki samanlaisia	Maahanmuuttajaoppilas aivan kuin muutkin oppilaat	Suhde oppilaaseen ei poikkea suhteesta muihinkaan oppilaisiin
NEGATIIVINEN SUHDE MAAHANMUUTTAJAOPPILAAAN JA LUOKANOPETTAJAN VÄLILLÄ	Kulttuurisidon-naisuus	Naisopettajan auktoriteettiase-ma	Naisopettajaa eivät kaikki maahanmuuttajalapset ota vakavasti, opettajalta puuttuu auktoriteettiasema
		Pidättyväisyys	Suhde opettajaan jää heikommaksi

Jokaisen haastatteleman luokanopettajan mukaan heidän luokallaan olevalla maahanmuuttajalapsella on kavereita, ja osalla jopa parempia ystäviä. Maahanmuuttajaoppilaiden kerrottiin tulevan hyvin toimeen muiden oppilaiden kanssa, ainoita ongelmia tuottaa lähinnä ongelmat yhteisessä kielessä. Luokanopettajien

mukaan maahanmuuttajalapsilla kavereita oli useimmiten niin sekä omasta kuin suomalaisestakin kulttuurista. Luokanopettajista kaksi olivat vahvasti sitä mieltä, että kavereiden saaminen oli kuitenkin enemmän persoonakysymys kuin liittyisi lapsen taustoihin. Yksi opettajista kertoi kuitenkin, että hänen luokallaan on useampi poika lähtöisin samasta kotimaasta, ja he viettävätkin paljon aikaa yhdessä koulussa. Hän kuitenkin painotti sitä, että kyllä tähän kyseiseen poikaporukkaan pääsevät mukaan myös muut samanhenkiset lapset muistakin kulttuureista.

Kyllä ne tota, ku sitä rupee mieltii, nii kyllä esimerkiks ne Kosovon tyypit on kavereita keskenää. Et kyllä, niitä on ollu joitaki perheitä. Ja ne perheet on yleensä tuttuja, ne saattaa olla jopa sukua. Nii ne on tuntenu sit suurinpiirtei vauvasta asti ja ne on kyllä kavereita keskenää. Mutta tota, kyllä siihe kaverusporukkaan pääsee, jos on samanhenkine tyyppi. (H3)

Eräs luokanopettajista kertoi aluksi maahanmuuttajaoppilaan saattaneen viettää välitunteja yksin, mutta asian otettuaan esille ei tämä tilanne enää jatkunut. Maahanmuuttajapoikalasten kohdalla jalkapallon merkitys tuli esille hyvinkin korostuneesti. Useat luokanopettajat kertoivat maahanmuuttajapoikien olevan hyviä jalkapallossa, ja tämän kyseisen harrastuksen myötä saaneen useita kavereita. Kavereita maahanmuuttajaoppilailla kerrottiin olevan myös muualta kuin koulusta, esimerkiksi kotiympäristöstä ja juuri harrastuksista.

No hyvä kyllä, että varmaan viime vuonna saatto olla enemmän sitä kun, nää tuli kahdesta eri eskariryhmästä, nii että, että tota ei vielä tunnettu häntä. Mutta iha joskus hän saatto tuolla ulkona iha yksi käveleskellä, mutta sitte ku asiasta on paljo puhuttu et kaikki pitää ottaa mukaan ja niin edellee. Kovasti hän on innokas jalkapalloilija, ja nytki on aina et mennäänkö ja mennäänkö. Ja kavereita on kyllä löytyny. Ja on sitte saanu myöskin muilta luokilta kavereita. Et siellä on samasta pihasta, asuinympäristöstä on löytyny kavereita, jotka on tässä samassa koulussa. Että ei oo iha sitte näitten luokkakavereitten varassa. (H5)

Suomalaisten lasten kerrottiin suhtautuvan maahanmuuttajalapsiin luontevasti, mutta myös suurella mielenkiinnolla. Useissa haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että suomalaisten lasten suhtautuminen maahanmuuttajalapsiin ei ole juurikaan ollut yhteisesti luokassa esillä.

Se on hyvin vähän ollut ainakaan mitenkään yhteisesti esillä. Että, että ei oo sillein kyselty kauheesti. En tiedä sitten kun hänellä on... taikka ei oo tullu esille et mitenkä on kun on koululuokkakavereita käynyt hänen kotonaan, niin onko siellä sitten mitenkä ollut. Mutta niin ihan luontevasti. Eivät välttämättä ajattele mitenkään, että erilaisesta kulttuurista on. (H4)

Yksi luokanopettajista kertoi kuitenkin kuulleensa jopa maahanmuuttajalapsen nimittelyä kulttuuritaustansa takia, mutta nimittelyyn oli toki puututtu heti.

Mmm no siinä näkyy tää suomalainen perinnejuttu että siellä saatetaan jopa ryssitellä. Jos sitä kuuluu, nii siihe puututaan, että ... semmosia yksittäistapauksia on. (H1)

Eräs opettajista kertoi joidenkin kantaväestön lasten asenteen kuitenkin olevan huonompi maahanmuuttajalapsia kuin kantaväestön lapsia kohtaan, joka ilmeisesti kuvastaa kyseisten lasten vanhempien asennoitumista maahanmuuttajiin. Kyseisessä koulussa tähän asiaan on kuitenkin pyritty puuttumaan.

No hyvin. Ollaan niinku kiinnostuneita, sen verran mitä kolkki luokkalaine osaa nyt olla toisen asioista kiinnostunu. Kuunnellaan ja arvostetaan ja fiksuja perheitä on sillai et helposti kotoo, tai et kodeissa on puhuttu kauheen nästisti tästä oppilaasta. Ja no totta kai sitte on jotai ongelmia ollu. Että totaaa, joittenki lapsien sellasesta asenteesta huomaa et joidenki kotona ei puhuta iha sillai nätillä tavalla. Mutta niitä pitää sit oikasta. Ja tuntuu et niinku aikalailla taistelee tuulimyllyjä vastaan jos ei kotona niinku ... Mut emmä oikein tiedä, et ku soitan asioista nii sanotaa et joo kyllä me ollaan keskusteltu. Mut en sit tiää et mitä se todellisuudessa on se puhe. (H2)

TAULUKKO 2. Maahanmuuttajalapsen kaveritilanne luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHANMUUTTAJALASTEN KAVERISUHTEET	Kaverisuhteita niin oman kulttuurin kuin suomalaisenkin kulttuurin edustajien kanssa	Kulttuuritaustan vaikuttamattomuus	Kavereita ja ystäviä molemmista kulttuureista
			Persoonakysymys, maahanmuuttajaoppilaan taustalla ei niinkään vaikutusta
	Kaverisuhde oman kulttuurin edustajan kanssa	Kaveri	Useampi poika samasta kulttuurista viettää paljon aikaa yhdessä, pojat tuttuja keskenään jo ennestään
			Sukulainen
	Kaverisuhde suomalaisen kulttuurin edustajan kanssa	Luokkakaveri	Tulee hyvin toimeen muiden kanssa
			Kiinteä ystävyysuhde suomalaisen tytön kanssa
		Asuinalue	Kotiympäristön lapset kavereita keskenään
		Harrastukset	Jalkapallo auttaa poikia kavereiden solmimisessa

(jatkuu)

TAULUKKO 2. (jatkuu)

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ		PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
SUOMALAISTEN OPPILAIDEN SUHTAUTUMINEN MAAHANMUUTTAJALAPSIIN	POSITIIVINEN SUHTAUTUMINEN	Uteliaisuus	Kiinnostuneita kuulemaan maahanmuuttajalapsen kulttuurista	Eri kulttuurien tapojen vertailu Toisen kulttuurin arvostaminen Vieraasta kulttuurista tulevan kuunteleminen
	VÄLINPITÄMÖN SUHTAUTUMINEN	Kulttuuritaustan huomiotta jättäminen	Maahanmuuttajalapsi aivan kuten kaikki muutkin oppilaat	
	NEGATIIVINEN SUHTAUTUMINEN	Asenneongelma	Nimittely	Tavat puhua kotona maahanmuuttajista Maahanmuuttajalapsen nimittely kulttuuritaustan ansiosta

6.2 Maahanmuuttajaoppilaiden yleisopetukseen sopeutumista tukevat tekijät luokanopettajien mukaan

Maahanmuuttajaoppilaiden yleisopetukseen sopeutumista tukevat tekijät luokanopettajien mukaan oli toinen tutkimusongelmani. Tutkimusongelmaani pyrin saamaan vastauksen seuraavien aiheiden avulla: maahanmuuttajalasten sopeutumista edistävät tekijät ja sopeutumisen tukeminen, maahanmuuttajalasten opetuksen alkuvaiheet, maahanmuuttajalasten apuvälineet ja tukitoimet opetuksessa, maahanmuuttajalasten koulunkäyntiä helpottavat tekijät sekä sopeutumiserot maahanmuuttajaryhmien välillä.

Maahanmuuttajalasten kerrottiin haastatteluissa sopeutuneen hyvin opetukseen. Sopeutumista edistävinä tekijöinä nähtiin kavereiden määrä, oppilaan oma luonne, kodin tuki, sekä se, että oppilaita pidettiin yleensä lahjakkaina.

Hmmm no m-mun mielestä tosi hyvin. Et kumpikin on, ... opiskelee iha niinku normiopetuksessa. Joo. Et ei oo mitää E-kirjaa, eikä HOJKSeja eikä helpotuksia sen kummemmin. (H1)

Erittäin hyvä. Joo erittäin hyvä, kummallakin. Positiivinen suhtautumine kouluun. Yrittelijäitä. Hmmm ahkeria, iloisia. Koti on tukemassa koulutyötä. Et semmone hyvin positiivine lähtökohta. (H6)

Yksi opettajista oli sitä mieltä, että sopeutumiseen opetukseen ei vaikuttaisi oppilaan tausta, vaan se olisi enemmänkin kiinni oppilaasta itsestään ja tämän luonteesta.

No täytyy kyllä sanoa et kyl tää poika on niinku kala vedessä, että niinku nii. Mut tuntuu et se on enemmänki niinku persoonakysymys, niinku että pysähtyykö se kysymään. Mut kouluelämään ylipäätään nii aivan loistavasti ja kavereita on. Minusta tää on persoonakysymys kaiken kaikkiaan. Että se ei oo nyt kiinni tästä taustasta mun mielestä ollenkaa tää. (H2)

Maahanmuuttajalasten sopeutumista luokanopettajien mukaan helpottaa erilaisten käsitteiden selventäminen ja yleensäkin erilaisten tekstien selkokielistäminen. Moni luokanopettaja painotti myös maahanmuuttajalapsen oppimisen tarkkailun tärkeyttä. Luokanopettajat olivat sitä mieltä, että sopeutumisen tukemisen kannalta on tärkeää tarkkailla, onko oppilas ymmärtänyt opetetut asiat oikein.

No tärkeimpänä mä pidän tässä opetuksessa sitä, et selkokielistetään ja käännetään niitä kappaleita ja varmistetaan et ne on ymmärtäny, et mitä käsitellää milläki tunnilla. Mut sitte taas sitä varsinaista sopeutumista tähä kulttuuriin, nii ei oo tässä tapauksessa kauheesti tarvinnu auttaa, ku se on menny nii vahvasti se sopeutumine. (H7)

Tukiopetuksen tarvetta on myös luokanopettajien mielestä mietittävä, olennaista on, että tuen tarve ja sen saatavuus kohtaavat. Sopeutumisen kannalta positiivisen ilmapiirin luominen nousi merkittäväksi tekijäksi luokanopettajien haastatteluissa. Kavereiden merkityksen kerrottiin olevan myös olennainen tekijä sopeutumisessa uuteen kulttuuriin, siksi luokanopettajat kertoivatkin yrittävänsä saada maahanmuuttajalapsia mukaan erilaisiin ryhmiin erilaisten leikkien ja pelien avulla.

Kaverit on tärkeit. ja niinku hmmm, kaverit täällä koulussa, mut jos lapsi asuu kovin etäällä, niinku esimerkiks tää poika asuu todella kaukana muista meidän luokan oppilaista. Eli on ... tulee kuljetuksella kouluun. Nii se varmaan tekee oman haasteensa tähä kaveriasiaan. Sitten hmmm vanhempien kanssa niinku tämmöne tiukka yhteydenpito. Iha pienistäki asioista kannattaa olla iha yhteydessä mielummi ku kovin vähän tai ei ollenkaa. Ja sitte sen mamuntutien ja tukiopetuksen niinku ettei sitä pidä itsestänselvyytenä, vaan tarjoaa sitte ku huomaa sen tarpeen. Että se tukiopetuksen tarve ja antamine niinku kohtaa toisensa. Ja sitte hmmm niinku iha tälläset Suomen kulttuuriin liittyvät juhlat. Niin ... niinku niiden juhlien syiden ja historian ja merkityksen, niinku hmmm niiden aukipuhuminen yhä uudestaan ja uudestaan. Se on varmaan niinku muillekin lapsille ihmeellistä, et miks vietetään vaikka itsenäisyyspäivää. Se on meille vanhemmille niinku itsestään selvää, mut lapsille se ei oo niinkään. (H6)

Muutama luokanopettaja mainitsi yhteistyön kodin ja koulun välillä merkittäväksi tekijäksi sopeutumisessa maahanmuuttajalapsen kannalta. Maahanmuuttajavanhempien mukaan saaminen erilaisiin koulun tilaisuuksiin, esimerkiksi vanhempainiltoihin, koettiin tärkeäksi.

Minusta se sopeutumine näi laajasti käsitettynä, on se kodin ja koulun väline yhteistyö on se avain. Öö ja se mitä mää tossa tapaamisessa yritin kannustaa nii että nää vanhemmat tulisivat tänne nii näihi yhteisiin koulun vanhempieniltoihin öö tota kun toisella perheellä oli ollut este ja mä uskon että toine oli vähä arka tulemaan, koska kielellisesti on vaikea ymmärtää äidin, äidin tuota suomenkieltä. Ja mä kannustin kovasti. Et se on niinku semmone haaste mun mielestä. Saada ... ja sitten kun tässä matkan varrella kehitellään erilaista toimintaa, jos lähetää vaikka leirikouluunki keräämään, nii mää yritän kannustaa näitä perheitä olemaan tässä toiminnassa mukana ja tutustumaan muihi vanhempiin. Mä nään sen niinku tärkeenä. (H8)

Kolme haastattelemistani luokanopettajista oli sitä mieltä, että mikäli samalla luokalla on useampi saman kulttuurin edustaja, on sopeutuminen helpompaa uuteen kulttuuriin, kuin silloin, että saman kulttuurin edustajia olisi vain yksi. Nämä luokanopettajat totesivat oppilaiden saavan toisistaan tukea ja turvaa opiskeluun, samalla tämä edesauttaa oman kielen ja kulttuurin säilymistä.

No voin kuvitella että on. Toki, sitä mietittiä ku tuli yhtäkkiä uus poika tonne epulle et laitetaanko ne samalle luokalle vai eri ja oli vähä et käytti keskustelua et mikä ois parempi. Ehdottomasti tän ummikon kannalta oli hirveen hyvä että on kaveri joka osaa vähä suomee. Että kyllä monen asian helpotukseks on ollu se (naurua) oikei semmone puuhakas ekaluokkalaine siinä nii vähä ehkä liikaaki. Et mä en voi pitää niitä aina samalla tunnilla ku toine puhuu nii paljo ja on nii perillä kaikesta ja toine on pikkuse vielä öönä nii pitää sit ottaa niinku kahestaa kontaktia että näin (naurua). (H2)

TAULUKKO 3. Maahanmuuttajalasten sopeutumista edistävät tekijät sekä sopeutumisen tukeminen luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
SOPEUTUMISTA EDISTÄVÄT TEKIJÄT	Kaverit	Tulee toimeen muiden kanssa	Kaverisuhteita on
	Persoonakysymys	Oppilaan luonne	Ei vaikutusta kulttuuritaustalla
			Yritteliäs
	Kodin tuki	Koti tukee koulutyötä	
Lahjakas	Mukana yleisopetuksessa		Ei tarvitse HOJKSia ¹

(jatkuu)

¹ HOJKS Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

TAULUKKO 3. (jatkuu)

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
SOPEUTUMISTA EDISTÄVÄT TEKIJÄT	Tuki ja turva saman kulttuurin edustajilta	Kieli ja kulttuuri	Oman kielen ja kulttuurin tukeminen ja säilyminen
			Mahdollisuus pohdiskella asioita omalla kielellä
MAAHANMUUTTAJALASTEN SOPEUTUMISEN TUKEMINEN	Opetus	Käsitteet	Selkokielistäminen
		Tarkkailu	Asiat ymmärretty oikein
			Tukiopetuksen tarpeen miettiminen
	Positiivinen ilmapiiri	Kaverit	Ryhmäytyminen
	Yhteistyö	Kodin ja koulun välinen yhteistyö	Molemmin puolinen yhteydenpito

Haastatteluissani nousi esille valmistavan opetuksen merkitys. Suurin osa haastattelemistani luokanopettajista kertoi maahanmuuttajaoppilaan tulleen luokallensa valmistavan luokan tai starttiluokan jälkeen. Valmistavaa opetusta pidettiin haastatteluissa tärkeänä maahanmuuttajalasten tukimuotona sopeutumisessa uuteen kotimaahan.

On ollut ... tota nii, tää on nyt ensimmäine kokonainen vuosi, jonka on ollut tässä yleisopetuksen luokassa. Elikkä viime vuonna tullu kesken vuotta. Ja sitä enne ollu sitte valmistavassa. (H7)

Muutama luokanopettaja painotti maahanmuuttajaoppilaiden koulunkäynnin alkuvaiheissa suomen kielen olevan kaikkein vaikein asia.

No kyllä hänellä oli aika heikko suomen kielen taito. Että nii tosi yksinkertaisesti piti ohjeet antaa ja paljo laittaa muistutuksia, muistutuslappuja ja ja että muistaa ja tietää. Ja ei voinu luottaa, että muistaa itse kertoa kotona et mitä pitäis olla mukana ja ja. Että tosiaan hyvin ohut se suomen kielen taito. Et iha tavallisimmat sanat tiesi vaan. (H5)

Eräs opettajista kertoi oppilaan oman asenteen kuin myös perheen vaikuttavan merkittävästi oppimiseen.

No ööm, sanotaan että pojalla on äärettömän myönteine asenne, ja hänellä on hirveen hyvät sosiaaliset kyvyt, iso perhe, kaikki on pitänyt jakaa aina. Poika on pärjännyt todella hyvin ja oppimisen ilo on niinku silminnähtävää. Poika on jotenki aika vähään tyytyväinen. (H2)

TAULUKKO 4. Maahanmuuttajalasten opetuksen alkuvaiheet luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHANMUUTTAJALAPSEN OPETUKSEN ALKUVAIHEET	Oppimisen tukeminen	Valmistava opetus	Suomenkielen vaikeus
			Käsitteet vaikeita
			Ohjeiden selkeys
	Lapsen oma asenne	Positiivinen	Innokas, halu oppia
	Kodin tuki	Yhteistyö koulun ja kodin välillä	Suhde vanhempiin helpottaa sopeutumista ja oppimista
			Kodin arvostus koulutusta kohtaan

Haastattelujeni perusteella apuvälineiden tarve jakautui kahtia. Viidessä kouluista ei ollut erityisesti maahanmuuttajalapsille suunnattuja apuvälineitä, eivätkä he myöskään kaivanneet sellaisia. Näissä viidessä koulussa apuvälineet olivat täysin samat niin maahanmuuttajalapsille, kuin muillekin lapsille.

Sinänsä ei mitään erityistä. Okei. Niinku heille suunnattua. Et ne on iha samanlaisia mitä voitais käyttää kenen kans vaa. (H1)

Lopuissa viidessä koulussa apuvälineitä maahanmuuttajalapsille kuitenkin oli, kuten Ekapeli-ohjelma ja tietokoneet yleensä.

No jaa, apuvälineitä. No kyllähä meillä iha normaalit on niinku matematiikkaan liittyvät apuvälineet on ja, ja tietokonetta käytetään. Ja tota Ekapeliä on käytetty

paljon viime vuonnaki, ja nyt sitä Ekapelisujuvuutta. Että oppilaat niitä sitte. Meillä on kerran kuudessa viikossa, tai kerran joo, nii kerran kuudessa viikossa aina tuo ATK-luokka, jossa sit enemmän on niitä ATK-tunteja useampi viikossa, ja ja. Ja sieltähä löytyy paljo äidinkieltä ja matematiikkaa tukevia tehtäviä ja kaikkee muutaki ja. Ja ja, on meillä kummitoimintaa myöski ja kummien kanssa tehdään, kuutosluokan kummien kanssa. Viime vuonna ne oli viitosia, nii he on auttanut ja. Ja tota, emmä nyt oikei tiedä. (H5)

Yksi luokanopettajista kertoi kaipaavansa käytännön vinkkejä ja koulutusta maahanmuuttajalasten opetuksesta.

Hmmm, meillä ei kyllä oikeestaan oo. Me ollaa niinku toista vuotta tässä hommassa ja mä en oikeestaan tiedä et mitä ne vois olla. Suomi toisena kielenä materiaaleja ja niihi liittyviä äänitteitä. Mutta että me ollaan aika lapsen kengissä meidän koulussa, et meillä ei oo paljoo ollu näitä vuosien saatossa. Mut ei meillä oikeestaan oo, kaipais niinku vähä semmosta coachaamista ja koulutusta. Vaikka mä suoritan nyt S2-opintoja parhaillaan mut ei ne niinku tämmöseen, ei ne käytännön työhön tue. Jossai määrin alitajuisesti tietenkä et niinku teoriataustaa tulee niinku maahanmuuttajien ööm tilanteesta ja toisen kielen oppimisesta mut niinku mut semmosia käytännön vinkkejä kaipais iha. Iha pelkällä semmosella hyvällä taidolla ja innostuksella ei pärjää, et no hyvä fiilis on hyvä, mut ei siinä niinku oppimisella pärjää. (H2)

Tukitoimina jokaisessa haastattelussa mainittiin tuki- ja erityisopetus. Kolme luokanopettajista painotti myös Suomi toisena kielenä, S2, opetuksen merkitystä maahanmuuttajalasten oppimisen tukemisessa. Lähes kaikki luokanopettajat mainitsivat myös oppilashuollon, eli terveydenhoitajan, koulukuraattorin sekä koulupsykologin opetuksen tukimuodoiksi.

Nyt on vaikee yhtäkkiä muistaa tukitoimia muita. Tietysti erityisopetus, tukiopeutus tarvittaessa, hmmm nythä mää en tiedä, ei oo vastaan tullu et maahanmuuttajaoppilaiden kanssa ois tarvinnu sit tietysti oppilashuollon palvelut, johon kuuluu tietysti koulukuraattorin toiminta, sitte meillä on koulupsykologi, tällä hetkellä on vaa virka avoinna, mutta varmaan joulun tietämissä tuota täytetään. Eli nää on mun mielestä niitä et, sillo jos meillä on lapsen hyvinvoinnista huolta noi niinku enemmänki, oppimine tietysti siihe mukaan lukien nii ne tukitoimet on mejän koulussa. Ja minusta toimii iha mukavasti. (H8)

Tulkkipalvelut tulivat myös esille yhtenä tukimuotona, useat luokanopettajat kertoivat myös maahanmuuttajalasten toimivan tulkkeina luokanopettajan ja lapsen vanhempien välisessä yhteistyössä. Yhdeksi opetuksen tukimuodoksi mainittiin vanhempien ja koulun välinen yhteistyö, ja erityisesti lapsen vanhempien kanssa käydyt keskustelut. Yksi luokanopettajista kertoi myös luokanopettajan oman aktiivisuuden merkityksestä, hän kertoi tekevänsä kotikäyntejä maahanmuuttajalapsen kotiin.

Tukiopetus ja erityisopetus, iha nää omat S2-tunnit kaks tuntii viikossa, ja tukiopetusta siihe päälle tunti. Siis tavallaa kolme ylimäärästä tuntia. Sitte on oman kielen tunnit kaks tuntii viikossa, ja ootappa, mitähä mä vielä sanoisin tuoho, hmmm, no kyllä seki et, kyllä aika aktiivine saa itekki olla, et mä teen niitä kotikäyntej ja sit tietenki tulkkipalvelut. Mitähä muuta tulis nyt mieleen vielä. Kyllä tossa nyt aika vankka paketti on jo sillai. Ei tuu mieleen muuta. (H2)

Yksi luokanopettajista kertoi tekevänsä yhteistyötä myös koulupoliisin kanssa, vaikkakin hänen kanssaan käsiteltävät tapaukset liittyvät vain harvoin maahanmuuttajalapsiin.

No tietysti tulkkipalvelujaki on mahollista saada ja se kuuluu asiaan sitte vanhempien kanssa. Tota noi nii, joskus on käyny sitäki et lapsi tulkkaa, et sitä käytännössä välillä sattuu. Ja joskus sillä ei oo väliäkää, et toiset osaa hoitaa sen tyypit. No sitte on nää, et meillä on ehkä avustajaresursseja enemmän ku muualla keskimäärin. Erityisopettaja on käytössä. Tota noi nii ... kyl mä melkei vetäisin tähä senki et onha meil oma koulupoliisiki. Joka joutuu selvittelemää asioita oikeesti aika usei, mutta niistähä vaa osa liittyy maahanmuuttajuuteen. Ja kyl meillähä on kaikenmaailman, et aika hurjiaki juttuja tapahtuu. Ja sitte ne on usei niitä, et ne tapahtuu tuolla vapaa ajalla ja roiskeet tulee tänne meille asti ja me selvittelää niitä ton koulupoliisin kanssa. (H3)

TAULUKKO 5. Apuvälineet ja tukitoimet maahanmuuttajalasten opetuksessa luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
APUVÄLINEET MAAHANMUUTTA- JALASTEN OPETUKSESSA	Apuvälineitä on	Erilaiset harjoitukset ja materiaalit	S2-opetus
			Tietokoneohjelmat
	Apuvälineitä ei ole	Samat apuvälineet kuin muillakin oppilailla	Ei erikseen maahanmuuttajalapsille suunnattuja apuvälineitä
	Apuvälineiden tarve	Nykyiset riittää	Nykyiset apuvälineet toimivat hyvin ja niillä pärjää
Tarvitsisi lisää		Koulutuksen tarve, käytännön vinkkejä	

(jatkuu)

TAULUKKO 5. (jatkuu)

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHANMUUTTAJALASTEN TUKITOIMET OPETUKSESSA	Opetus		S2-opetus
			Tukiopetus
			Erityisopetus
			Oman äidinkielen tunnit
			Länsykerho
	Henkilökunta	Oppilashuolto	Terveystenhoitaja
			Koulupsykologi
			Koulukuraattori
			Koulupoliisi
			Avustaja
	Toiminta vanhempien kanssa	Tulkkipalvelut	Tulkki
			Lapsi toimii tulkkina vanhemmille
			Kotikäynnit

Maahanmuuttajalasten koulunkäyntiä helpottaviksi tekijöiksi lähes jokainen haastateltava mainitsi erityisopettajat, avustajat sekä erityiset maahanmuuttaja-avustajat mainittiin.

Totaa, henkilökuntaa sais aina sitte olla, ja tota avustajan tarve kasvaa. Jos on ihmisiä, joilla on oikeesti kielivaikeuksia nii se kasvaa niinku räjähdysmäisesti. - . Et meillä on kuitenkin tässä niinku erityisopettaja ja avustaja, joista on iha valtavasti apua. Jos yksi joutus sen paletin vetämää mikä välillä on nii ei se helpoo ois. Nytki mulla on siis se tilanne et tässä on tää koko kokonaisuus, et mulla on tota suomalaisia jätkiä, joiden käyttäytymispuoli on todella hunningolla. Ja nythä nää on kaikki siinä samassa leikkikehässä sit. (H3)

Meillä on ehdottomasti helpottava tekijä, että tuotaa meillä on maahanmuuttaja-avustaja. Ja hän oli juuri tässä. Ja toimii sillä lailla sekä lasten oppimisen tukena, mutta hän on myös hyvi laaja-alasesti kaupungin tukena. Et siis niinku auttaa perheitä, käy tuota nii tulkkina, et hyvi monipuoliset tehtävät. Ja se on tosi tärkeä, koska tuota hääm hän on niinku tavallaa sitte tän koulun ja kodin yhteyslinkki. Monissa asioissa. (H8)

Neljä haastateltavista mainitsi koulunkäyntiä helpottaviksi tekijöiksi oppilaan luonteenpiirteitä, kuten myönteinen asenne ja iloisuus. Mutta myös avuntarve nousi esille. Oppilaan sijoittumisella luokahuoneessa havaittiin olevan merkitystä.

No on kyllä, et hän on hyvin sellane myönteine ja ilonen. Ja innostuva, ja sitte ku innostuu ja hoksaa et ahaa, nii sitte hän kyllä tekee iha innolla. Ja ja et ei oo

sinällään semmosia vaikeuksia, että lukemaan oppi helposti, vaikka ei varmaan vielä iha ymmärrä puoliakaan siitä, mitä lukee. Että sanat osaa, osaa nii sujuvasti lukea ja matematiikassa sitte ku hoksaa. Mutta tarvii vieläkin sitä apua siihe alottamiseen ja muuta. Mutta on hyvin myönteine ja innostunu ja innokas. (H5)

Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että koulun pieni koko helpottaa maahanmuuttajalasten koulunkäyntiä. Heidän mukaan pienessä koulussa oli se etu, että opettajat tunsivat koulun oppilaat paremmin kuin isossa koulussa, sekä sääntöjen yksinkertaisuus ja määrä olivat helpommin opittavissa. Myös koulun läheisellä sijainnilla asuinpaikkaan nähden kerrottiin olevan merkitystä.

Hmmm koulun tavallaan pieni koko on helpottava tekijä, koska sitte erityisopettajan tuntemus on sitte aika hyvä. Ja myöski kaikki muutki opettajat, jotka häntä opettaa, nii sitte paljo helpompi on olla niitten kans tekemisissä. Ja ku on pieni koulu, nii varmasti kaikkien käytänteiden ja sääntöjen oppimine ja sellane on paljon selkeempää. Et jos ois iso koulu nii vois olla paljo enemmän semmosta hämminkiä ja sellasta. (H7)

Umm, no tällä hetkellä poika asuu iha koulun lähellä. Tän pojan kanssa se kasvokkaine kontakti on äärimmäisen tärkeä, koska vanhemmat ei puhu nii hmm kauheen hyvi suomee. Oppivat kyllä hekin koko aika enempi ja enempi, mutta et pitää käydä kotona ja pyytää käymään koululla ja näin. Ja sitten näin iha koulun tuen tai siitä nii, nii yleisen tuen kyllä kaikki tukitoimet on että on tukiovetusta ja hyvät istumapaikat ja ja tota reissuvihot ja et sen yleisen tuen osalta se on hyvi vahva. (H2)

Koulunkäyntiä helpottaviksi tekijöiksi mainittiin myös erilaisia opetukseen liittyviä tekijöitä. S2-opetus nousi useassa haastattelussa esille koulunkäyntiä helpottavana tekijänä, kuten myös mahdollisuus erityisopetukseen. Muutama luokanopettajista mainitsi myös maahanmuuttajaoppilaiden hyvät istumapaikat luokassa.

Hmmm-m, tarvittaessa on niinku tää S2-kielen opetus yks tunti viikossa, no sit on mahollisuus osa-aikaseen erityisopetukseen tunti viikossa, mmmm sit koulunkäynnin ohjaaja, joillaki tunneilla viikossa. Vaihtelee sitte osa näistä viikottain et mite se viikko rakentuu, et et onko poikkeustapahtumia, kisoja tai muita tempauksia, nii sit ne saattaa mennä päällekkäi ne tunnit et ne jää sitte pois. (H1)

Sijoittumine luokassa. Ja sitten sellasen työparin kanssa työskentely, joka on hmmm paitsi että ystävä, kaveri tälle kyseiselle oppilaalle, mutta myöskin, tai omilta taidoiltaan sellanen, joka pystyy tukemaan tätä kyseistä oppilasta. Mmm, sitten on mamutunteja. Mmm, niitä ei oo joka viikko. (H6)

TAULUKKO 6. Maahanmuuttajalasten koulunkäyntiä helpottavat tekijät luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
KOULUNKÄYNTIÄ HELPOTTAVAT TEKIJÄT	Opetus	Sijoittuminen luokassa	Hyvä istumapaikka
		S2-opetus	
		Erytisopetus	
	Henkilökunta	Erytisopettaja	Mahdollisuus erityiseen tukeen
		Avustaja	Luokassa auttamassa
		Maahanmuuttaja-avustaja	Kodin ja koulun yhdistävä linkki
	Oppilaan luonne	Ahkera	
	Koulu	Pieni koko	Opettajat tuntevat oppilaat hyvin
			Sääntöjen oppiminen yksinkertaisempaa kuin isossa koulussa
		Sijainti	Lähellä oppilaan kotia

Lähes kaikki haastateltavista kertoivat maahanmuuttajaryhmien eroavan jollain tapaa toisistaan. Useimmat haastateltavista kertoivat erojen liittyvän maahanmuuttajien omaan kulttuuristaan. Eurooppalaisten maahanmuuttajalasten uskottiin sopeutuvan helpoiten suomalaiseen kulttuuriin, sillä heidän kulttuurinsa on lähellä omaa kulttuuriamme.

Mä en oo iha varma et onks ollu mitää ryhmiä nii isoja, et pystyis sanoo sillai. Mut tota, kyllähä eurooppalaisilla helpompaa on. Ilman muuta. Et tuleeha ne hieman tutummasta kiviosta. Ja ja sitte totta kai, joskus on ollu porukkaa Saksasta ja nii kyllä se ero on iso, mutta seki on tyypistä kii. (H3)

Afrikkalaisten maahanmuuttajalasten kerrottiin ihmettelevän kaikkea, ja heidän kulttuurinsa kerrottiin myös poikkeavan eniten omastamme.

--. Afrikkalaisesta kulttuurista jos tullaan tänne iha niinku tuntuu et niinku ne lapset ois niinku eläny mun äidin, joka on tällä hetkellä 80-vuotias, nii sen lapsuutta ja paimentanu karjaa siellä ja tappaneet käärmeitä ja niinku iha niinku sellasta et mummu kertois omasta lapsuudestaan. Niillä on niinku ihmettelemistä tässä kaikessa enempi, ja pitää niinku kertoo et karhuja ei iha tässä mejän lähiympäristössä ole ja on niitä tietty enempi niinku ennen vanhaa

ja ei meillä oo ollu sotaa pitkään aikaan ja ja kaikki tää. Kaikki on niinku uutta ja ihmeellistä. (H2)

Aasialaisten uskottiin puolestaan haluavan sopeutuvan nopeasti, kiireellä, ja heidän myös nähtiin haluavan olla hyviä kansalaisia.

No näin yleisesti ottaen kyllä mulla on sellasia stereotypioita näistä eri ryhmistä Et noi aasialaiset ois niinku sellasia et ne haluaa niinku kiireellä sopeutua ja olla niinku hyviä niinku kansalaisia. Mut mää veikkaan et se voi olla iha vaa stereotypia. (H9)

Kaksi haastateltavista ei ollut havainnut suuria eroja maahanmuuttaryhmien sopeutumisella, he molemmat kuitenkin vetosivat vähäiseen kokemukseen suurempien maahanmuuttajaryhmien opetuksesta.

Hmmm, en osaa sanoo. En tällä pienellä kokemuksella ja näillä muutamalla oppilaalla mitä oon seurannu nii en oo huomannu erityisiä. (H4)

TAULUKKO 7. Sopeutumiserot maahanmuuttajaryhmien välillä luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
EROJA MAAHANMUUTTAJARYHMIEN VÄLILLÄ ON	Kulttuurilliset ja alueelliset erot	Eurooppa	Euroopasta tulleilla sopeutuminen helpompaa kuin muualta tulleilla
		Afrikka	Afrikasta tulleilla kaikki on uutta ja vierasta
		Aasia	Aasialaisilla kiire sopeutua, halu olla hyviä kansalaisia
	Koti	Kasvatustyyli	Ihmisten kunnioittaminen Asennoituminen kulttuuriin ja kouluun
EROJA MAAHANMUUTTAJARYHMIEN VÄLILLÄ EI OLE	Ei ole huomattavia eroja maahanmuuttajaryhmien sopeutumisessa	Vaikea verrata, kun vain vähän kokemusta isommista maahanmuuttajaryhmistä	

6.3 Maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumisessa ilmenevät vaikeudet luokanopettajien mukaan

Kolmannessa tutkimusongelmassani pohdin maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumisessa ilmeneviä vaikeuksia, tämä tutkimusongelmani oli siis: Millaisia vaikeuksia maahanmuuttajaoppilaille ilmenee sopeutumisessa yleisopetukseen luokanopettajien mukaan. Tässä 7.3 - luvussa kuvailen, luokanopettajien käsityksiä, aluksi maahanmuuttajalasten oppimisvaikeuksia ja sopeutumiseen vaikuttavia negatiivisia tekijöitä, tämän jälkeen keskityn maahanmuuttajalasten ongelmatilanteisiin koulussa. Lopuksi kuvailen maahanmuuttajalasten kiusaamista sekä heidän syrjäytymistään.

Viisi haastatteleistani luokanopettajista kertoi suomenkielen käsitteiden osoittautuvan vaikeiksi maahanmuuttajalapsille. Käsitteiden vaikeus näkyy myös muissa kouluaineissa suomenkielen lisäksi, kuten matematiikka ja luonnontieto. Yksi luokanopettajista kertoi suomenkielen lausumisen olevan vaikeaa luokkansa maahanmuuttajaoppilaille.

Ööm, lähinnä äidinkieleen liittyen. Joo. Taikka sitte käsitteisiin, se on joo sellane. Eli nii matikassa käsitteet, öö no luennontieteissä. Mmmm. Se niinku on ... se ongelma-kohta. (H1)

No ei oikeastaan. Tai siis näin näennäisesti ei oo, ku lukee sujuvasti, kirjottaminenki sujuu kohtalaisesti. Mutta geminaatta on hankala, se on tietysti ku ei oo suomi äidinkielenä. Mutta niinku ympä..., yllissä esimerkiks nii ei varmaan ymmärrä läheskään kaikkee. Käsitteet on vaikeita. Mmmm. Ja tota, nissä hän saakin niissä sit erityistukea. Että yllä avataan, ja samoin äidinkielessä. Myöskin matematiikassa enemmän tai vähemmän. ne oli varsin hankalia viime vuonna, mut nyt on alkanu vähä niinku matematiikan käsitteet avautua. (H5)

Yksi haastatelluista luokanopettajista kertoi matematiikan olevan vaikeaa maahanmuuttajalapselle, kun taas kielellisesti oppilas on lahjakas. Matematiikassa vaikeuksia aiheuttivat erityisesti kertotaulut.

Joo, no kyllä tietysti vähä on. Esimerkiks niinku matematiikka on ummm, no se o vähä persoonakysymys myöskin. Et nyt on semmone vaihe et ei oikei tiedetä et onks se tästä kieli umm kielestä ja. Mut matematiikassa on esimerkiks kertotaulut hirveen vaikee niinku ymmärtää ja ja umm no sit taas kielelline puoli on hyvinki kehittynttä ja on hyvin tommone harkitseva kaveri joka kuulee kielen vivahteet ja näin. Ja totta kai englantti ku tulee nyt nii ei oo helppoo niinku tähä päälle, et iha niinku vähä liia aikasi tuli se enkku tähä. (H2)

Kolme haastatteleistani luokanopettajista totesi että maahanmuuttajalapsilla ei varsinaisia oppimisvaikeuksia ole, mutta suomenkielen ymmärtäminen on silti vaikeaa,

joka puolestaan aiheuttaa vaikeuksia käsitteiden oppimisessa ja ymmärtämisessä muissa oppiaineissa.

Hmmm, ei näy. Että kyseine poika on aika lahjakas. Ja selvästi pärjää matematiikassa tosi hyvin. Mut sitte kun on matematiikassa ne sanalliset tehtvät, nii ne vaatii tukitoimia iha erilaila. Mut ei mitää sellasia oppimisvaikeuksia, muuta ku sitte ne mitkä liittyy siihe kielen ymmärtämiseen ja siihe. (H7)

Yksi haastateltavista mainitsi maahanmuuttajilla olevan prosentuaalisesti enemmän ongelmia koulunkäynnissä, kuin valtaväestön oppilailla.

Yleensä, hmmm yleensä en nää kauheesti eroo siinä. Et sellane yleine sopeutumine ja koulussa olemine ja mitä täällä niinku tehään, nii ei siinä kyllä ... no on se niin, että väistämättä mun veikkaus on et prosentuaalisesti on enemmä ongelmia noilla maahanmuuttajilla ku suomalaisilla. Mut niitä on kyllä nii joka lähtöön. Niinku semmosena yhtenäisenä pakettina maahanmuuttajuuden käsittely joka asiassa on hyvi tekastua. (H3)

Neljä haastateltavista kertoi kielen ja opetuksen ymmärtämisen olevan suurin opetukseen sopeutumista haittaava tekijä. Uuden kielen ymmärtämisen ollessa vielä vaikeaa, kerrottiin lasten alkavan puuhaila oppitunneilla omiaan, ja näin ollen keskittyminen ei suju.

No ... aika hyvin varmaan, mutta kyllähän hänellä ekaluokalla meni varmaan hyvinki paljo tuosta korvien yli, että ei niinku pystyny. Ja vieläkin huomaa, et jos ope puhuu siellä jotakin pidempään, nii hän alkaa siellä omia juttuja mietiskellä. Että ei jaksu eikä oo sitä sanavarastoo vieläkää nii paljoo, että jos vaikka ei sit tiää et mistä aiheesta puhutaan tai muuta. (H5)

TAULUKKO 8. Maahanmuuttajalasten oppimisvaikeudet ja negatiiviset tekijät sopeutumisessa luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHANMUUTTAJALASTEN OPPIMISVAIKEUDET	Kieli	Käsitteet	Suomenkieli
			Suomenkielen lausunta
			Matematiikka
			Luonnontieto
		Vieraat kielet (englanti)	Uuden kielen oppiminen, kun suomenkielikin vasta opittu

(jatkuu)

TAULUKKO 8. (jatkuu)

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHANMUUTTAJALASTEN OPPIMISVAIKEUDET	Matematiikka	Kertotaulut	
		Sanalliset tehtävät	
	Ei varsinaisia oppimisvaikeuksia	Suomenkielen ymmärtäminen vaikeaa	Aiheuttaa vaikeuksia käsitteiden oppimisessa ja ymmärtämisessä
SOPEUTUMISTA HAITTAAVAT TEKIJÄT	Keskittyminen	Ei jaksa keskittyä	Ei ymmärrä käsitteitä ja opetusta vielä kunnolla
			Puuhailee omiaan tunneilla välillä
		Ongelmat koulunkäynnissä	Prosentuaalisesti maahanmuuttajilla enemmän ongelmia koulunkäynnissä kuin suomalaisilla lapsilla
	Kielivaikeudet	Uusi kieli vaikeaa	Vaiuttaa ymmärtämiseen

Viisi haastatelluista luokanopettajista oli havainnut maahanmuuttajalapsille ominaisia ongelmia koulussa. Ongelmiksi mainittiin niin yhteenotot suomalaisten oppilaiden kanssa, vaikkakin syyt eivät liittyneet oppilaiden kulttuuritaustoihin, ongelmat käsitteiden oppimisessa sekä samanlaiset ongelmatilanteet, joita voisi olla kenen oppilaan kanssa vain liittyen erilaisiin väärinkäsityksiin ja selvittelytilanteisiin.

No tuo on se, mistä niitä ongelmatilanteita tulee. On niitä tietenkin ... voi olla sellasia, et tulee niinku ... suomalaise junttiuden törmäys maahanmuuttajajunttiuteen. Niinku et jätkät ottaa yhtee. Siinä niinku jonkin verran, ei se oo niinku koko syy, mut kuitenkin otetaa niinku esiin se et kuka on mistäki. Mut mun mielestä se ei oo koskaa ollu pääroolissa, mä en oo koskaa törmänny siihe et se niinku todella. (H3)

No ehkä iha sellasia perinteisiä väärinkäsityksii, mut ei mitää sen kummepaa. (H2)

Noo, ei voi sillei ottaa, niinku jos joku yksittäine tapahtuma on niinku ollu, semmosia selvittelyjä vois tehä niinku kenen kanssa tahansa, et se ei niinku liity

maahanmuuttajuuteen tai vierasperäisyyteen niinku. Nii eli niistä tekijöistä se ei oo kyse. (H1)

Kaksi haastatelluista luokanopettajista kertoi ongelmatilanteita aiheuttavan ongelmat maahanmuuttajalapsen vanhempien kanssa. Tässä opettajat korostivat sitä, että kodin ja koulun välinen asioiden ymmärtäminen ei suju, kuten sen pitäisi sujua, esimerkkinä oppilaan toistuva myöhästely koulusta, tai saapuminen kouluun liian aikaisin.

No kyllä varmaan niitä siinä alkuvaiheessa oli. Oli varmaan vähä vanhempienki kans tuli, ku ei oltu ymmärretty jotai tai vaikka kouluuntuloaikoja. Nii minäkää en ollu aina muistanu nii erikseen tarkkaan aina ilmottaa. Ja ja semmosia tiettyjä. Ja ja et lapsi oli joskus tullu väärään aikaan ja oli yksin tuolla pihassa ja vanhemmat oli tosi vihasia ja ja. Harmissaan. Ja tämäntyppisiä, mutta mutta, ei niinku oppilastovereitten kans oo sen suurempia ollu, että sillai sujunu aika kivasti. (H5)

Kolme haastatelluista luokanopettajista ei ollut havainnut maahanmuuttajaoppilaiden opetuksessa minkäänlaisia ongelmatilanteita.

Ei yhtään ongelmatilanteita heidän kanssaan. (H8)

TAULUKKO 9. Maahanmuuttajalasten ongelmatilanteet koulussa luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHANMUUTTAJALASTEN ONGELMATILANTEET KOULUSSA	Ongelmat maahanmuuttajaoppilaan kanssa	Samanlaisia kuin muilla oppilailla	Selvittelytilanteita
			Väärinkäsityksiä
		Yhteenotot suomalaisten oppilaiden kanssa	Yhteenottojen syy joku muu kuin oppilaiden kulttuuritausta
	Käsitteet	Käsitteiden jatkuva selventäminen	
	Ongelmat vanhempien kanssa	Ymmärtäminen puutteellista	Myöhästelee
			Kouluuntuloajat eivät noudata lukujärjestystä
Ei ongelmatilanteita			

Lähes jokaisen haastattelemani luokanopettajan mukaan maahanmuuttajaoppilaiden kiusaamisen syynä ei ole heidän etninen taustansa vain jokin muu syy.

No se on se sama, et tuota noi nii jotkut kiusaa ja jotkut ei. Mut kyllä ne keskimäärin ne kiusaamisen syyt haetaan muualta. Mut semmone on niinku, no en nyt tiä et tuleeko noi nii, mut tota onha niinku aika paljo niitä tyyppejä, joilla on jonkunlaisia käytösongelmia ja osittai se voi sit liittyä siihe kielitaito-ongelmaan, koulu ei mee kovin hyvi, ei ymmärrä, turhautuu.--. (H3)

Asenneongelmia ja nimittelyäkin liittyen maahanmuuttajalapsen taustaan nousi kuitenkin esille luokanopettajien haastatteluista.

Mmm no siinä näkyy tää suomalainen perinnejuttu että siellä saatetaan jopa ryssitellä. Jos sitä kuuluu, nii siihe puututaan, että ... semmosia yksittäistapauksia on. (H1)

Kiusaamista kuitenkin oli havaittu, todella vähän. Kaksi luokanopettajista kertoi kuitenkin tapauksista, joissa maahanmuuttajalapset olivat riidelleet keskenään. Eräässä haastattelussa nousi taas esille jalkapallon merkitys. Maahanmuuttajapoikaa kunnioitetaan hyvän menestyksen ansiosta jalkapallossa, joka puolestaan auttaa vähentämään kiusaamistilanteita.

--. Mutta tota nii on ollu yks kiusaamistilanne, jossa tota nii yhe toisen maahanmuuttajapojan kanssa niillä oli sitte riitaa keskenään. Mutta asuvat samassa pihassa ja näi, nii ilmeisesti se oli vähä pidempi, pidempi aikasta tämmöstä puolin ja toisin tämmöstä härkkimistä ollu. Mutta tässä luokassa, yks mikä varmasti auttaa, nii hän on luokan paras jalkapallossa. Ja kaikki muut pelaa jalkapalloo tosi innoissaan. Nii se on sitte helppoo ku on yhdistävä tekijä ja yhdistävä kieliki. Nii saa kunnioitusta sitä kautta osakseen varmaanki tosi paljon. (H7)

Luokanopettajat kertoivat myös maahanmuuttajalapsia olevan luokissaan ja kouluissaan niin paljon, ettei näihin oppilaisiin enää kiinnitetä juurikaan minkäänlaista huomiota.

Ja en oo havainnu mitää kiusaamista, et meill on ylipäätään nii paljo näitä maahanmuuttajataustaisia, et se ei oo mikää juttu. Et sit se kiusaamine on tullu jostai iha muusta. että toki on kiusaamista, mutta se maahanmuuttajatausta ei vaikuta siihe millään tavalla mun mielestä. Koska niitä on ollu nii kaua. Mä veikkaan et nää lapset ei enää niinku nää ihonväriä. --. (H9)

Viisi haastattelemani luokanopettajista kertoi, että heidän luokallansa olevat maahanmuuttajalapset eivät kiusaa toisia lapsia. Kolme luokanopettajaa kertoi maahanmuuttajalasten kiusaavan jonkin verran, yleensä kyseessä oli kuitenkin aivan tavalliset lasten väliset kinastelut.

Eikä kiusaa siitä syystä. Et sellasta normaalia lasten ... pienten lasten kinastelua ja kahnausta voi olla mut sillä ei sit oo niinku mitään tekemistä sen kans et on maahanmuuttaja. (H10)

Yksi luokanopettajista kertoi luokallansa olevan maahanmuuttajalapsen joutuvan välillä konflikteihin, näiden konfliktien syyksi hän epäili heikkoa suomenkielen taitoa ja puutteita sanallisessa asioiden selvittelyssä. Yksi luokanopettaja kertoi maahanmuuttajalapsen lälättelevän muille, eikä hän itse ymmärrä sitä kiusaamiseksi, mutta toinen oppilas voi sen kokea kiusaamisena.

Hmmm, hän myös itse joutuu sitten konflikteihin. Että, et yks vaikutus on varmaan sillä, et kielitaito ei ole vielä niin hyvä. Että se ymmärtäminen, niinku tarkotusten ymmärtäminen on niinku vaikeeta, tai ei osaa sanallisesti selvittää asiaa, nii sitte se menee sinne toiminnan puolelle. (H4)

Että enemmän on sitte niin päi että kun ei hän ymmärrä, nii saattaa jollekki lälätellä ja sit joku tulee ja sanomaan että hän lälätteli ja kokee sen kiusaamisena. Että myöskin näin päin. (H5)

TAULUKKO 10. Maahanmuuttajalasten kiusaaminen luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHAN-MUUTTAJALAPSI KIUUSAAMISEN KOHTEENA	Kiusaamisen syyt	Kulttuuri	Kulttuuritaustan takia ei kiusata
			Kiusataan aivan samalla tavalla kuin muitakin oppilaita
		Riitely toisen maahanmuuttajalapsen kanssa	Huivin pois kiskomista toiselta
		Rasismi eli rotusyrjintä	Mahanmuuttajalapsi nimittelee toista mamuks
	Kiusaamista vähentävät tekijät	Harrastusten kautta saatu arvostus	Maahanmuuttajapojat usein hyviä jalkapallossa, mikä lisää heidän arvostusta muiden joukossa
		Maahanmuuttajalasten suuri määrä koulussa	Maahanmuuttajalapsiin ei kiinnitetä enempää huomiota kuin muihinkaan oppilaisiin
MAAHAN-MUUTTAJALAPSI KIUUSAJANA	Kiusaamisen määrä	Jonkin verran	
		Tavallista pienten lasten kinastelua	
	Ei kiusaa		

(jatkuu)

TAULUKKO 10. (jatkuu)

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHAN- MUUTTAJA- LAPSI KIUSAAJANA	Kiusaamisen syyt	Konflikteja aiheuttaa heikko suomen kielen taito	Ei osaa sanallisesti selvittää tilanteita
		Ei itse ajattele lällättelyä kiusaamisena	Toinen oppilas kokee lällättelyn kiusaamiseksi

Lähes kaikki haastattelemistani luokanopettajista olivat sitä mieltä, että heidän luokallaan olevilla maahanmuuttajalapsilla ei syrjäytymisen vaaroja näy. Kolme haastattelemistani luokanopettajista kuitenkin oli sitä mieltä, että syrjäytyminen on jollain tapaa mahdollista näillä kyseisillä maahanmuuttajalapsilla. Mahdollinen syrjäytyminen voi näiden opettajien mukaan olla seurausta useista poissaoloista koulusta tai koulun alkuvaiheen syrjäänvetäytymisestä.

Toisaalta meillä on semmosia lapsia, jotka saattaa olla paljon pois, nii et kattosin et ne on syrjäytymisvaarassa. Eli niitä pitää niinku tosi tarkkaan aina perään kysellä. Mut siinä saattaa olla myöski se ett vanhemmat saattaa antaa niitä selityksiä, ku kysellä et nyt on taas ollu miks tää pois, nii et on ollu vähä kipee ja sillai. Ett sit me otetaa vähä kuraattorin ja psykologin kans vähä sellasta pohdintaa ja sit koitetaa järjestää tavallaa tiukempaa kontrollia ett se ei ainakaa koulusta ei jäis pois. Ja sitte yritetään selvittää että miksei ne sit tuu kouluu, ettei ne oo ne ongelmat moninkertastus. (H9)

Ei minusta millään lailla. Et jossai vaiheessa alkusyksystä puhuttii et on vähä semmosta syrjäänvetäytyväisyyttä ja semmosta piirrettä havaittavissa. Mutta ei tällä hetkellä ei. Ei oo ainakaa mitää sellasta nähtävissä. (H7)

Yksi opettajista kertoi syrjäytymisen olevan yleistä jopa kantaväestönkin lapsilla, ehkä jopa yleisempää kuin maahanmuuttajalapsilla.

Kyllähä täältä tulee ihmisiä, jotka syrjäytyy. Tota, sitä mä en osaa sanoo et syrjäytykö nää mejän maahanmuuttajat yhtää enemmänä ku noi muut. -- Tota hmmm, mä en oo kuullu kenestäkää, kellä ois menny päi seiniä. Sitä vastoin kantasuomalaisista kyllä oon tämmöstä kuullu. (H3)

Haastattelujen perusteella viisi luokanopettajaa kertoi kuitenkin olevansa sitä mieltä, että sopeutuminen uuteen kouluun ja kulttuuriinkin on helpompaa, mikäli saman kulttuurin edustajia ei ole samalla luokalla useampia. Tämän nähtiin olevan

enemminkin este integroitumiselle kuin sitä edistävä asia. Integroitumista uuteen kulttuuriin skottiin vaikeuttavan ajan vietto vain oman väen kanssa, sillä silloin ei tutustu valtaväestön kulttuurin edustajiin.

Tietyllä tavalla varmasti kyllä. Ku aattelee sitä, et lapset pystyy niinku keskenään puhumaan omalla kielellään ja pohdiskelemaan asioita. Mut sitten taas et jos se on niin tiivis, se oma kulttuuri, et siinä pitäydytään, ja se kansalaisuus ja se kieli, jonka taakse niinku kätkeydytään. Nii sillo tuski sopeutumista tapahtuu kovin paljoo. Et jos laps niinku tavallaan sijoittuu suomalaisten joukkoon, vaikka hänellä on se tiivis, oma kulttuuriryhmä, nii tota uskoisin et tässä kohtaa nii suomalaiset kaverit tai monikulttuurine kaveripiiri auttaa sopeutumaa paremmi kun se, että on pelkästään tekemisissä sen oman väen kanssa. (H6)

TAULUKKO 11. Maahanmuuttajalasten syrjäytyminen luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
SYRJÄYTYMISEN MAHDOLLISUUS	Poissaolot	Poissaolojen suuri määrä	Jää jälkeen opetuksesta
			Vaikeus solmia kaverisuhteita, jos ei ole koulussa
	Ujous	Syrjäänvetäytyminen	Viettää välitunnit yksin
			Ei uskalla solmia kaverisuhteita
	Suomalaiset oppilaat	Ei tule toimeen muiden kanssa	
	EI NÄY SYRJÄYTYMISEN VAAROJA	Sopeutunut hyvin	Positiiviset luonteenpiirteet
Sosiaalisuus			
Empatiakyky			
Harrastukset			Jalkapallon kautta saadut kaverit
SAMAN KULTTUURIN EDUSTAJIEN VAIKUTUS SOPEUTUMISELLE	Este sopeutumiselle	Integroituminen	Vaikea integroitua valtaväestön ryhmään
			Tekemisissä ainoastaan oman väen kanssa

6.4 Sopeutumisvaikeuksien vaikutus maahanmuuttajaoppilaaseen luokanopettajan mukaan

Viimeinen tutkimusongelmani oli: Miten sopeutumisvaikeudet luokanopettajan mukaan vaikuttavat maahanmuuttajaoppilaaseen. Tähän tutkimusongelmaani saadakseni vastauksen keskityin maahanmuuttajalapsen minäkäsityksen kehitykseen, maahanmuuttajalapsen tyytyväisyyteen itseensä sekä kouluvaikeuksien vaikutukseen maahanmuuttajalapsen kehityksessä, myös näissä aiheissa oli kyseessä luokanopettajien näkemykset.

Maahanmuuttajalasten minäkäsitys nähtiin useimmiten vahvaksi. Kuusi haastateltavista oli sitä mieltä, että maahanmuuttajalapsen itsetunto on vahva. Kaksi haastateltavista kertoi maahanmuuttajalasten olevan tietoisia itsestään sekä vertaavan itseään omiin luokkatovereihinsa ja toinen luokanopettajista mainitsi maahanmuuttajapojalla olevan päällikön rooli kotonakin.

Nooo kyllä ne on tietosia siitä, et missä ne itte menee ja vertaavat niinku tavallaan luokkakaveriinsa ja ja. (H1)

Ammm, varmaankin... no minusta tuntuu että itsetunto ainakin on tosi hyvä tällä kyseisellä oppilaalla. Ja ehkä tulee sieltä heidän kulttuuristaan, että kun hän on poika, että hänellä saattaa olla vähä semmone päällikön rooli siellä kotonakin. Että välillä tuntuu, et hän saa välillä päättää aika pitkällekin omista asioistaan. Että en tiedä sit kuuluuko se siihen kulttuuriin, että poikalapsella on. Mutta tuntuu että äiti jatkuvasti ostaa tavataa, ja aina saa sitä ja tätä. Olen kuullut tuolta, että kun hän on äitin kanssa kaupassa niin hän myös osaa siellä vaatia ja ja, mutta en oo itse nähny. Mutta, että tämmöstä tapahtuu, että osaa itse myöskin olla vaativa siinä suhteessa. Ja ja hänestä tuntuu että joo kyllä nii minä ymmärrän, ja sitte hän alkaa ja eikä välttämättä oookaa ymmärtäny. Mutta kyllä hän luottaa kovasti itseensä, että itsetunto on hyvä. (H5)

Yksi luokanopettajista kertoi luokallansa olevan maahanmuuttajalapsen traumaattisista kokemuksista kotimaassa, mutta silti lapsen minäkehitystä hän kehui selkeäksi ja ehjäksi. Kolme haastateltavista oli sitä mieltä, että heidän opettamiensa maahanmuuttajalasten minäkäsitys on vahva ja tasapainoinen.

Mmmm ... taustalla on traumaattisia kokemuksia. Mutta näkisin, että kuitenkin sellainen ihan... ihan selkeä ja ehjä minäkäsitys ja sillai. Että nii iha hyvin on se puoli kunnossa. (H4)

Uskon että hyvi on lähteny, samaten itsetuntoasiat. Ja tässäkin nyt alkuvaiheessa ollaan tietysti ekaluokkaa mutta määh niinku sillä tavalla että hyvin on, ja hyvin tasapainosen olosia lapsia. (H8)

Kaksi haastateltavista luokanopettajista kertoi perheen merkityksestä maahanmuuttajalapsen minäkäsityksen kehityksessä. Toinen heistä oli sitä mieltä, että lapsen minäkäsityksestä kuvastuu perheen lämpö. Toinen luokanopettajista kertoi puolestaan perheiden tavoista, jotka eivät vastaa suomalaisia tapoja kuten, maahanmuuttajien naittaminen omille sukulaisilleen hieman vanhemmassa iässä.

Ööm, musta se kuvastaa jotenki sitä perheen lämpöä ja sitä vanhempien sellasta lämpöä. Siis tällä on aika vahva joo. Emmä tiiä. Mut seki voi olla persoonakysymys taas. Että tota, ei siinä musta oo ongelmaa. (H2)

Emmää osaa sanoa toho niinku mitää viisasta suhteessa muihi. No siis sehä joo, se tulee mielee et on tämmösii vanhempii tyttöi ja niinku perheen perinne vaatii iha muuta ku ne on täällä kasvanu. Käsittääkseni on kyll hieman surullisia tarinoita sitte ollu. Niinku että on iha oikeesti naitettu serkulle kotimaassa, nii totaa, kyllähä se tavallaa minäkäsityksee liittyy aika voimakkaasti. Et jos oma halu ei ois ollenkaa se sama. (H3)

Kaksi haastateltavista kertoi, että ei ollut kiinnittänyt juurikaan huomiota maahanmuuttajalapsen minäkäsityksen kehittymiseen, sillä siihen ei ole ollut tarvetta.

En tiiä. Et varmaan on semmone asia, mihi en oo ees tarpeeks kiinnittäny huomioo. Et ku on nuo 23 oppilasta, nii ei siinä kyl kauheesti kerkee kaikkien minäkäsitystä hirveesti pohtimaan. Empä mää oo tommosta ees miettiny kyl. Ei oo varmaan sit ollu ees semmosta, mihi ois pitäny erityisesti kiinnittää huomioo. Et niinku joittenki toisten kohalla, et nii joo kyl mä ymmärrän nyt, et nii oon joutunu paljo enemmän niitte minäkäsityksiin puuttumaan. Et ollaa sit juteltu erityisopettaja ja terveydenhoitajan kanssa. (H7)

TAULUKKO 12. Maahanmuuttajalapsen minäkäsityksen kehitys luokanopettajan mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHANMUUTTAJALAPSEN MINÄKÄSITYKSEN KEHITYS	Vahva	Itsetietoisuus	Vertaavat itseään luokkatovereihin
			Päällikön rooli kotonakin
		Taustalla traumaattiset kokemukset	Selkeä ja ehjä minäkäsitys
		Tasapainoisuus	

(jatkuu)

TAULUKKO 12. (jatkuu)

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHANMUUTTAJALAPSEN MINÄKÄSITYKSEN KEHITYS	Perhe	Kuvastaa perheen lämpöä	
		Perheen perinteet vaativat muuta, kuin Suomessa tavallisesti	Naimisiin oman serkun kanssa
	Ei ole kiinnittänyt huomiota	Ei ole ollut tarvetta	

Lähes kaikki haastattelemi luokanopettajat kertoivat luokallansa olevien maahanmuuttajalasten olevan pääsoin tyytyväisiä itseensä. Yksi luokanopettajista kertoi maahanmuuttajalapsella olevan joskus kokemuksia, ettei hän osaa tehdä annettuja tehtäviä, näissä tilanteissa lapsen temperamenttisuus tulee ilmi. Yhden luokanopettajan mukaan oppilas on tyytyväinen tekemiinsä töihin ja aikaansaannoksiinsa. Yksi luokanopettaja kertoi myös aiemmin syksyllä oppilaalla esiintyneen alakuloisuuden ja ahdistuneisuuden kadonneen.

Pääosin kyllä, mutta sitten tulee sitä ... tämmöstä traagista, hyvin temperamenttistakin, että mä en osaa mitään, ei tästä tuu mitään. Mutta pääosin kyllä. (H4)

Näyttäs siltä et tällä hetkellä on vielä enemmän tyytyväine ku mitä alkuun oli. Et semmone ahdistuneisuus ja hmmm alakuloisuus puuttuu tällä hetkellä mun mielestä kokonaa, mitä oli vielä alkusyksystä nähtävissä. (H7)

Yksi haastattelemistani luokanopettajista kertoi maahanmuuttajalapsen tyytyväisyyden itseensä tulevan ilmi aivan samalla tavalla kuin muidenkin lasten kohdalla. Maahanmuuttajalapsi on siis tyytyväinen itseensä, mikäli on tehnyt läksynsä, mutta läksyjen tekemättä jättäminen myös näkyy heti lapsen olemuksesta.

Umm, siinä pätee iha sama ku muittenki oppilaitten kohalla. Jos on tehny läksynsä ja hommansa ja parhaansa yrittäny, nii kyllä ne iha porskuttaa niinku rinta kaarella. Jos taas sit on luimistellu ja jättäny tekemättä, nii kyllä se heti näkyy hartioissa. Että, ei siinä oo niinku eroa. (H2)

Yksi luokanopettajista kertoi heidän koulussansa olevan myös lapsia, jotka eivät ole tyytyväisiä itseensä. Hän mainitsi tosin näiden lasten olevan niin suomalaisia kuin muualta tulleitakin, eli ei ainoastaan maahanmuuttajalapsia.

Hmmm, mää katon koko kouluu, nii kyllä tääl on paljo rikkinäisiä lapsia, jotka ei oo tyytyväisiä. Niitä löytyy sit kyll nii Suomesta ku muualta tulleistaki. (H3)

TAULUKKO 13. Maahanmuuttajalapsen tyytyväisyys itseensä luokanopettajan näkökulmasta

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
MAAHANMUUTTAJALAPSEN TYYTYVÄISYYS ITSEENSÄ	Pääosin on tyytyväinen	Välillä kokemuksia, ettei osaa	Temperamenttisuus tulee ilmi
		Tyytyväinen aikaansaannoksiinsa	
		Ahdistuneisuus ja alakuloisuus kadonnut	Alkusyksystä oli vielä nähtävissä alakuloisuutta ja ahdistuneisuutta
	Aivan kuten muutkin oppilaat	Jos on läksyt tehnyt, niin on tyytyväinen	
	Ei ole tyytyväinen	Paljon 'rikkinäisiä' lapsiakin	Niin suomalaisia kuin muualta tulleitakin

Luokanopettajien mielipiteet jakautuivat taas melko paljon, kun aiheena oli vaikeuksien näkyminen maahanmuuttajalasten kehityksessä. Kolme haastateltavista totesi, ettei oppilaalla ole vaikeuksia, jotka vaikuttaisivat jollain tapaa oppilaan kehitykseen.

No mun oppilaista tällä hetkellä ei näy hirveesti tällasia vaikeuksia kehityksessä. Et kaikki on hyvin. Hyvin niinku ikätasoisensa mukaisesti kehittynyt mun mielestä. (H10)

Viisi haastateltavista oli sitä mieltä että vaikeudet vaikuttavat oppilaan oppimiseen. kaksi heistä oli sitä mieltä, että kyseisten oppilaiden arvosanat olivat heikompia kuin muilla. Yksi luokanopettajista mainitsi kielenoppimisen vaikeuden vaikuttavan lapsen sosiaalisuuteen, sekä yksi haastateltavista kertoi oppilaan itsensä ilmaisu olevan heikompaa, joka vaikuttaa siihen, että muut oppilaat eivät ymmärrä kyseistä oppilasta.

Öö arvosanat on keskimäärin numeroo heikompia kun muilla. (H1)

No jos on kielen oppimisen niinku hankaluus nii kyllähä se vaikuttaa niinku sosiaaliseen puoleen. Et aina pitää olla joku asia, joka kompensoi. Niinku jalkapallo ja motorine suoriutumine on nii tärkeitä tälle kaverille ja ku ei se

puhu ehkä suomee nii hyvi tai no puhuu vähä sillai et pitää tarkistaa ja olla hyvä tahto että ymmärtää. Mut sitte se selviytyy sillä jalkapallon pelaamisella kuitenkin (naurua). (H2)

No se on niinku nimenomaan tän hmmm ymmärtämisen vaikeuden esiintymisenä tai sitte että ei pysty itseään ilmasemaan niin, että muut ymmärtää. (H6)

Yksi haastateltavista mainitsi vaikeuksien ilmenevän maahanmuuttajalapsen luonteessa. Oppilaan kerrottiin olevan lyhytjänteinen sekä lapsenomainen. Tämä haastateltava kertoi maahanmuuttajalapsen sosiaalisen ja biologisen ikätason kohtaamattomuudesta.

Mmmmm, no ... sanoisin että, että nimenomaan tämä tällainen lyhytjänteisyys ja lapsenomaisuus. Niin sanoisin ettei hän ihan oo niinku ikätasonsa, biologisen ikänsä, tasolla. Että se on vaikuttanu, niinku tämmönen sosiaalisen taidon kehitys ja tämmönen. (H4)

Yksi luokanopettajista kertoi vaikeuksia ilmenevän lähinnä maahanmuuttajalapsen vanhempien kanssa. Ongelmaksi oli muodostunut yhteistyö vanhempien kanssa, lähinnä yhteisymmärryksen puute.

Ammm, no emmää osaa tuohonkaa kauheen hyvin sanoo. Et meillä ku on tää nii kauheen hyvi menny. Vaikka no vaikeudet no ne näkyy ehkä eniten siellä vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Heillä on vankka se oma entine kulttuuritausta ja tosiaan kielitaitoki nii ei oo näinkään hyvä ku näillä oppilailla, jotka koko aika oppii lisää. Nii tota, enemmän sit ehkä siinä. Ja sit yhteisymmärryksen löytämisessä siinä yhteistyössä. (H5)

TAULUKKO 14. Kouluvaikeuksien vaikutus maahanmuuttajalapsen kehitykseen luokanopettajien mukaan

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	PÄÄTEEMA	YLÄTEEMA	ALATEEMA
KOULUVAIKEUKSIEN VAIKUTUS MAAHANMUUTTAJA- LAPSEN KEHITYKSEEN	Maahanmuuttaja- lapsen oppiminen	Arvosanat	Heikompiä kuin muilla
		Kielenoppimisen vaikeus	Sosiaalisuus
		Itsensä ilmaisu	Ei pysty ilmaisemaan itseään, siten että muut ymmärtäisivät
	Maahanmuuttaja- lapsen luonteenpiirteet	Lyhytjänteisyys	Biologinen ja sosiaalinen ikätaso eivät kohtaa
		Lapsenomaisuus	
	Maahanmuuttaja- lapsen vanhemmat	Yhteistyö vanhempien kanssa	Yhteisymmärryksen puute
Ei vaikeuksia			

7 TULOSEN TARKASTELU

Pro gradu –työssäni pyrin saamaan selville miten maahanmuuttajalapsen sopeutuneet suomalaiseen yleisopetukseen. Seuraavaksi esittelen tutkimukseni päätulokset, joihin syvennyn tarkemmin tämän luvun alaluvuissa.

Pääasiallisesti maahanmuuttajaoppilaan ja luokanopettajan välinen suhde oli hyvä, ja oppilaat turvautuvat luokanopettajaansa. Maahanmuuttajaoppilaiden kaverisuhteita oli kolmenlaisia; maahanmuuttajaoppilaan suhde niin oman kulttuurin kuin suomalaisenkin kulttuurin edustajaan, kaverisuhde oman kulttuurin edustajan kanssa sekä kaverisuhde suomalaisen kulttuurin edustajan kanssa. Suomalaisten oppilaiden suhtautuminen maahanmuuttajalapsiin jakautui positiiviseen, neutraaliin ja negatiiviseen suhtautumistapaan. Maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumista yleisopetukseen tukevat muun muassa erilaiset tukimuodot ja apuvälineet koulussa, koulun henkilökunta sekä vanhempien ja opettajan tuki ja kaverit. Maahanmuuttajalasten sopeutumisessa ilmeneviä ongelmia aiheuttivat yleisimmin kielivaikeudet ja erilaiset käsitteet ja niiden ymmärtämisen vaikeudet. Maahanmuuttajalasten kulttuuritausta ei ole tavallisesti kiusaamisen syy, riitelyä toisen maahanmuuttajaoppilaan kanssa ilmenee sekä rotusyrjintää eli rasismia. Syrjäytymistä ei maahanmuuttajilla kouluissa juurikaan tapahdu, mutta se on kuitenkin mahdollista. Maahanmuuttajaoppilaiden minäkäsitys kuvailtiin useimmiten vahvaksi, selkeäksi ja ehjäksi. Oppilaiden joukossa on kuitenkin myös sellaisia, joiden minäkäsitys on pirstaleinen. Maahanmuuttajaoppilaiden kerrottiin olevan tyytyväisiä itseensä. Kouluvaikeuksien vaikutus maahanmuuttajaoppilaaseen ilmeni luokanopettajien mukaan maahanmuuttajalapsen oppimisessa, erityisesti kielivaikeudet ovat yleisiä maahanmuuttajaoppilaille. Vaikeuksia maahanmuuttajaoppilaiden koulunkäynnissä aiheuttivat myös maahanmuuttajalasten vanhemmat ja puutteellinen yhteisymmärrys heidän kanssaan.

7.1 Maahanmuuttajaoppilaiden sosiaalinen asema luokassa

Suomeen tulevat maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Uuteen maahan tullessaan maahanmuuttajat kohtaavat kuitenkin samat ongelmat heterogeenisyydestään huolimatta: sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan, kielimuuriin, kulttuurierot,

erilaisen koulutusjärjestelmän ja työnsaannin vaikeudet. (Mikkola & Heino 1997, 23.) Maahanmuuttajuus aiheuttaa kulttuurillisia muutoksia, koska maahanmuuttajien täytyy selviytyä heidän uuden kulttuurinsa aiheuttamista yhteiskunnallisista säännöistä ja paineista. (Markus, Kitayama & Heiman 1996, 885–890 .) Ihmiset valitsevat kognitiiviset toimintatapansa laajasta valikoimasta pohjautuen heidän tavoitteisiinsa, motiiveihinsa ja tarpeisiinsa päättäessään tilanteen merkittävyyden. Ihmiset päättävät motiiveidensa tyydyttävyyden tarkoituksen ja he eivät ponnistele yhtä paljon jo saavutettujen tavoitteiden kuin tavoittamattomien tavoitteiden suhteen. Tämä on erityisesti totta maahanmuuttajien kesken, jotka yrittävät sopeutua uuteen kulttuuriinsa. (Fiske & Taylor 1991, 1.) Uuteen kulttuuriin sopeutumista, akkulturaatiota, tapahtuu niin yksilö- kuin ryhmätasollakin. Jokainen henkilö kokee uuteen kulttuuriin sopeutumisen omalla tavallaan. Maahanmuuttaja ja hänen kulttuurinen identiteettinsä muuttuvat kohtaamistilanteissa. Tämän seurauksena syntyy uusi kulttuurinen muoto, johon lähtömaan kulttuuri vaikuttaa vain osittain. Valtakulttuuriin suhtautumiseen vaikuttaa se, voiko maahanmuuttaja itse valita tahdin sopeutumiselle vai määrääkö tahdin yhteiskunnan enemmistö. Jokaisen maahanmuuttajan on päätettävä itse, miten paljon hän haluaa säilyttää oman kulttuurinsa ja siihen liittyvän kulttuuri-identiteetin. (Mikkola & Heino 1997, 25.)

Haastattelemieni luokanopettajien mukaan heidän itsensä ja maahanmuuttajaoppilaan välinen suhde oli joko positiivinen, neutraali tai negatiivinen. Positiivinen suhde luokanopettajan ja maahanmuuttajaoppilaan välillä oli silloin kun oppilas luottaa opettajaan ja kodin ja koulun välinen yhteistyö toimii hyvin. Maahanmuuttajalapsen luottamus opettajaa kohtaan ilmenee lapsen rohkeutena kertoa huolista opettajalleen sekä turvautumisena häneen. Kodin ja koulun välinen yhteistyö synnyttää yleensä positiivisen asenteen koulunkäyntiä kohtaan, perheen tunteminen helpottaa myös luokanopettajan ja maahanmuuttajalapsen välistä suhdetta. Luokanopettajan ja maahanmuuttajaoppilaan välisen suhteen ollessa neutraali suhde oppilaaseen ei poikkea suhteesta muihin oppilaisiin, ja maahanmuuttajaoppilas on aivan kuten kaikki muutkin oppilaat. Negatiivinen suhde maahanmuuttajaoppilaan ja luokanopettajan välillä aiheutuu kulttuurisidonnaisuudesta. Naisopettajan auktoriteettiasema ei ole kaikille maahanmuuttajaoppilaille selkeä asia, osa maahanmuuttajalapsista ei ota naisopettajaa vakavasti. Maahanmuuttajaoppilaan pidättyväisyys vaikeuttaa opettaja–oppilas –suhteen muodostumista ja näin ollen suhde jää heikommaksi kuin millainen se voisi parhaimmillaan olla. Mikkolan ja Heinon

(1997, 236) mukaan somalialaisten kulttuurissaan yhdistyvät voimakas hierarkkisuus ja yhteiskunnan hallinnon järjestäytymättömyys. Somalioppilaan silmissä ei suomalaisella opettajalla ole valmista arvoasemaa ja suomalainen lasta kunnioittava kasvatusmalli on altis väärinkäsityksille.

Maahanmuuttajalasten kaverisuhteita kuvailtiin kolmenlaisiksi; kaverisuhteita niin oman kulttuurin kuin suomalaisenkin kulttuurin edustajien kanssa, kaverisuhde oman kulttuurin edustajan kanssa sekä kaverisuhde suomalaisen kulttuurin edustajan kanssa. Tapauksissa, joissa maahanmuuttajaoppilaalla on kaverisuhteita niin oman kuin suomalaisenkin kulttuurin edustajien kanssa, maahanmuuttajaoppilaan taustalla ei ole vaikutusta, vaan kaverisuhteiden solmiminen on enemmän persoonakysymys. kaverisuhde oman kulttuurin edustajan kanssa syntyy usein sukulaisten kautta tai oppilaat voivat tulla samasta kulttuurista ja olla tuttuja keskenään jo ennestään. Kaverisuhteiden luomisessa suomalaisen kulttuurin edustajaan helpottaa asuinalue, harrastukset sekä koulu ja luokkatoverit.

Suomalaisten oppilaiden suhtautuminen maahanmuuttajalapsiin jakautuu myös positiiviseen, välinpitämättömään ja negatiiviseen suhtautumistapaan. Positiivisessa suhtautumistavassa suomalainen oppilas on utelias, hän on kiinnostunut kuulemaan maahanmuuttajalapsen kulttuurista. Välinpitämättömässä suhtautumistavassa maahanmuuttajaoppilas on aivan kuten kaikki muutkin, eikä hänen kulttuuritaustallaan ole vaikutusta. Negatiivinen suhtautumistapa ilmenee asenneongelmana, suomalainen oppilas nimittelee maahanmuuttajaoppilasta.

7.2 Maahanmuuttajaoppilaiden yleisopetukseen sopeutumista tukevat tekijät

Maahanmuuttajaoppilailla, joiden suomen tai ruotsin kielen taidot ovat heikot, on mahdollisuus saada perusopetukseen valmistavaa opetusta. Valmistavan opetuksen avulla pyritään tukemaan oppilaan tasapainoista kehitystä, tukemaan kotoutumista ja antamaan valmiudet perusopetukseen siirtymiseen. (Opetushallitus 2011, 11–12.) Tärkeäksi tukimuodoksi perusopetuksessa muodostuu myös yhteistyö oppilaan vanhempien ja koulun välillä, jonka avulla oppilaan oppimishistoriastaan ja lähtömaan koulujärjestelmästä saadaan tarvittavaa tietoa. Kuten aivan kaikilla muillakin oppilailla, myös maahanmuuttajaoppilailla on oikeus oppilashuollon tukeen sekä

oppilaanohjaukseen. (Sarlin 2009, 26- 27.) Maahanmuuttajaoppilaalla on tarpeen vaatiessa mahdollisuus saada tukiopetusta, sekä erityisopetusta tai osa-aikaista erityisopetusta. Jokaisella oppilaalla on myös oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä oppilaanohjausta, samoin oppilashuolto kuuluu jokaisen oppilaan oikeuksiin. Oppilashuolto koostuu oppilaan hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisestä ja ylläpitämisestä. Maahanmuuttajaoppilailla on myös oikeus apuvälineisiin ja tulkitsemis- ja avustajapalveluihin tarpeen vaatiessa. (Sarlin 2009, 27–29.) Oppilaille, joiden äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame tai joiden suomen tai ruotsin kielen taito ei ole tasoinen kaikilla kielitaidon osa-alueilla, opetetaan suomea tai ruotsia toisena kielenä (Opetushallitus 2011, 13–15).

Pro gradu -tutkimuksessani saamani tulokset ovat yhdenmukaisia aikaisempaan tutkimustietoon liittyen maahanmuuttajaoppilaiden yleisopetukseen sopeutumista tukeviin tekijöihin. Haastattelemani luokanopettajat painottivat samoja asioita, joita tutkimukseni kirjallisuusosuudessa tuli ilmi. Yleisopetukseen sopeutumiseen tukevinä tekijöinä haastatteluissani pidettiin perusopetukseen valmistavaa opetusta, oppilashuollon tukea ja oppilaanohjausta, kuten myös tukiopetusta ja erityisopetusta. Myös suomi tai ruotsi toisena kielenä opetus ja vanhempien sekä koulun yhteistyön merkitys nousivat esille niin haastatteluissani kuin käsittelemässäni kirjallisuudessakin. Kavereiden merkitys nousi tärkeäksi tekijäksi maahanmuuttajaoppilaan sopeutumisesta yleisopetukseen tukevana tekijänä. Osa haastattelemistani luokanopettajista oli sitä mieltä, että maahanmuuttajaoppilaat pärjäävät hyvin samoilla tukimuodoilla kuin kaikki muutkin oppilaat. Eräs opettajista toivoi saavansa ohjausta maahanmuuttajaoppilaiden opetuksessa.

Opetuksen alkuvaiheiden havaittiin pääasiallisesti jakautuvan oppimisen tukemiseen, lapsen omaan asenteeseen sekä kodin tukeen. Opetuksen alkuvaiheessa oppimista tuettiin valmistavan opetuksen avulla, jolla pyrittiin vaikuttamaan suomenkielen vaikeuteen, käsitteiden hankaluuteen sekä ohjeiden selkeyteen. Lapsen asenne opetuksen alkuvaiheessa oli useimmiten positiivinen, oppilaat olivat innokkaita ja halusivat oppia uutta. Kodin tuki havaittiin myös tärkeäksi maahanmuuttajaoppilaan opetuksen alkuvaiheessa. Suhde oppilaan vanhempiin helpottaa oppimista ja sopeutumista. Kodin arvostus koulutusta kohtaan puolestaan lisää lapsen motivaatiota oppia.

Yleinen vastaus haastatteluissani oli sopeutumisen olevan persoonakysymys ja näin ollen se on sidoksissa oppilaaseen itseensä. Sopeutumisen ollessa sidoksissa oppilaan persoonaan, hänen kulttuuritaustallaan ei olisi luokanopettajien mukaan merkitystä. Saman kulttuuriryhmän vaikutus maahanmuuttajaoppilaan sopeutumiseen koettiin niin hyväksi kuin huonoksikin tekijäksi. Hyväksi saman kulttuuriryhmän edustajien vaikutus maahanmuuttajaoppilaan sopeutumiseen koettiin siten, että samasta taustasta tulleet oppilaat toimivat turvana toisilleen.

Opettajalla on tärkeä asema oppilaan sopeutumisessa uuteen kouluun ja yhteiskuntaan. Opettajan tulee olla tietoinen rasismista ja ymmärtää sen merkitys, olla tietoinen monikulttuurisista suhteista, sekä tunnistaa vähemmistöryhmän oppilaan tarpeet. (Lynch 1986, 151.) Maahanmuuttajaoppilaan tullessa luokalle, tulee opettajan olla tietoinen kyseisen oppilaan taustasta ja elämänmuotoon liittyvistä tekijöistä, joilla on merkitystä oppilaan koulumenestykselle. Naapurimaistamme saapuvien maahanmuuttajaoppilaiden sopeutuminen on helpompaa, kuin kauempaa tulevien, sillä kulttuurierot vaikeuttavat sopeutumista. (Talib 2002, 52.) Luokan ilmapiirillä on myös vaikutusta maahanmuuttajaoppilaan sopeutumiseen. Ilmapiirin tulee olla luokassa positiivinen ja kiusaamisen ja syrjinnän vastainen. (Talib 2002, 82- 85.) Maahanmuuttajaoppilaiden opetusmateriaalien valitsemisella tarkoin voi helpottaa heidän koulunkäyntiään. (Banks 1989, 204–205.) Niin Opettajan kuin vanhempienkin antama tuki ovat keskeisiä tekijöitä oppilaiden koulumenestyksessä. Vanhemmilta saatu tuki lieventävää syrjinnän kielteisiä vaikutuksia, parantaa lapsen itsetuntoa ja vähentää stressin määrää. (Liebkind ym. 2000, 144–145.)

Koulunkäyntiä helpottaviksi tekijöiksi kerrottiin niin opettajan ja vanhempien antaman tuen, kavereiden löytymisen ja sosiaalisten suhteiden luomisen, oman ja suomalaisen kulttuurin läheisyyden sekä oppilaan omien luonteenpiirteiden vaikutuksen. Myös opetuksella voidaan helpottaa maahanmuuttajaoppilaan koulunkäyntiä. Maahanmuuttajaoppilaan oppimista voidaan tukea S2-opetuksen, tukiopetuksen, erityisopetuksen, oman äidinkielen tuntien ja läksykerhojen avulla. Koulun henkilökunnan avulla maahanmuuttajaoppilaan koulunkäyntiä voidaan myös helpottaa. Maahanmuuttajaoppilaan koulunkäyntiä ovat helpottamassa erityisopettaja sekä erilaiset avustajat, kuten myös terveydenhoitaja, koulupsykologi, koulukuraattori, - poliisi sekä tulkki. Näiden henkilöiden ansiosta oppilaalla on mahdollisuus erityiseen tukeen, oppilaalla on myös mahdollisuus saada henkilökohtaista apua asioiden

läpikäymisessä ja ratkomisessa sekä maahanmuuttaja-avustaja toimii niin kotona kuin koulussakin koulunkäynnin tukemisessa.

Maahanmuuttajaoppilaan ahkera luonne sekä koulun sijainti ja koko helpottavat oppilaan koulunkäyntiä omalta osaltaan. Ahkera oppilas haluaa oppia asioita, ja oppiikin helpommin, kuin oppilas, joka ei halua oppia. Koulun koolla todettiin olevan merkitystä koulunkäynnin helpottamisessa. Pienten koulujen eduksi kerrottiin se, että opettajat tuntevat oppilaat paremmin sekä sääntöjen oppiminen on yksinkertaisempaa, kuin isossa koulussa. Koulun sijainti lähellä maahanmuuttajaoppilaan kotia havaittiin positiiviseksi asiaksi, näin oppilaan koulukaverit ovat kavereita myös vapaa-ajalla sekä kouluun on helpompi tulla, kun se sijaitsee lähellä oppilaan kotia.

Mikkolan & Heinon (1997, 207–217, 224, 225–236, 245–265) mukaan entisen Neuvostoliiton, Viron ja entisen Jugoslavian alueen maahanmuuttajilla suurimmat ongelmat koulunkäynnissä liittyvät kieleen, kun taas somalitaustaisilla maahanmuuttajaoppilaille oli runsaasti käyttäytymiseen liittyviä ongelmia heidän sopeutuessaan suomalaiseen kouluun ja kulttuuriin. Vietnamilaisen maahanmuuttajaoppilaiden kerrottiin sopeutuvan hyvin suomalaiseen peruskouluun. Ongelmatilanteita aiheuttivat kielen oppiminen, käyttäytyminen ja kulttuuri.

Maahanmuuttajaryhmien sopeutumisen välillä luokanopettajat kertoivat olevan eroja. Euroopasta tulleilla maahanmuuttajilla sopeutuminen oli helpompaa, kuin muualta tulleilla, sillä kulttuurilliset erot ovat pienempiä. Afrikasta tulleille maahanmuuttajille kaikki on puolestaan uutta ja vierasta. Aasiasta tulleilla maahanmuuttajilla kerrottiin olevan kiire sopeutua, sekä heillä on tarve olla hyviä kansalaisia. Kodilla ja kasvatustyyllillä havaittiin olevan vaikutusta sopeutumiselle ja tavalle, jolla toisia ihmisiä kunnioitetaan sekä asennoitumisella kulttuuriin ja kouluun. Kielivaikeuksia oli kuitenkin havaittu jokaisella eri maahanmuuttajaryhmällä.

7.3 Maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumisessa ilmenevät vaikeudet

Mikkolan & Heinon (1997, 207–217, 224, 225–236, 243, 245–265) mukaan entisen Neuvostoliiton alueen maista tulleiden oppilaiden sopeutumista suomalaiseen peruskouluun vaikeutti eniten puutteellinen suomenkielen taito. Virolaisten oppilaiden

sopeutusongelmat olivat opiskeluun liittyviä. Entisen Jugoslavian maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumisvaikeutena oli kommunikointi, mutta heidän sopeutumisensa kuvattiin yleensä myönteiseksi. Somalitaustaisilla maahanmuuttajaoppilaille oli runsaasti käyttäytymiseen liittyviä ongelmia heidän sopeutuessaan suomalaiseen kouluun ja kulttuuriin. Tämän yleisimmiksi aiheuttajiksi mainittiin somalilasten voimakas itsetunto, itsepäisyys ja sitkeys. Heidän kulttuurissaan yhdistyvät voimakas hierarkkisuus ja yhteiskunnan hallinnon järjestäytymättömyys. Suomalaisella opettajalla ei somalioppilaan silmissä ole valmista arvoasemaa ja suomalainen lasta kunnioittava kasvatustyyli on altis väärinkäsityksille. Islam sallii vanhemmille oikeuden rangaista lasta fyysisesti, joten myöskään somalilapset eivät ymmärrä lyömistä ja tappelemista vääränlaisiksi käyttäytymiseksi. Saman tutkimuksen mukaan Iranilaisia maahanmuuttajaoppilaita kuvailtiin myönteisiksi ja aktiivisiksi. Näiden oppilaiden suurimmat sopeutusongelmat liittyivät käyttäytymishäiriöihin. Vietnamlaisien maahanmuuttajaoppilaiden kerrottiin tutkimuksessa sopeutuvan hyvin suomalaiseen peruskouluun. Ongelmatilanteita aiheuttivat kielen oppiminen, käyttäytyminen ja kulttuuri.

Maahanmuuttajalasten oppimisvaikeuksiksi havaittiin kielelliset sekä matemaattiset vaikeudet. Kieli aiheuttaa maahanmuuttajalapsille vaikeuksia erilaisten käsitteiden myötä. Käsitteet aiheuttavat vaikeuksia suomenkielessä, suomenkielen lausumisessa, matematiikassa sekä luonnontiedossa. Vieraat kielet todettiin myös vaikeiksi, sillä vieras kieli on vaikea oppia, mikäli suomenkieli on vasta opittu. Matematiikassa vaikeuksia aiheuttivat kertotaulut ja sanalliset tehtävät. Yleisin tilanne kuitenkin on, että oppilaalla ei ole varsinaista oppimisvaikeutta, vaan suomenkielen ymmärtäminen on vaikeaa ja se aiheuttaa vaikeuksia käsitteiden oppimisessa ja ymmärtämisessä. Keskittymisen sekä kielivaikeuksien kerrottiin haittaavana sopeutumisesta suomalaiseen yleisopetukseen. Keskittymisen puute on seurausta käsitteiden vaikeudesta ja opetuksen ymmärtämättömyydestä, tämä näkyy usein siten, että oppilas puuhailee omiaan oppitunneilla. Keskittymiskyvyn puutteen on havaittu aiheuttavan myös ongelmia koulunkäyntiin. Maahanmuuttajalapsilla todettiin olevan prosentuaalisesti enemmän ongelmia koulunkäynnissä kuin suomalaisilla lapsilla. Kielivaikeudet puolestaan aiheuttavat vaikeuksia siten, että asiat jäävät ymmärtämättä, mikä puolestaan vaikeuttaa oppimista.

Maahanmuuttajalasten koulunkäynnissä ongelmatilanteita haastattelemieni luokanopettajien mukaan aiheuttivat ongelmat maahanmuuttajaoppilaan kanssa sekä

ongelmat vanhempien kanssa. Maahanmuuttajaoppilaiden väliset ongelmatilanteet olivat tavallisesti aivan samanlaisia kuin muidenkin oppilaiden ongelmatilanteet, erilaisia selvittelytilanteita tai väärinkäsityksiä. Yhteenotot suomalaisten oppilaiden kanssa eivät aiheudu maahanmuuttajaoppilaan kulttuuritaustasta, vaan jostain muusta syystä. Käsitteiden jatkuva selventäminen aiheuttaa myös maahanmuuttajaoppilaille ongelmatilanteita koulussa. Ongelmatilanteet vanhempien kanssa aiheutuvat puolestaan ymmärtämisen puutteesta. Tällaisia ongelmia ovat oppilaan myöhästely koulusta ja kouluuntuloaikojen noudattamattomuus. Jokaisella maahanmuuttajaoppilaalla ei kuitenkaan ole ongelmatilanteita koulussa ollut.

Lähes jokaisen maahanmuuttajaoppilaan on havaittu kokeneen syrjintää. Syrjintä vaikuttaa niin oppilaan itsetuntoon, henkiseen hyvinvointiin, toimimiseen koulussa, turvallisuuden tunteeseen, itsensä tiedostamiseen kuin yhteenkuuluvuuteenkin. Syrjäytymisriskiä lisää kielitaidottomuus, sosiaalisten taitojen vajavuus sekä ystävyysuhteiden vähyys, kuten myös oppilaan syrjäänvetäytyminen ja passiivinen käytös. (Talib 2002, 71- 77.) Syrjityksi joutuminen lisää maahanmuuttajien stressioireita, stressioireita ja mielenterveyshäiriöitä lisää myös saman etnisen maahanmuuttajaryhmän koon pienuus samalla paikkakunnalla (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000, 116- 117; Liebkind 1994, 35–38.)

Maahanmuuttajalasten kiusaamisen ilmenemismuodoiksi kerrottiin lapsen kulttuuritaustasta aiheutuva kiusaaminen, riitely toisen maahanmuuttajaoppilaan kanssa sekä rasismi. Kulttuuritausta ei kuitenkaan ollut yleisin kiusaamisen syy. Useat haastateltavat olivat sitä mieltä, että kiusaaminen ei ollut seurausta kulttuuritaustasta sekä maahanmuuttajaoppilaita kiusataan aivan samalla tavalla kuin muitakin oppilaita. Riitelyt toisten maahanmuuttajalasten kanssa oli pääasiassa huivin pois kiskomista toiselta tai maahanmuuttajaoppilaan nimittelyä. Rasismi mainittiin myös maahanmuuttajalasten kiusaamistapauksissa. Maahanmuuttajalasten havaittiin myös kiusaavan muita oppilaita jonkin verran. Kiusaaminen johtui yleensä heikosta suomenkielen taidosta ja tilanteiden sanallisen selvittelyn hankaluudesta, sekä siitä, että maahanmuuttajalapsen mielestä hän ei itse kiusaa, mutta toinen oppilas kokee lällättelyn kiusaamiseksi. Yleisin tilanne kuitenkin oli, että maahanmuuttajalapsi kinastelee toisen oppilaan kanssa, aivan kuten kuka tahansa oppilas voisi kinastella.

Syrjäytymistä pidettiin mahdollisena maahanmuuttajaoppilaiden opetuksessa, tavallisempaa kuitenkin on, että syrjäytymistä ei koulussa tapahdu. Syrjäytymisen vaaraa vähentävät oppilaan positiiviset luonteenpiirteet sekä harrastukset.

Mikäli oppilas tulee hyvin toimeen muiden kanssa, on sosiaalinen sekä empatiakykyinen, ei syrjäytymistä tapahdu. Harrastusten kautta kavereiden saaminen helpottuu. Syrjäytymisen tavallisimmiksi syiksi todettiin poissaolojen suuri määrä, oppilaan ujous, suomalaiset oppilaat sekä saman kulttuurin edustajien suuri määrä samassa koulussa. Poissaolojen määrä aiheuttaa syrjäytymisvaaran sillä oppilas jää jälkeen opetuksesta sekä kaverisuhteiden solmiminen vaikeutuu, mikäli oppilas on paljon poissa koulusta. Ujous puolestaan aiheuttaa syrjäänvetäytymistä, joka ilmenee välituntien viettämisellä yksi sekä että oppilas ei uskalla solmia kaverisuhteita. Syrjäytyminen koettiin mahdolliseksi myös suomalaisilla oppilailta, jotka eivät tule toimeen muiden oppilaiden kanssa. Saman kulttuurin edustajien vaikutus nähtiin haitallisena sopeutumisen kannalta siksi, että saman kulttuurin edustajat viettävät aikaansa ainoastaan oman väkensä kanssa joka vaikeuttaa integroitumista valtaväestöön. Tällöin oppilasryhmä pyrkii säilyttämään oman kulttuurinsa ja väheksyy enemmistökulttuuria. Tällainen käyttäytymien kuvaa Berryn nelikenttäteorian separaatiota sekä Suen & Suen mallin uppoutumisen vaihetta, jossa keskeistä on valtakulttuurin arvostelu ja vastustaminen sekä omaan kulttuuriin uppoutuminen. (Berry 1980, 12; Sue & Sue 1990, 96–107.)

7.4 Sopeutumisvaikeuksien vaikutus maahanmuuttajaoppilaaseen

Identiteetti koostuu yksilön minäkäsityksestä ja itsetunnosta. Identiteetti muovautuu erilaisissa sosiaalisissa prosesseissa. Yksilön käsitys itsestään ja ryhmään kuuluvuuden tunne syntyvät vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin, myös ympäristöllä on vaikutuksensa, siihen millainen yksilöstä tulee. (Talib 2002, 40- 43; Weedon 2004, 5-7.) Minäkäsitys vaikuttaa keskeisesti ihmisen toimintaan. Minäkäsitykseen kuuluu niin tiedot ja taidot, kuin myös tunteet ja arvioiva suhtautuminen itseensä. Heikko minäkäsitys aiheuttaa jäsentymättömän identiteetin. Henkilöt, joilla on jäsentymättömän identiteetti saattavat kärsiä sosiaalisesta, tunnetason ja motivaation vajavuudesta, he ovat myös alttiita stressiperäisille sairauksille. Terve itsetunto mahdollistaa asettumisen toisen asemaan, mikä onkin tärkeää, jotta erilaisista elämänmuodoista tulevia ihmisiä voisi ymmärtää. (Talib 2002, 44- 46.) Identiteetti on kiinteästi sidoksissa maahanmuuttajuuteen. Tavallisesti oma identiteetti alkaa ohentua ja monipuolistua

uuteen kulttuuriin muutettaessa. Muuton yhteydessä identiteetti on koottava uudelleen ja muunnettava sopivaksi uuteen kulttuuriin. (Talib 2002, 41- 43.) Kulttuurisissa kohtaamisissa omia arvoja ja identiteettiä verrataan vieraaseen, jolloin oma epävarmuus ja minuuden pysyvyyden suojaaminen saattavat edistää erojen korostumista (Talib 2002, 46–48).

Maahanmuuttajaoppilaiden minäkäsitys havaittiin vahvaksi, traumaattisistakin kokemuksista huolimatta. Haastattelemi luokanopettajat olivat yleisesti ottaen sitä mieltä, että maahanmuuttajaoppilaiden minäkäsitys on selkeä ja ehjä. Haastatteluissani nousi myös ilmi, että kaikki opettajista ei ole kiinnittänyt maahanmuuttajaoppilaiden minäkäsityksiin huomiota, sillä sen ei ole nähty olevan tarpeen. Perheen tavoilla kerrottiin olevan vaikutusta minäkäsitykseen ja sen kehitykseen. yksikään haastattelemistani luokanopettajista ei kertonut, että maahanmuuttajaoppilaan minäkäsitys olisi ollut heikko. Heikko minäkäsitys nähdään kuitenkin tavallisena maahanmuuttajaoppilailla edellä käsittelemässäni kirjallisuudessa (Talib 2002, 44- 46).

Haastattelemi luokanopettajat kertoivat maahanmuuttajaoppilaiden pääasiallisesti olevan tyytyväisiä itseensä. Oppilaiden kerrottiin olevan tyytyväisiä aikaansaannoksiinsa, sekä kouluun tullessa ilmenneen alakuloisuuden ja ahdistuneisuuden kerrottiin kadonneen. Luokanopettajien mukaan maahanmuuttajat olivat välillä sitä mieltä, etteivät he suoriudu tehtävistään toivotulla tavalla, mutta tämäkin todettiin melko tavalliseksi kaikkien oppilaiden keskuudessa. Yleistä olikin, että maahanmuuttajaoppilaat eivät poikenneet millään tavalla muista oppilaista, kun heidän tyytyväisyyttä itseensä pohdittiin. Esille nousi itseensä tyytyväisten maahanmuuttajaoppilaiden lisäksi myös oppilaita, jotka eivät ole tyytyväisiä itseensä, mutta nämäkin oppilaat ovat niin maahanmuuttajia kuin suomalaisia.

Kouluvaikeuksien vaikutus maahanmuuttajaoppilaaseen ilmeni luokanopettajien mukaan maahanmuuttajalapsen oppimisessa. Maahanmuuttajaoppilaan arvosanat olivat luokanopettajien mukaan heikompia, kuin suomalaisilla oppilailla. Kielen oppiminen havaittiin hankalaksi, joka vaikutti oppilaan sosiaalisuuteen, myös oppilaan itsensä ilmaisu todettiin heikommaksi, kuin suomalaisilla oppilailla. Maahanmuuttajalasten havaittiin olevan luonteenpiirteiltään lyhytjänteisiä ja lapsenomaisia, näin ollen heidän biologinen ja sosiaalinen ikätasonsa ei useinkaan kohta. Vaikeuksia maahanmuuttajaoppilaiden koulunkäynnissä aiheuttavat myös maahanmuuttajalapsen vanhemmat ja puutteellinen yhteisymmärrys heidän kanssaan.

Haastatteluista nousi esille myös se, että kaikilla maahanmuuttajaoppilailta ei kuitenkaan kouluvaikeuksia ole. Talibin (2002, 46 – 48) mukaan omia arvoja ja identiteettiä verrataan vieraaseen, oma epävarmuus ja minuuden pysyvyyden suojaaminen saattavat edistää erojen korostumista, tämä ei kuitenkaan suoranaisesti tullut ilmi omassa pro gradu –työssäni.

8 POHDINTA

Pro gradu –tutkimukseni aiheena oli Maahanmuuttajalasten sopeutuminen yleisopetukseen – luokanopettajien näkemyksiä ja tutkimusongelmat olivat: millainen on maahanmuuttajaoppilaan sosiaalinen asema luokassa luokanopettajan mukaan?, mitkä tekijät tukevat maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumista yleisopetukseen luokanopettajan mukaan?, millaisia vaikeuksia maahanmuuttajaoppilaille ilmenee sopeutumisessa yleisopetukseen luokanopettajan mukaan? sekä miten sopeutumisvaikeudet luokanopettajan mukaan vaikuttavat maahanmuuttajaoppilaaseen? Sain vastauksia tutkimuksellani kaikkiin näihin tutkimusongelmiin. Viimeisin tutkimusongelmani liittyen sopeutumisvaikeuksien vaikutuksesta maahanmuuttajaoppilaisiin jäi kuitenkin muita kysymyksiä heikommaksi.

Tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua. Teemahaastattelun rinnalla olisi kuitenkin voinut käyttää lisäksi jotain muutakin menetelmää, esimerkiksi havainnointia. Useamman tutkimusmenetelmän käyttö olisi lisännyt tutkimukseni luotettavuutta. Tutkimusmenetelmää suunnitellessani päädyin kuitenkin käyttämään ainoastaan teemahaastattelua, sillä jo haastattelujen litterointi vei paljon aikaa. Teemahaastattelun suorittaminenkin osoittautui aluksi hankalammaksi kuin mitä olin kuvitellut, lähinnä haastateltavien löytymisen kannalta. Haastattelujeni teko siirtyi syksyyn 2012, vaikka aluksi suunnittelin haastattelevani luokanopettajia jo keväällä 2012. Keväällä 2012 haastateltavien löytäminen ei onnistunut, sillä etsin haastateltavia vasta loppukeväästä, ja vastaukseksi sain useimmiten, että haastatteluille ei ole aikaa. Syksyllä 2012 haastattelujen teko kuitenkin onnistui.

Samankaltaisia tutkimuksia on tehty melko paljon, mutta useimmiten tutkimukset keskittyvät maahanmuuttajien omiin kokemuksiin. Mielestäni olikin mielenkiintoista keskittyä maahanmuuttajaoppilaiden luokanopettajien näkemyksiin. Luokanopettajat ovat paljon tekemisissä luokkansa oppilaiden kanssa, joten mielestäni he olivat sopiva ammattiryhmä kertomaan näkemyksiään maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumisesta yleisopetukseen. Pro gradu –tutkimukseni tulokset ovat samansuuntaisia kuitenkin muiden samankaltaisten tutkimusten kanssa, joka lisääkin tutkimukseni luotettavuutta. Tutkimukseni luotettavuutta lisää myös saturaatio, eli aineiston kylläntyminen.

Berryn ja Liebkindin välinen ristiriita on mielestäni mielenkiintoinen. Berryn ollessa integraation kannalla, eli maahanmuuttaja haluaa säilyttää oman kulttuurinsa, mutta perehtyy myös valtaväestön kulttuuriin. (Berry 1980, 13). Liebkind puolestaan on sitä mieltä, että (1994, 35–38) maahanmuuttaneen etnisen ryhmän keskuudessa esiintyy sitä vähemmän mielenterveyshäiriöitä, mitä tiheämmin ja enemmän saman ryhmän edustajia asuu samalla paikkakunnalla. Stressiä uuteen kulttuuriin sopeutuminen aiheuttaa erityisesti silloin, kun maahanmuuttajat ovat joutuneet elämään eristäytyneinä omasta kulttuuriryhmästään tai perheestään. Omassa tutkimuksessani maahanmuuttajien suuri määrä samalla paikalla haittaa integroitumista, mutta saman etnisen ryhmän edustajista kyllä uskottiin saavan tukea ja turvaa.

Pro gradu –tutkimukseni on kvalitatiivinen tutkimus, joten sen tulokset eivät ole yleistettävissä samoin kuin kvantitatiivisten tutkimusten tulokset. Kvalitatiivisella tutkimuksella pyritään luomaan luokitteluja, käsitteellisiä välineitä ja selityksiä erilaisille ilmiöille, kun kvantitatiivinen tutkimus puolestaan siirtää nämä luokittelut vastausvaihtoehdoiksi ja käyttää selityksiä tulkitessaan tilastoaineiston jakaumia ja korrelaatioita. (Alasuutari 1999, 231-233.) Tutkimuksellani pyrin saamaan suuntaa antavia tuloksia maahanmuuttajalasten sopeutumisesta yleisopetukseen.

Pro gradu –työstäni saadut tulokset on hyödynnettävissä kun pohditaan maahanmuuttajaoppilaiden käytöstä uudessa kulttuurissa. Tutkimuksestani saadut tulokset ja tutkimuksessani käsittelemäni kirjallisuus tukevat toisiaan mielestäni hyvin. Mielenkiintoista olisikin jatkossa keskittyä tutkimaan maahanmuuttajalapsen vanhempien antaman tuen merkitystä sopeutumiselle; kuinka suuri vaikutus maahanmuuttajalapsen vanhemmilla on lapsen sopeutumisen kannalta. Toinen mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe mielestäni on luokanopettajan merkitys maahanmuuttajalapsen sopeutumiseen. Luokanopettajalla on kuitenkin merkittävä asema oppilaan elämässä, niin miten opettaja voisi parhaiten tukea oppilaan sopeutumista uuteen kulttuuriin, ja onko joku opettajalla jokin tietty luonteenpiirre joka auttaa tai vaikeuttaa oppilaan sopeutumista.

8.1 Luotettavuus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei voi erottaa toisistaan yhtä jyrkästi kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. menetelmien vertailua vaikeuttaa myös erilainen kieli, sillä kvantitatiivisen tutkimuksen

metodisääntöjen sanasto poikkeaa melko paljon kvalitatiivisen tutkimuksen metodisääntöjen sanastosta. Kvalitatiivinen tutkimus mahdollistaa vapaamman edestakaisen liikkeen aineiston analyysin, tehtyjen tulkintojen sekä tutkimustekstin välillä, toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Tutkimuksen luotettavuus rakentuu myös eri tavoin kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen menetelmän välillä. (Eskola & Suoranta 1998, 209.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija joutuu pohtimaan koko ajan tekemiään ratkaisujaan ja hän ottaa näin jatkuvasti kantaa niin analyysin kattavuuteen kuin työnsä luotettavuuteenkin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan apuna ovat ainoastaan omat ennakko-oletukset aiheesta, arkielämän säännöt sekä teoreettinen oppineisuus. Tutkimuksen luotettavuudessa on kyse pääasiassa epäluuloisen tiedeyleisön vakuuttamisesta erilaisin kielellisin toimenpitein, jotka näkyvät itse tekstissä. (Eskola & Suoranta 1998, 209–210.) Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden tärkein kriteeri on tutkija itse, toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuus ilmenee erilaisten mittausten luotettavuutensa. (210 – 212.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus terminologia on jaettavissa kolmeen ryhmään: uskottavuus, siirrettävyys ja vahvistuvuus. Uskottavuudella luotettavuuden kriteerinä tarkoitetaan sitä, että tutkija tarkastaa vastaavatko hänen ja tutkittavien käsitykset tosiaan. Siirrettävyys puolestaan viittaa tutkimuksen yleistettävyyteen. Tehtyjen tulkintojen tulisi saada tukea toisista samaa ilmiötä tutkivista tutkimuksista, tätä kutsutaan vahvistuvuudeksi. Varmuutta tutkimukseen voi lisätä ottamalla huomioon tutkimukseen ennustamattomasti vaikuttavat ennakkoehdot. Analyysin kattavuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että tulkintoja ei perusteta satunnaisiin poimintoihin aineistosta. Tutkimuksen arvioinnin taustalla on kyse sen sisältämien väitteiden perusteltavuudesta sekä totuudenmukaisuudesta. Laadullisen analyysin aineiston luotettavuutta parantavat tutkijan kirjaukset ja perustelut luokitteluperusteille. Luotettavuutta arvioidessa tulee huomioida myös analyysin arvioitavuus ja toistettavuus. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija on avoimesti kertonut tutkimuksen kulusta ja menetelmien käytöstä niin, että joku toinen tutkija voi niitä soveltamalla tehdä samat tulkinnat aineistosta. (Eskola & Suoranta 1998, 212–217.)

Realistisen luotettavuusnäkömyksen sanastoon kuuluu olennaisesti validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti jaetaan niin sisäiseen kuin ulkoiseenkin validiteettiin. Sisäisellä validiteetilla eli pätevyydellä tarkoitetaan tutkimuksen teoreettisten ja

käsitteellisten määrittelyjen yhtenäisyyttä. Ulkoinen validiteetti merkitsee tehtyjen tulkintojen, johtopäätösten sekä aineiston välistä pätevyyttä. Reliabilitetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. (Eskola & Suoranta 1998, 212–214; Tuomi & Sarajärvi 2009, 136; Hirsjärvi ym. 1997, 213.) Tutkimuksen validiutta voidaan parantaa käyttämällä apuna triangulaatiota. Triangulaatiolla tarkoitetaan eri menetelmien käyttöä yhdessä (Hirsjärvi ym. 1997, 215).

Omassa Pro gradu –työssäni luotettavuus perustuu omiin päätelmiini. Tein pro gradu –tutkimukseni yksin, joka heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimukseni luotettavuutta vahvistaa kuitenkin Tulokset – luvussa olevat katkelmat, jotka ovat osia tekemistäni haastatteluista. Nämä haastattelukatkelmat ovat tutkimukseeni osallistuneiden henkilöiden omaa puhetta, enkä ole muokannut niitä. Haastattelutulosten samankaltaisuus, eli saturaatio, on myös merkki luotettavuudesta. Saturaatio kuvastaa sitä, että haastattelut alkavat kylläntyä ja niissä alkaa toistua samat asiat, jotka auttaa johtopäätösten tekemistä (Hirsjärvi yms. 1997, 169).

Uskottavuus luotettavuuden kriteerinä tulee esiin tutkimuksessani siten, että haastattelemillani henkilöillä oli mahdollisuus esittää minulle kysymyksiä käsityksistäni haastattelujen aikana. Lähetän myös tutkimukseni haastattelemilleni henkilöille ennen sen valmistumista, joten he voivat tarkastaa, että olen ymmärtänyt heidän haastattelunsa, siten kuinka he haluavat. Reliabiliteteetin ansiosta olen pyrkinyt kuvailemaan tutkimukseni toteutuksen mahdollisimman yksityiskohtaisesti, joka mahdollistaa tutkimukseni siirrettävyyden, joka on yksi luotettavuuden kriteereistä. En kuitenkaan pyri tutkimuksellani yleistämään asioita, vaan luomaan jonkinlaisia käsityksiä maahanmuuttajalasten sopeutumisesta, sillä laadullisen tutkimuksen tarkoituksaan ei ole yleistää tuloksia. Kolmas ja viimeinen tutkimuksen luotettavuuden kriteeri vahvistuvuus tulee omassa tutkimuksessani esille siten, että aiemmat tutkimusaiheeseeni liittyvät tutkimustulokset ovat samankaltaisia. Oman tutkimukseni validiteetti puolestaan on jäänyt reliabiliteteettiä heikommaksi. Tutkimukseni validiteettiä heikentää se, että tutkimuksessani ei triangulaatiota esiinny, sillä käytin tutkimuksessani vain haastattelumenetelmää. Triangulaatiolla tarkoitetaan useiden tutkimusmenetelmien yhdistämistä tutkimusta tehtäessä (Patton 2002, 247). Pattonin (2002, 245) mukaan validiteetilla ja laadullisesta tutkimuksesta syntyvillä oivalluksilla on enemmän tekemistä tiedon rikastuttamisen kanssa kuin tutkittavan näytteen koolla.

8.2 Eettisyys

Patton (2002, 408) on koonnut eettisten asioiden tarkastuslistan, lista koostuu kymmenestä tekijästä, samojen tekijöiden tärkeyden merkitystä korostavat myös Hirsjärvi ym. 1997, 25–28. Ensimmäinen eettisten asioiden tarkastuslistalla on tarkoituksen selittäminen haastateltavalle selkeällä tavalla. Tutkimuksen tarkoitus sekä tutkimuksessa käytettävä menetelmä on selitettävä haastateltavalle siten, että hän sen ymmärtää. Seuraava eettinen asia Pattonin listalla on lupaukset ja haastattelutilanteen vastavuoroisuus. Tällä tarkoitetaan haastateltaville tehtyjen lupauksen pitämisen tärkeyttä sekä haastateltavan osallistumisen tarkoituksen merkitystä, miksi hänen tulee osallistua haastattelutilanteeseen. Kolmantena tekijänä Patton korostaa riskien arviointia. Riskien arvioinnilla tarkoitetaan arviota siitä, millaisiin riskitekijöihin haastattelu voi haastateltavat altistaa. Tällaisia riskitekijöitä ovat muun muassa psykologinen stressi sekä oikeudellinen vastuu. Neljäs tärkeä huomioitava asia eettisyudessa on Pattonin mukaan luottamuksellisuus. Haastattelijan on tärkeä miettiä, mitä hän voi luvata haastateltavalle, ja hänen on myös pidettävä lupauksensa.

Pattonin mukaan viides eettisyystekijä on tietoinen suostumus. Kuudes eettisyystekijä on tietoihin käsiksi pääsy ja tietojen omistus. Haastateltavalle on kerrottava, kuka haastattelusta saatuja tietoja käsittelee, eikä tietoja saa antaa muiden henkilöiden tietoisuuteen. Seitsemäs eettisyystekijä Pattonin listalla on haastattelijan mielenterveys. Haastattelijan on pohdittava miten haastatteluista saadut tiedot vaikuttavat hänen omaan mielenterveyteensä. Ohjeiden ja neuvojen saanti on kahdeksas eettisyystekijä Pattonin mukaan. Tutkimuksen tekijällä on oltava mahdollisuus kysyä neuvoa etnisistä asioista tutkimuksen teon edetessä. Yhdeksäs tekijä on tiedonkeruun rajat. Tutkijan on päätettävä, kuinka paljon hän on valmis tekemään töitä tiedon keruun vuoksi. Viimeisin eettisyystekijä Pattonin tärkeyslistalla on eettisyyden suhde laillisuuteen. Tutkijan on selvitettävä tutkimuksensa toteutuksen kannalta toteutuksen laillisuus ja kunnioitettavat tutkittavia henkilöitään. (Patton 2002, 409; Hirsjärvi ym 1997, 25–28.)

Pattonin (2002, 408–409) eettisten asioiden tarkastuslistasta omassa työssäni nousevat esille kaikki muut kymmenestä kohdasta paitsi kolmas ja seitsemäs kohta. Pro gradu –työssäni lähestyin haastevaltavia aluksi sähköpostitse, jossa kerroin heille haastattelussani käsittelemäni teemat ja tutkimukseni tarkoituksen, sekä miksi tarvitsisin heidän apuaan. Lähettämässäni sähköpostissa lupasin haastatteluun

osallistuville, että heidän anonymiytensä on turvattu, eikä haastatteluista saatuihin tietoihin pääse minun lisäksi kukaan muu käsiksi. Sähköpostilla lähestyttyäni luokanopettajia, heidän joukostaan valikoitui kymmenen haastateltavaa, he kaikki ilmoittautuivat vapaaehtoisiksi omasta tahdostaan. Tarkistin myös eräältä rehtorilta tarvitsenko rehtoreiden suostumustaan haastattelujen suorittamiseen. Rehtorin mukaan rehtoreiden suostumustaan ei kuitenkaan tarvitse, mikäli luokanopettajat kertovat omista näkemyksistään, eikä heitä voida tunnistaa haastatteluista millään tavalla. Yksi haastattelemistani luokanopettajista toivoi näkevänsä pro gradu –työni ennen sen valmistumista, jotta hän voi tarkastaa, että olen ymmärtänyt hänet oikein, enkä ole muuttanut hänen haastatteluaan. Lähetin pro gradu –työni hänelle ja annoin samalla hänelle mahdollisuuden kommentoida työtäni, ennen sen valmistumista. haastatteluja suunnitellessani en nähnyt haastattelun aiheuttavan minkäänlaisia riskitekijöitä haastateltaville, sillä heidän anonymiytensä oli kuitenkin suojattu. Oma mielenterveyttäni en juuri pohtinut pro gradu –työni edistyessä. Mielenterveyteeni työni kuitenkin vaikutti sillä tavalla, että ajatukseni olivat pitkän aikaa ainoastaan pro gradussani, enkä kyennyt ajattelemaan mitään muuta.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3.painos. Tampere: Vastapaino.
- Albanese, P. 2006. Women, Families and Nationalism in Twentieth- Century Europe. Canada: University of Toronto Press Incorporated.
- Almond, B. 2010. Education for Tolerance: Cultural Difference and Family Values. *Journal of Moral Education* 39 (2), 131-143.
- Banks, J.A. 1989. Integrating the Curriculum with Ethnic Content: Approaches and Guidelines. Teoksessa J.A. Banks. & C. A. McGee Banks (toim.) *Multicultural Education: Issues and Perspectives*. Boston: Ally and Bacon, 189-207.
- Banks, J.A. 1986. Multicultural Education and Its Critics: Britain and United States. Teoksessa S. Modgil., G.Verma., K. Mallick. & C. Modgil (toim.) *Multicultural Education: The Interminable Debate*. London: Falmer, 221-232.
- Beauchemin, C., Hamel, C., Lesné, M. & Simon, P. 2010. Discrimination: A Question of Visible Minorities. *Population & Societies* 466, 1-4.
- Berry, J.W., Poortinga, Y.H., Segall, M.H. & Dasen, P.R. 2002. *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berry, J.W. 1980. Acculturation as Varieties of Adaptation. Teoksessa A.M. Padilla (toim.) *Acculturation: Theory, Models and Some New Findings*. Boulder, Colorado: Westview Press, 9-25.
- Charrad, M. M. 2011. Gender in the Middle East: Islam, State, Agency. *Annual Review of Sociology* 37, 417–437.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fiske, S. T., & Taylor, S. E. (1991). *Social Cognition*. New York: McGraw-Hill.
- García-Vázquez, E. 1995. Acculturation and Academics: Effects of Acculturation on Reading Achievement among Mexican-American Students. *The Bilingual Research Journal* 19 (2), 305–315.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, T. & Kuronen, M. 2008. Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus. Teoksessa: Sevon, E. & Notko, M. (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press, 2008 Tampere-Paino, 27 – 42.
- Li, X. & Lamb, M.E. 2012. Fathers In Chinese Culture: From Stern Disciplinarians to Involved parents. Teoksessa D.W. Swalb., B. J. Swalb. & M. E. Lamb. (toim.) Fathers in Cultural Context. New York: Routledge Academic, 15-41.
- Liebkind, K. 1994. Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa: Liebkind, K. (toim.) 1994, Maahanmuuttajat: Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Hakapaino Oy, 21-49.
- Liebkind, K. & Jasinskaja-Lahti, I. 2000. Nuorten maahanmuuttajien hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Teoksessa: Liebkind, K. (toim.) Monikulttuurinen Suomi: Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus, 112-23.
- Liebkind, K., Jasinskaja-Lahti, I. & Haaramo, J. 2000. Maahanmuuttajanuorten sopeutuminen kouluun. Teoksessa: Liebkind, K. (toim.) Monikulttuurinen Suomi: Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus, 138-148.
- Lynch, J. 1986. Staff Development of Multicultural Teacher Education. Teoksessa S. Modgil., G. Verma., K. Mallick. & C. Modgil (toim.) Multicultural Education: The Interminable Debate. London: Falmer, 149- 166.
- Maahanmuuttovirasto. 2012. Keskeisiä maahanmuuttajuutteen liittyviä termejä. Viitattu 16.11.2012. http://www.migri.fi/medialle/nimi_ja_kaannokset/sanasto
- Markus, H. R., Kitayama, S. & Heiman, R. J. (1996). Culture and “Basic” Psychological Principles. Teoksessa T. Higgins & A. W. Kruglanski (toim.) Social Psychology: Handbook of Basic Principles. New York: Guilford, 857–913.
- Miettinen, A. Väestöliitto. 2013. Maahanmuuttajien määrä. Viitattu 25.3.2012. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/

- Mikkola, P. & Heino, L. 1997. Maahanmuuttajalasten sopeutuminen peruskouluun. Turku: Turun opettajankoulutuslaitos. Julkaisusarja A:178. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta.
- Opetushallitus. 2013. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetus. Viitattu 28.01.2013. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kieli-ja_kulttuuriryhmat/maahanmuuttajataustaiset_oppilaat
- Opetushallitus. 2011:3. Maahanmuuttajien koulutus Suomessa – Tilannekatsaus. Viitattu 11.01.2013. www.oph.fi/julkaisut
- Paavola, H. & Talib, M-T. 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Padilla, A.M, & Perez, W. 2003. Acculturation, Social Identity, and Social Cognition: A New Perspective. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 25 (1), 35-55
- Parekh, B. 1986. The Concept of Multi-Cultural Education. Teoksessa S. Modgil., G. Verma., K. Mallick. & C. Modgil (toim.) *Multicultural Education: The Interminable Debate*. London: Falmer, 19- 32.
- Patton, M.Q. 2002. *Qualitative research & Evaluation Methods*. (3rd ed.). Thousand Oaks California: Sage Publications Inc.
- Perusopetuslaki 1998. L.1.2.1998/628 muutoksineen. Viitattu 18.2.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L1P2>
- Perusopetuslaki 1998. L.4.12.1998/628 muutoksineen. Viitattu 15.11.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P12>
- Perusopetuslaki 1998. L.4.14. 1998/628 muutoksineen. Viitattu 18.2.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P14>
- Perusopetuslaki 1998. L.4.16. 1998/628 muutoksineen. Viitattu 15.11.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P16>
- Phinney, J.S., Horenczyk, G., Liebkind, K. & Vedder, P. 2001. Ethnic Identity, Immigration, and Well-Being: An Interactional Perspective. *Journal of Social Issues* 57 (3), 493–510.
- Rudmin, F.W. 2003. Critical History of the Acculturation Psychology of Assimilation, Separation, Integration, and Marginalization. *Review of General Psychology*. 7 (1), 3-37.
- Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammer-Paino Oy.

- Saravi, F.K., Navidian, A., Rigi, S.N. & Montazeri, A. 2012. Comparing Health-Related Quality of Life of Employed Women and Housewives: A Cross Sectional Study from Southeast Iran. *BMC Women's Health* 12 (41), 1-5.
- Sarlin, H-M. 2009. Opiskelussa esiintyvät tuen tarpeet ja niihin vastaaminen eri koulutusasteilla. Teoksessa L. Nissilä & H-M Sarlin. (toim.) *Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet*. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. Opetushallitus, 20–35.
- Sue, D.W. & Sue D. 1990. *Counseling the Culturally Different: Theory and Practice*. New York: John Wiley & Sons.
- Suomen pakolaisapu. 2012. Pakolais- ja turvapaikkakäytännöt. Viitattu 16.11.2012. <http://www.pakolaisapu.fi/fi/tietoa/tietoa-pakolaisuudesta/pakolaisuus-suomessa/pakolais-ja-turva-paikkakaytannot.html>
- Svenberg, K., Mattsson, B. & Skott, C. 2009. 'A Person of Two Countries'. *Life and Health in Exile: Somali Refugees in Sweden*. *Anthropology & Medicine* 16 (3), 279–291.
- Talib, M-T. 2002. *Monikulttuurinen koulu: Haaste ja mahdollisuus*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Talib, M-T. 2000. Toiseuden kohtaaminen koulussa - opettajien uskomuksia maahanmuuttajaoppilaista. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja. A7:2000.
- Taloyan, M., Johansson, L.M., Saleh-Stattin, N. & Al-Windi, A. 2011. Acculturation Strategies in Migration Stress Among Kurdish Men in Sweden: A Narrative Approach. *American Journal of Men's Health* 5 (3), 198–207.
- Therborn, G. 2006. *African Families in a Global Context*. Teoksessa G. Therborn (toim.) *African Families in a Global Context*. (2nd ed.). Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet, 17–48.
- Tilastokeskus. 2007. Ulkomaan kansalaisten määrä vuodesta 1980. Viitattu 11.01.2013. http://www.stat.fi/til/vaerak/2006/vaerak_2006_2007-03-23_kuv_006.html
- Torres-Matruillo, C.M. 1980. Acculturation, Sex-Role Values and Mental Health Among Mainland Puerto Ricans. Teoksessa A.M.Padilla (toim.) *Acculturation: Theory, Models and Some New Findings*. Boulder, Colorado: Westview Press, 111–137.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki:
Tammi.

Weedon, C. 2004. Identity and Culture. Maidenhead: Open University Press.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

Oppilaan taustatiedot:

- sukupuoli
- ikä
- luokka
- kotimaa
- koulunkäynnin alkuvaiheet Suomessa
- kuvaus koulusta

Oppilaan sopeutuminen yleisopetukseen ja sopeutumisvaikeuksien vaikutus oppilaaseen luokanopettajan mukaan

- helpottavat tekijät
- sopeutuminen opetukseen
- suhde opettajaan
- suhde muihin oppilaisiin
- kiusataanko
- kiusaako itse
- ystäviä
 - kulttuuritaustan vaikutus
 - ongelmatilanteita
 - oppimisvaikeuksia
 - sopeutumisen auttaminen
 - opettajan antama tuki
 - apuvälineitä
 - tukitoimia
 - eroja maahanmuuttajaryhmien sopeutumisessa
 - auktoriteettiasema/ naisopettajan
 - saman kulttuurin edustajat ja sopeutuminen
 - vaikeudet oppilaan kehityksessä
 - syrjäytykö
 - minäkäsitys

Identiteetti luokanopettajan mukaan

kotimaa
Suomessa asuminen
pitää/ei pidä omassa kulttuurissa
pitää/ei pidä suomalaisessa kulttuurissa
oppilaan koti
uskonnon vaikutus
kieli
helpompi kieli
kavereita omasta kulttuurista/ suomalaisesta kulttuurista
suomalaistenoppilaiden suhtautuminen
moraalikäsitykset
oman uskonnon opetus
opetuksen tarkoitus

Itsetunto luokanopettajan mukaan

tyytyväinen itseensä
pitääkö muut
osaa/ ei osaa
onnistumiset
muut oppilaat ja maahanmuuttaja

Huomion saaminen luokanopettajan mukaan

riittävästi aikaa
huomioon reagointi
kehut ja kritiikki
palautetta muilta
antaa palautetta
vaikeissa tilanteissa toiminta